

Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2000:30

Kompetenscentralen inom det sociala området

**Rapport av arbetsgruppen för
undervisningssocialcentraler**

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

Helsingfors 2001

TILL SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 13.10.1999 en arbetsgrupp för undervisningsocialcentraler med uppgift att

- göra en utvärdering av den nuvarande undervisningsocialcentralverksamheten,
- ge ett förslag gällande organisering och finansiering av undervisningsocialcentralverksamheten så att alla kommuner, även de svenskspråkiga, har möjlighet att delta i verksamheten samt

- utvärdera möjligheterna att utvidga undervisningssocialcentralverksamheten så att den täcker alla verksamhetsområden inom socialvården, med barnpedagogik som ett speciellt tema, samt att utgående från sin utvärdering framlägga nödvändiga åtgärdsförslag.

Den tid som utsatts för arbetsgruppen gick ut 15.12.2000.

Som ordförande för arbetsgruppen fungerade socialråd Martti **Lähteinen** och som viceordförande regeringsråd Jouko **Narikka**, båda från social- och hälsovårdsministeriet, samt som medlemmar budgetråd Raija **Koskinen** från finansministeriet, överinspektör Sirkka-Leena **Hörkkö** från undervisningsministeriet, utvecklingschef Mikko **Mäntysaari** från forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården Stakes, socialråd Elli **Aaltonen** från länsstyrelsen för Östra Finlands län, utvecklingschef Rolf **Eriksson** från Finlands Kommunförbund, professor Kyösti **Urponen** från Lapplands universitet, professor Eeva **Hujala** från Uleåborgs universitet, professor Synnöve **Karvinen** från Helsingfors universitet, direktör Leena **Niemi** från Seinäjoen ammattikorkeakoulu, verkställande direktör Aulikki **Kananoja** från Helsingfors stads socialverk, bastrygghetsdirektör Erkki **Torppa** från Tavastehus stad samt verkställande direktör Lasse **Murto** från Social- och hälsoorganisationernas samarbetsförening SAF rf.

Då professor Eeva Hujala under nästan hela den tid arbetsgruppen fungerade var förhindrad att delta i arbetsgruppens arbete, har professor Riitta-Liisa Korkeamäki fungerat som ersättare för henne. Arbetsgruppen tackar även de andra som deltagit i arbetsgruppens arbete som ersättare, i synnerhet äldre forskare Anneli Pohjola, som fungerat som ersättare för professor Kyösti Urponen och som mycket intensivt har följt med arbetsgruppens arbete och bl.a. kommenterat arbetsgruppens promemorieutkast och gjort viktiga anmärkningar till dem.

Som sekreterare för arbetsgruppen har fungerat specialforskare Pirjo **Marjamäki** från social- och hälsovårdsministeriet, som sedan mars 2000 har varit anställd hos Sosiaali-kehitys Oy, regeringssekreterare Anne **Palonen** från social- och hälsovårdsministeriet samt utvecklingschef Anna-Leena **Välimäki** från forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården Stakes.

Arbetsgruppen har under arbetets gång hört följande experter:

Professor Tarja Pösö från Tammerfors universitet, utbildningsprogramdirektör Anna Riitta Myllärinen från Hämeen ammattikorkeakoulu, specialplanerare Kirsti Laakso från Jyväskylä stad, professor Ilmari Rostila från Jyväskylä universitet, utbildningschef Aino Jussila från Jyväskylä ammattikorkeakoulu, direktör Heikki Lyytinen från Niilo Mäki Instituutti, utbildnings- och forskningssekreterare Marit Holmberg från Åbo stads socialcentral, professor Veli-Matti Ritakallio från Åbo universitet, planerare Kaisu Haapala från Uleåborgs stad, professor Riitta-Liisa Korkeamäki från Uleåborgs universitet, planerare Pia Skaffari från Lapplands universitet, biträdande stadsdirektör Aulis Laaksonen från Björneborgs stad, regionutvecklingsplanerare Tuula Telin från Satakuntaliitto, forskningssekreterare Juha Sandberg från Björneborgs stad, forskare Teppo Kröger från Tammerfors universitet, biträdande direktör Tuula Rouhiainen-Valo från Satakunnan ammattikorkeakoulu, sektordirektör Anneli Mattila från Satakunnan ammattikorkeakoulu, planeringschef Harri Peltoniemi från Björneborgs stad samt projektchef Alpo Komminaho från makropilotprojektet i Satakunta.

Efter att arbetsgruppen färdigställt sitt förslag, överlämnar den det högaktningsfullt till social- och hälsovårdsministeriet.

Helsingfors den 15 december 2000

Martti Lähteinen

Elli Aaltonen

Rolf Eriksson

Eeva Hujala

Sirkka-Leena Hörkkö

Aulikki Kananoja

Synnöve Karvinen

Raija Koskinen

Lasse Murto

Mikko Mäntysaari

Jouko Narikka

Leena Niemi

Erkki Torppa

Kyösti Urponen

Pirjo Marjamäki

Anne Palonen

Anna-Leena Välimäki

KUVAILELEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö	Julkaisun päivämäärä 15.12.2000
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Opetussosiaalikeskustyöryhmä Puheenjohtaja: Martti Lähteinen Sihteerit: Pirjo Marjamäki Anne Palonen Anna-Leena Välimäki	Julkaisun laji Työryhmämuistio
	Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö
	Toimielimen asettamispäivä 13.10.1999
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Sosiaalialan osaamiskeskus. Opetussosiaalikeskustyöryhmän muistio (Kompetenscentralen inom det sociala området. Rapport av arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler)	
Julkaisun osat	
Tiivistelmä Sosiaali- ja terveysministeriö asetti lokakuussa 1999 työryhmän viemään valtakunnallisesti eteenpäin aikaisemman opetussosiaalikeskustoimintaan pohjautuvaa kehittämistyötä. Sosiaalialan opetuksen, tutkimuksen ja käytännön yhteistyön parantamista oli esitetty jo useassa yhteydessä, ja myös eri puolilla maata oli virinnyt tähän tähtäävää uudenlaista alueellista yhteistyötä. Työryhmä päätyi heti alkuvaiheessa kutsumaan valmisteilla olevaa toimintaa sosiaalialan osaamiskeskuksiksi. Käsite sosiaaliala kattaa sosiaalityön lisäksi myös varhaiskasvatuksen sekä sosiaalialan ammattikorkeakoulutasoiset tehtävät. Sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävä on edistää alan perus- ja erityisosaamista koko maan kattavasti. Tämä tapahtuu luomalla pysyvät yhteistyörakenteet sosiaalialan käytännön sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välille. Kaikki osaamiskeskukset toteuttavat työryhmän määrittelemiä tehtäviä: 1) sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminta vuorovaikutuksessa käytännön kanssa, 2) perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen lähentäminen käytännön kehittämiseen, 3) erityisosaamista vaativan konsultaation ja erityispalvelujen tuottaminen ja välittäminen sekä 4) sosiaalisten vaikutusten arviointi ja ennakointi. Työryhmä on tehnyt ehdotukset koskien osaamiskeskusten 1) hallintomallia, sijoittumista ja henkilöstörakennetta, 2) rahoitusta, 3) säädöksiä, 4) alueellista organisoitumista ja 5) jatkotyötä. Sosiaalialan osaamiskeskus on monien toimijoiden verkosto, minkä vuoksi sen toiminta voi sijoittua useisiin eri yksiköihin. Johtajan pätevyydelle asetetaan korkeat vaatimukset ja tieteellinen ohjaus ehdotetaan liitettäväksi läheisesti yliopiston tehtäviin. Rahoitusta koskien työryhmä ehdottaa pysyvää valtionavustusta osaamiskeskusten perustoimintoihin. Tämän lisäksi se esittää erityisosaamisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen vaadittavan resurssoinnin jatkoselvittelyä sekä hankerahoituksen ohjaamista siten, että se tukee osaamiskeskusten kehittämistyötä. Perustoimintoihin tarkoitettu pysyvä valtionavustus olisi suuruusluokaltaan 25 milj. markkaa vuodessa. Työryhmä esittää, että sosiaalihuoltolaista ja -asetuksesta kumottaisiin opetussosiaalikeskustoimintaa koskevat pykälät ja sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskevat säännökset. Sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin toiminnan tavoitteista, tehtävistä, hallinnosta ja rahoituksesta. Työryhmä on yhdessä alueellisten toimijoiden kanssa valmistellut suunnitelman toiminnan alueellisesta organisoimisesta ja ehdottaa sen toteuttamista. Suunnitellut kahdeksan suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus kattavat koko maan. Työryhmä esittää, että sosiaalialan osaamiskeskusten toiminnan valmistelua varten vuodelle 2001 perustetaan työryhmä jatkamaan työtä. Jatkotyön tehtävä on huolehtia, että toiminnan valmistelu etenee kaikilla alueilla koko sosiaalialaa koskien ja kaikki kunnat kattavasti, sekä valmistella tätä tukevat valtakunnalliset toimenpiteet. Työryhmä esittää, että valmisteluvaiheen jälkeen, vuonna 2002, toimintaa ohjaamaan ja koordinoimaan perustetaan valtakunnallinen sosiaalialan osaamiskeskusten neuvottelukunta.	
Avainsanat: (asiasanat) Koulutus, opetus, tutkimus, sosiaalialan koulutus, sosiaalihuolto, sosiaalityö	

Muut tiedot Suomenkielinen julkaisu: sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2000:24			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2000:30		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-0951-5
Kokonaissivumäärä 94	Kieli ruotsi	Hinta 86,-mk	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisumyynti puh. (03) 260 8158 ja 260 8535		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet	Utgivningsdatum 15.12.2000
Författare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen för undervisningssocialcentralerna Ordförande: Martti Lähteinen Sekreterare: Pirjo Marjamäki Anne Palonen Anna-Leena Välimäki	Typ av publikation Promemoria
	Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet
	Datum för tillsättandet av organet 13.10.1999
Publikation (även den finska titeln) Kompetenscentralen inom det sociala området. Rapport av arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler (Sosiaalialan osaamiskeskus. Opetussosiaalikeskustyöryhmän muistio)	
Publikationens delar	
Referat <p>Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte i oktober 1999 en arbetsgrupp med uppgift att fortsätta utvecklingsarbetet som grundar sig på den tidigare verksamheten i undervisningssocialcentralerna. Förbättrande av undervisning, forskning och praktiskt samarbete inom socialbranschen hade redan presenterats under flera tillfällen och med detta i sikte hade också nya former av regionalt samarbete vuxit fram på olika håll i landet. Arbetsgruppen bestämde sig genast i början för att kalla verksamheten som var under arbete, för den sociala sektorns kunskapscentral. Begreppet den sociala sektorn omfattar förutom socialt arbete även tidig uppfostran samt uppgifter på den sociala sektorns yrkeshögskolor.</p> <p>Den sociala sektorns kunskapscentraler har som uppgift att främja grund- och specialkunnande i hela landet. Detta sker genom att skapa permanenta samarbetsstrukturer mellan den sociala sektorns praxis och universitet samt yrkeshögskolor. I alla kunskapscentraler genomför man de uppgifter som arbetsgruppen definierat: 1) forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet i växelverkan med praxis, 2) närmande av grund-, fortsättnings- samt vidareutbildningen och utvecklingen i praktiken, 3) produktion och förmedling av konsult- och specialtjänster som kräver specialkunskaper, samt 4) värdering och prognostisering av sociala effekter.</p> <p>Arbetsgruppen har framlagt förslag på kunskapscentralernas 1) administrationsmodell, stationering och personalstruktur, 2) finansiering, 3) stadgor, 4) regional organisering och 5) fortsatta arbete.</p> <p>Den sociala sektorns kunskapscentraler är ett nät av många aktörer vilket innebär att verksamheten kan placeras i flera olika enheter. Man ställer höga krav på ledarens kompetens samt föreslår att den vetenskapliga handledningen har en nära koppling till universitetets uppgifter. Då det gäller finansieringen föreslår arbetsgruppen permanent statligt stöd för grundverksamheten i kunskapscentralerna. Dessutom föreslår gruppen vidare utredning för den resurstilldelning som krävs för att utveckla och upprätthålla specialkunnande samt för ledandet av projektfinansieringen så att det stöder utvecklingsarbetet i kunskapscentralerna. Det permanenta statliga stödet för grundverksamheten skulle uppgå till ca. 25 milj. mark per år.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att man i socialvårdslagen och -stadgan skulle upphäva paragraferna som gäller verksamheten i undervisningssocialcentralerna och att man i socialvårdslagen skulle tillägga stadgor som gäller verksamheten i kunskapscentralerna. Verksamhetens mål, uppgifter, administration och finansiering skulle vara stadgade i socialvårdslagen.</p> <p>Arbetsgruppen har tillsammans med de regionala aktörerna förberett en plan för verksamhetens regionala organisering och föreslår att den skall förverkligas. De planerade åtta finskspråkiga kunskapscentralerna och en svensk kunskapscentral inom den sociala sektorn är landsomfattande.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att man för förberedandet av verksamheten i den sociala sektorns kunskapscentraler för år 2001, tillsätter en kommitté för att fortsätta arbetet. Det fortsatta arbetet skall säkra att verksamhetsförberedelserna fortskrider på alla områden i hela den sociala sektorn och omfattande alla kommuner samt förbereda landsomfattande åtgärder som stöder detta. Arbetsgruppen föreslår att man efter det förberedande skedet, år 2002, grundar en landsomfattande delegation för den sociala sektorns kunskapscentraler, med uppgift att leda och koordinera verksamheten.</p>	
Nyckelord Undervisning, forskning, socialvård	

Övriga uppgifter			
Den finskspråkiga utgåvan: social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2000:24			
Seriens namn och nummer		ISSN	ISBN
Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2000:30		1237-0606	952-00-0951-5
Sidoantal	Språk	Pris	Sekretessgrad
94	svenska	86,-	offentlig
Distribution		Förlag	
Social- och hälsovårdsministeriets publikationsförsäljning tfn (03) 260 8158 och 260 8535		Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health	Date 15 December 2000
Authors The working group for "the teaching social service centres" Chairperson: Martti Lähteinen Secretaries: Pirjo Marjamäki Anne Palonen Anna-Leena Välimäki	Type of publication Working Group Memorandum
	Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health
	Date of appointing the organ 13 October 1999
Title of publication The centres for excellence on social welfare. The report of the working group for "the teaching social service centres"	
Parts of publication	
Summary <p>In October 1999, a working group was set up by the Ministry of Social Affairs and Health to promote developmental work based on the former practice of arranging field training opportunities in municipal social welfare units (teaching social service centres) for degree programme students in social welfare and health care institutes. It has become evident in various contexts that it is necessary for those in charge of education, research and practical work in the social welfare sector to conduct closer cooperation. New forms of regional cooperation, aiming at enhanced cooperation, have already been launched in different parts of the country. The working group decided right at the start of its operation that the projected units be called centres of excellence on social welfare. The concept "social welfare" covers not only social work but also early childhood education and work where the employees need to have a polytechnic-level social welfare qualification.</p> <p>The centres of excellence on social welfare are responsible for enhancing basic and special knowledge in the field throughout the country. This takes place by establishing permanent structures of cooperation between field work in the social welfare sector, on the one hand, and universities and polytechnics, on the other. Based on instructions given by the working group, each centre of excellence is expected to: 1) interact between those engaged in research, experimental and developmental activities and those in charge of practical social work; 2) bring basic, advanced and further training closer to practical development work; 3) produce and provide such consultation and special services as require a particular skill or expertise; 4) assess and anticipate the social impact.</p> <p>The working group has made suggestions concerning: 1) the model of administration, location and staff structure; 2) financing; 3) statutes; 4) regional organisation; and 5) further work of the centres of excellence. A centre of excellence on social welfare is a network in which several actors are involved, which is why it can operate in different units. The director of such a centre of excellence is expected to fulfill strict requirements, and it is proposed that scientific tutoring remain an activity in which universities exercise authority. As concerns financing, the working group suggests that the basic functions of each centre of excellence be supported through a state subsidy, payable on a permanent basis. In addition, the group proposes that, in order to support the developmental work conducted in the centres of excellence, attention should be paid to the allocation of resources necessary for the centres to be able to improve and carry on the development of special skills and expertise. Project financing should also be channelled to help this objective to materialise. The permanent state subsidy, targeted at the basic functions, would amount to approximately FIM 25 million a year.</p> <p>The working group proposes that the sections dealing with the teaching social service centres be abolished from the Social Welfare Act and Decree, and provisions related to the activities of centres of excellence on social welfare be included in the Social Welfare Act. The Social Welfare Act would provide for the objectives, duties, administration and financing of the activities.</p> <p>The working group has, in cooperation with regional actors, prepared a plan on the regional organisation of the activities and suggests that it be implemented. The activities of the projected eight Finnish and one Swedish centres of excellence on social welfare cover the whole country.</p> <p>The working group suggests that a separate working group be set up to prepare the operation of the centres of excellence on social welfare in 2001. Those engaged in the further work should ensure that the preparation will proceed on all fronts and cover the entire social welfare sector and all municipalities. It should also pave the way for ancillary national measures. The working group suggests that, as the preparative phase will have been completed in 2002, a national consultative committee be set up to steer and coordinate the activities of the national centres of excellence on social welfare.</p>	
Key words Training, education, research, social welfare	

Other information			
Title and number of series Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2000:30		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-0951-5
Number of pages 92	Language Swedish	Price FIM 86.00	Publicity public
Distributor/Orders Ministry of Social Affairs and Health, Publications Sale, tel. +358 3 260 8158 and 260 8535 fax +358 3 260 8150		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	SIDA
1. UTGÅNGSPUNKTER	17
2. BESKRIVNING AV DEN TIDIGARE VERKSAMHETEN OCH UTVECKLINGSFÖRSLAGEN	21
2.1. Undervisningssocialcentralverksamhetens historia går tillbaka till 1970-talet	21
2.2. Arbetsgrupps- och utredningsarbete i slutet av 1990-talet	22
2.3. Det tidigare utvecklingsarbetet av kompetenscentraltyp inom barnpedagogiken	23
2.4. Regionala utvecklingsprojekt som initiativtagare	24
3. UTVECKLINGSPROJEKT FÖR KUNNANDE INOM DET SOCIALA OMRÅDET I DE ÖVRIGA NORDISKA LÄNDERNA	25
3.1. Norge	26
3.1.1. Kompetenscentraler inom missbrukarvården i Norge	26
3.1.2. "Kunnskap og brobygging" –handlingsplan för förnyande och ökande av kunnandet inom den sociala servicen i Norge	27
3.2. Erfarenhetsförmedlings- och kunskapscenter inom det sociala området i Danmark (formidlings- og videncentre)	28
3.3. Sverige	29
3.3.1. Socialstyrelsens program "Forskning – Praktik" för att föra forskningen och praktiken närmare varandra i Sverige	29
3.3.2. Nationellt stöd för kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten – socialstyrelsens förslag till program för stärkande av kunskapen inom socialtjänsten	30
4. ANNAT AKTUELLT UTVECKLINGSARBETE I ANSLUTNING TILL KOMPETENSCENTRALVERKSAMHETEN INOM DET SOCIALA OMRÅDET	32
4.1. Reformen inom högskoleutbildningen	32
4.1.1. Universitetens utbildning inom socialt arbete	32
4.1.1.1. Grundutbildning	32
4.1.1.2. Påbyggnadsutbildning	33
4.1.2. Yrkeshögskolor	34
4.1.2.1. Grundutbildning	34
4.1.2.2. Yrkeshögskolornas specialiserings- och påbyggnadsutbildning	35
4.1.3. Högskoleutbildning i barnpedagogik	36
4.1.3.1. Allmänt om barnpedagogik	36
4.1.3.2. Universitetsutbildning i barnpedagogik	36
4.1.3.3. Vetenskaplig påbyggnadsutbildning och fortbildning i barnpedagogik	37
4.1.3.4. Yrkeshögskoleutbildning i barnpedagogik	38
4.2. Fortbildning inom det sociala området	38
4.3. Projektet nätverk för specialservice	40

4.4. Projekt för ekonsultationsservice inom socialvården	41
4.5. Förnyande av anläggningsprojektssystemet – från betong till utveckling	41
4.6. Revidering av lagstiftningen gällande yrkesutövning inom det sociala området	42
4.7. Projekt inom barnpedagogiken	43
5. DEN NUVARANDE FINANSIERINGEN AV FORSKNING OCH UTBILDNING	44
5.1. Finansieringen av forsknings- och utbildningsverksamhet inom social- och hälsovården som helhet	44
5.2. Yrkehögskolornas finansiering	46
5.3. Universitetens finansiering	46
5.4. EU:s strukturfonder	48
5.4.1. Tre målprogram	48
5.4.2. Regionala målprogram (mål 1- och mål 2-program)	49
5.4.3. Mål 3-programmet	49
5.4.4. EU-strukturfonder som finansierar för inrikesministeriets kompetenscentralsprogram	50
5.5. Finansiering som beviljas ur penningautomatföreningens medel	50
6. UPPGIFTERNA FÖR KOMPETENSCENTRALERNA INOM DET SOCIALA OMRÅDET	51
6.1. Grundläggande uppgift och inbördes specialisering	51
6.2. Forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet inom det sociala området i växelverkan med praktiken	52
6.2.1. Kunskapsbildning som härrör från praktiken	52
6.2.2. Genomförande och evaluering av forsknings-, försöks- och utvecklingsprojekt	52
6.2.3. Utvärdering av kommunal och annan service	53
6.2.4. Möjligheter till uppgiftsrotation	53
6.3. Anknytande av grund- och påbyggnadsutbildningen samt fortbildningen till den praktiska utvecklingen	54
6.3.1. Utvecklande av grundundervisningen och den praktiska undervisningen	54
6.3.2. Universitetsutbildning och praktisk undervisning inom barnpedagogiken	56
6.3.3. Licentiat- och doktorsutbildningsprogram	56
6.3.4. Specialiseringsstudier och påbyggnadsexamina inom yrkehögskolorna	57
6.3.5. Organisering och utveckling av fortbildningen	58
6.4. Produktion och förmedling av konsultation och specialservice som kräver specialkunnande	58
6.4.1. Utvecklande av specialkunnandet	58
6.4.2. Upprätthållande av ett regionalt sakkunnignätverk och erbjudande av sakkunnighjälp	59
6.4.3. Produktion och förmedling av specialservice	60
6.4.4. Utvecklande av utnyttjandet av informationsteknologi	60
6.4.5. Specialkunnande som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag	60
6.5. Utvärdering och prognostisering av de sociala verkningarna	62
7. OLIKA AKTÖRERS ROLL I KOMPETENSCENTRALERNAS VERKSAMHET	63
7.1. Kommunerna	63
7.2. Landskapsförbunden	64

7.3. Länsstyrelserna	65
7.4. Universiteten	66
7.5. Yrkehögskolorna	68
7.6. Social- och hälsovårdsministeriet	69
7.7. Undervisningsministeriet	70
7.8. Stakes	70
7.9. Social- och hälsovårdsorganisationer	72
7.10. Kommunförbundet	74
8. ARBETSGRUPPENS FÖRSLAG	75
8.1. Förvaltningsmodell, placering och personalstruktur	75
8.1.1. Flexibel, men tillräckligt enhetlig förvaltningsmodell	75
8.1.2. Decentraliserad organisation placerad i olika verksamhetsenheter	76
8.1.3. Ledning och personalstruktur	76
8.2. Finansiering	78
8.2.1. Finansiering via många kanaler	78
8.2.2. Statsunderstöd för basfunktioner	79
8.2.3. Statsunderstöd för utvecklande av specialkunnandet	79
8.2.4. Övrig finansiering av verksamheten och dess förhållande till statsunderstödet	80
8.2.4.1. Produktion av specialservice	80
8.2.4.2. Projektfinansiering	80
8.2.5. Tidtabell för finansieringen	80
8.3. Nödvändiga författningsändringar och deras tidtabell	81
8.4. Plan gällande den landsomfattande kompetenscentralverksamheten inom det sociala området	82
8.4.1. En plan som beretts som samarbete	82
8.4.2. Beskrivning av de regionala kompetenscentralerna	83
8.4.2.1. Södra Finlands kompetenscentral inom det sociala området (ESO)	83
8.4.2.2. Kompetenscentralen inom det sociala området i Tavastland och Satakunta	84
8.4.2.3. Östra Finlands kompetenscentral inom det sociala området (ISO)	69
8.4.2.4. Sydöstra Finlands kompetenscentral inom det sociala området	86
8.4.2.5. Mellersta Finlands kompetenscentral inom det sociala området	87
8.4.2.6. De österbottniska landskapens kompetenscentral inom det sociala området	87
8.4.2.7. Norra Finlands kompetenscentral inom det sociala området	88
8.4.2.8. Den finlandssvenska kompetenscentralen inom det sociala området	89
8.4.2.9. Egentliga Finlands kompetenscentral inom det sociala området	90
8.5. Organisering av arbetsgruppens fortsatta arbete	91
8.5.1. Organisering av det fortsatta arbetet i planeringsskedet	91
8.5.2. Specialservice som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag och utvecklande av den	91

1. UTGÅNGSPUNKTER

Bakgrund

Behovet av att börja utveckla och förnya den under 1980-talet inledda verksamheten vid undervisningssocialcentralerna blev allt starkare under slutet av 1990-talet. Bl.a. flera arbetsgrupper och utredningspersoner föreslog ett utvecklande av verksamheten och ordnande av finansiering, så som närmare har beskrivits i det följande kapitlet. Också en del av de nuvarande undervisningssocialcentralerna började tillsammans med andra regionala samarbetsparter ta initiativ till utvecklande av en ny verksamhet som baserar sig på ett både regionalt och vad gäller samarbetsparterna mera omfattande samarbete. I och med den nya inriktningen söktes också en ny benämning. Man talade bl.a. om universitetssocialcentraler och redan då också om regionala kompetenscentraler.

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte i slutet av år 1999 en arbetsgrupp för undervisningssocialcentraler för att på riksnivå föra framåt det utvecklingsarbete som baserar sig på den tidigare verksamheten vid undervisningssocialcentralerna, de förslag som gäller dess utvecklande och en ny form av regional aktivering.

Kompetenscentral inom det sociala området

Arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler kom ganska snabbt efter en gemensam diskussion fram till att benämningen kompetenscentralverksamhet för det sociala området skall användas, eftersom den ansåg att detta på ett bra sätt motsvarar den verksamhet som nu är under utveckling. För att detta projekt som gäller det sociala området och dess kompetenscentraler skall skilja sig från de övriga regionala kompetenscentralerna, som är till exempel av inrikesministeriet enligt kompetenscentralprogrammet inrättade centraler, är det i samband med kompetenscentralerna inom det sociala området befogat att alltid använda bestämningen "det sociala området" eller i övrigt benämna centralerna så att sammanblandning som beror på namnet skall kunna undvikas i så stor utsträckning som möjligt.

Från undervisningssocialcentraler till kompetenscentraler

Uppbyggandet av kompetenscentralerna inom det sociala området har inletts utgående från den redan pågående verksamheten inom undervisningssocialcentralerna och annat existerande regionalt samarbete, men verksamheten avviker från den tidigare verksamheten inom undervisningssocialcentralerna främst vad gäller den regionala täckningen och samarbetsparterna. I det följande finns några andra centrala utgångspunkter för kompetenscentralprojektet i komprimerad form och de har jämförts med verksamheten vid undervisningssocialcentralerna. Samtidigt blir den nya benämningen på verksamheten genom denna jämförelse motiverad.

Det är meningen att kompetenscentralverksamheten inom det sociala området skall vara regionalt täckande, så att den omfattar alla kommuner, medan verksamheten vid undervisningssocialcentralerna har baserat sig på avtal mellan ett universitet och en

enskild kommun, och den har till sina inverknings regionalt varit ganska begränsad och täckt närmast universitetets förläggningssort samt de närliggande orterna. I den plan som ingår i förslagsdelen till arbetsgruppens betänkande skall den regionala täckningen skötas genom att åtta regionala kompetenscentraler och en riksomfattande svenskspråkig kompetenscentral grundas.

Inom kompetenscentralverksamheten är det jämfört med verksamheten vid undervisningssocialcentralerna meningen att tyngdpunkten klart skall överföras till kommunnivån, eftersom det här har uppfattats som en förutsättning bl.a. för att komma vidare vid förändring av forskningen och praktiken närmare varandra och vid frågeställningarna inom forskningen.

Enligt förslagen i betänkandet från barnpedagogikarbetsgruppen, som tillsattes av social- och hälsovårdsministeriet våren 1999, definierades uppdraget för arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler så att den nya typen av verksamhet i mån av möjlighet borde täcka hela den sociala sektorn, varvid hela det barnpedagogiska fältet framträder som det mest betydande nya området vid sidan om den tidigare verksamheten som koncentrerats på sociala frågor.

Betydande för hela kompetenscentralverksamheten inom det sociala området med tanke på dess karaktär är också att den har ett betydligt större antal samarbetsparter än undervisningssocialcentralerna. Vid sidan om de centrala traditionella samarbetsparterna för verksamheten vid undervisningssocialcentralerna, dvs. kommunerna och de universitet som ger utbildning i socialt arbete, deltar i den nya typen av samverkan universitet som ger undervisning i barnpedagogik, samkommuner, yrkeshögskolor som ger undervisning inom social- och hälsovårdssektorn, landskapsförbund, länsstyrelser och organisationer inom branschen, som redan från början har varit aktivt inriktade på det nya regionala samarbetet.

Grundläggande uppgifter

Vid sidan om de regionalt betonade och delvis nya uppgifterna, men till dessa dock på många sätt anslutande, är den grundläggande uppgiften för kompetenscentralverksamheten inom det sociala området förverkligande och utvecklande av dels en till praktiken ansluten och därifrån utgående forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet samt dels utbildningsverksamhet samt trygghet av en bestående struktur och resurser för denna verksamhet. Både inom barnpedagogik- och socialarbetsområdena är det meningen att sambandet med det praktiska arbetet och bildandet, samlandet och förmedlandet av information som kommer från den nya praxisen förstärks, vilket sker genom att forsknings- och utvecklingsverksamheten organiseras i anslutning till de verksamhetsenheter som producerar kommunal service, såsom daghem och åldringshem. Vad gäller specialservice kan också organisationers serviceproducerande enheter bilda dylika verksamhetsenheter.

Då det gäller utbildning är kompetenscentralernas uppgift att effektivisera kontakten med den praktiska verksamheten inom grund- och påbyggnadsutbildningen samt fortbildningen. Vad gäller grundutbildningen sker detta bl.a. genom praktikundervisning och lärdomsprovsarbeten. Avläggande av en yrkesinriktad licentiatexamen inom socialt arbete och stödande av organiserade forskarskolor på olika sätt är ett naturligt sätt

att koppla påbyggnadsutbildningen till kompetenscentralernas verksamhet. Kompetenscentralerna erbjuder likaså en bra kanal för ordnande och utvecklande av fortbildning för hela det sociala områdets personal.

Till den nya kompetenscentralverksamheten i nätverk inom det sociala området, som baserar sig på regionalt samarbete, har från allra första början som en naturlig del hört också uppgifter som gäller ordnande, förmedlande och utvecklande av specialservice. Skötandet av specialservice som kräver ett större befolkningsunderlag än en kommun förutsätter oundvikligen regionalt samarbete, där bl.a. serviceproducerande organisationer deltar intensivt. En oundviklig förutsättning för utvecklande och upprätthållande av det nödvändiga specialkunnandet är i sin tur ett nära och välorganiserat samarbete med de högskolor inom branschen som finns i regionen.

I samarbete med projektet nätverk för specialservice är det meningen att kompetenscentralprojektet skall få till stånd avtal inom regionerna och landskapen som täcker alla kommuner i landet om ordnande av specialservice, vilka borde trygga också den ekonomiska satsning som förutsätts för utvecklandet av servicen och kanalisering av den nödvändiga forsknings- och utvecklingskunskapen inom verksamheten.

Kompetenscentralerna inom det sociala området kan också anses bilda administrativt lätta, men dock bestående regionala strukturer i nätverk, vilka möjliggör ett nytt regionalt ansvarstagande vid ordnande av socialvården och samarbete med andra verksamhetssektorer. I den här bemärkelsen stöder kompetenscentralprojektet väl det i projektet nätverk för specialservice påbörjade främjandet av överkommunalt samarbete. De här projekten kan man också i någon mån anse att ersätter de tidigare upplösta regionala samarbetsstrukturerna och de motsvarar det ständigt ökande behovet av samarbete speciellt vad gäller små kommuner.

Kompetenscentralerna inom det sociala området skall betjäna ett omfattande praktiskt fält på ett mångsidigt sätt, varvid deras verksamhet inte på samma sätt kan koncentreras på utvecklande av en smal nisch av specialkunnande, på det sätt som i kompetenscentralverksamhet som grundats inom andra områden.

Dels förutsätter dock utvecklandet av kunnandet absolut specialisering, vilken skall basera sig så långt som möjligt på en gemensamt överenskommen arbetsfördelning och till vissa delar också på målmedveten centralisering av resurser. Dels är det ett mycket centralt mål att nå ett sådant regionalt begränsat verksamhetsunderlag att områdets aktörer med fog kan känna att de omfattar verksamheten. Att genomföra denna "närhetsprincip" och ändå förhindra att de jämförelsevis små resurserna uppdelas är mål som är svåra att få att passa ihop. Planen på en regional organisering av verksamheten, som ingår i arbetsgruppens förslag, innehåller naturligtvis också i det här avseendet anpassande av många olika synpunkter och praktiken kommer att utvisa hur stora ändringar det är motiverat att göra i det regionala verksamhetsunderlaget i framtiden.

Informationsteknologin

Utvecklandet av kompetenscentralverksamheten förutsätter ofrånkomligen också att de möjligheter som informationsteknologin erbjuder utnyttjas. Inom kompetenscentralprojektet för det sociala området är det meningen att informationsteknologi skall

utnyttjas bl.a. inom projektet för e-konsultationsservice inom socialvården. Projektet utgör en del av den projekthelhet som regeringen finansierar med stöd av det s.k. framtidspaketet. Genom projektet är det meningen att man skall få till stånd ett landstäckande konsultationsservicesystem för socialvårdens behov genom utnyttjande av informationsteknologins möjligheter. Syftet är att utveckla ett system som fungerar delvis regionalt och delvis på riksnivå, vilket baserar sig på dels ett ömsesidigt stöd för arbetstagarna inom branschen och dels på konsultationsservice som baserar sig på separat organiserat egentligt specialkunnande. Inom projektet är det också meningen att ett informationssystem skall byggas upp för de professionella inom socialvården, där arbetstagaren kunde få i sitt bruk nödvändig yrkesmässig specialkunskap och där man dessutom skulle kunna sammanställa i systematisk form för gemensamt bruk kunskap som uppstår av verksamheten i praktiken ("en elektronisk handbok"). Kompetenscentralerna torde komma att ha en central roll som regional aktör också i projektet för användning och förankring av goda resultat inom informationsteknologiprojekt för social- och hälsovården, vilka åren 2000 – 2003 likaså genomförs med finansiering från det s.k. framtidspaketet.

De nordiska länderna

Under arbetsgruppens arbete har medvetenheten ökat om att det i de övriga nordiska länderna pågår utvecklingsarbete som baserar sig i ganska stor utsträckning på samma frågeställningar och mål. Dessa projekt har i korthet beskrivits i arbetsgruppens betänkande och vid utvecklandet av kompetenscentralsverksamheten är det meningen att det nordiska samarbetet skall intensifieras.

Förslag

Arbetsgruppen har under hela sin arbetsperiod hört många regionala sakkunniga och planerare och representanter för den regionala verksamheten. Arbetsgruppens representanter har också deltagit i många förhandlingsmöten i olika delar av landet gällande planeringen av kompetenscentraler inom det sociala området. Arbetsgruppens uppgift har varit att dra upp riksomfattande linjer gällande utgångspunkterna för ordnandet av verksamheten, att göra förslag om finansieringen av verksamheten och nödvändiga författningar och att tillsammans med regionala aktörer utarbeta en plan om den regionala organiseringen av kompetenscentralsverksamheten. Arbetsgruppen framför i sitt betänkande de förslag som den anser vara nödvändiga i detta skede för utvecklandet av kompetenscentralsverksamheten inom det sociala området.

Det fortsatta arbetet

Uppbyggandet av verksamheten vid kompetenscentralerna har dock bara inletts och i detta avseende är också betänkandet av arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler ett mellanbetänkande. Efter det att mandattiden för den här arbetsgruppen har upphört behövs omedelbart en ny arbetsgrupp som fortsätter med den riksomfattande koordineringen och beredningen av uppbyggandet av kompetenscentralsnätverket inom det sociala området. I arbetsgruppen skall förutom de centrala riksomfattande parterna finnas representanter för alla kompetenscentraler inom det sociala området.

2. BESKRIVNING AV DEN TIDIGARE VERKSAMHETEN OCH UTVECKLINGSFÖRSLAGEN

2.1. Undervisningssocialcentralers verksamhetens historia går tillbaka till 1970-talet

En förenande enhet mellan undervisningen, den praktiska verksamheten och forskningen inom socialt arbete, vilken oftast har kallats undervisningssocialcentral, har ända sedan 1970-talet föreslagits i många kommitté-, kommissions- och arbetsgruppspromemorior samt också på initiativ av organisationer inom branschen, universitetsfolk inom branschen och enskilda påverkare inom socialvården.

Det första projektet med en undervisningssocialcentral inleddes i Jyväskylä år 1986. En avgörande faktor vid inledandet av verksamheten var ordnandet av praktik för studierna i socialt arbete, för vilket en bättre lösning än tidigare söktes.

I vidare bemärkelse uppkom de egentliga undervisningssocialcentralerna på basis av förslagen i ett betänkande av kommissionen för undervisningssocialcentraler, som tillsattes av social- och hälsovårdsministeriet (kommittébetänkande 1990:48). Åren 1992 – 1993 inleddes verksamhet vid undervisningssocialcentraler på sju högskoleorter (Helsingfors, Åbo, Tammerfors, Kuopio, Jyväskylä, Joensuu och Rovaniemi). Målet var då att skapa en grund för ett riksomfattande system, som sedan skulle börja utvecklas av sig själv och med tiden också i betydande omfattning täcka forsknings- och utvecklingsverksamheten.

Forskningsarbete som har förankring i socialt arbete i praktiken utvecklades åren 1986 – 1990 i ett samarbetsprojekt mellan Helsingfors socialverk och Helsingfors universitets socialpolitiska institution om det praktiska sociala arbetet som informationsproducent. I det här projektet prövades och undersöktes hur en socialarbetare som utför socialt arbete i praktiken samtidigt kan producera allmänna information om klienternas livssituation och också fungera i rollen som forskare.

För behandling av frågor i anslutning till grundandet av undervisningssocialcentraler tillsattes en arbetsgrupp (SHM 1992:8; uppföljningsarbetsgruppen för undervisningssocialcentraler). I enlighet med arbetsgruppens förslag gjordes en ändring i socialvårdförordningen, enligt vilken en kommun och en högskola kan överenskomma om att en socialcentral som deltar i ordnande av yrkesinriktad utbildning inom socialt arbete kan benämnas undervisningssocialcentral.

Vidare ingick i enlighet med förslaget från kommissionen för undervisningssocialcentraler i budgeten för år 1991 en lösning, enligt vilken det för effektivisering av undervisningen i socialt arbete vid undervisningssocialcentralerna inrättades sammanlagt åtta lektorstjänster. Uppföljningsarbetsgruppen föreslog dessutom i 1993 års budget ytterligare fyra undervisningstjänster, vilka dock inte blev förverkligade.

För inledande av forsknings- och utvecklingsverksamheten vid undervisningssocialcentralerna anvisade social- och hälsovårdsstyrelsen för verksamheten åren 1992 – 1995 årligen understöd på ca 300 000 – 500 000 mark. Från och med år 1996 har verksamheten inte fått någon separat finansiering från staten, utan verksamheten och dess finansiering har varit beroende av finansiering från kommunerna och universiteten samt skilda projektfinansieringar.

Ett exempel på ett annat system för praktik och undervisning inom den praktiska verksamheten är det utbildningsrådgivningsnät som skapats för specialiseringsutbildning av arbetstagare på fostrings- och familjerådgivningar. Specialiseringsutbildningen som ger kompetens som specialarbetare inom fostrings- och familjerådgivning för psykologer och socialarbetare ordnas årligen i de av kommunerna ägda fostrings- och familjerådgivningar som forsknings- och utvecklingscentralen för social och hälsovården (Stakes) har godkänt som utbildningsrådgivningar. Staten ersätter utbildningskostnaderna enligt avtal för de kommuner som upprätthåller utbildningsrådgivningar.

2.2. Arbetsgrupps- och utredningsarbete i slutet av 1990-talet

Efter några års slumrande tillvaro lyfte en arbetsgrupp som utrett tryggheten av specialkunnandet inom socialvården (Sesse, SHM 1997:4) igen fram utvecklandet av undervisningssocialcentralerna. Då verksamheten vid undervisningssocialcentralerna i de tidigare skedena hade anslutit sig tätt till undervisningen i socialt arbete och verksamheten dessutom baserade sig på avtal mellan ett universitet och en enskild kommun, närmade sig arbetsgruppen frågan med en något från det tidigare avvikande infallsvinkel och betonade undervisningssocialcentralernas möjligheter att fungera som regionalt täckande tryggare av undervisningen, forsknings- och utvecklingsverksamheten och specialkunnandet inom socialvården. Arbetsgruppen såg också de organisationer som producerar och upprätthåller specialservice och specialkunnande inom socialvården som en central samarbetspart vid utvecklandet av verksamheten. Arbetsgruppen föreslog att verksamheten vid undervisningssocialcentralerna borde utvecklas mot universitetssocialcentraler, varvid enhetens uppgift också kunde vara att ordna eller organisera ordnandet av för den lämplig specialservice inom socialvården i den egna regionen. Arbetsgruppen föreslog att finansieringen tryggas genom att en specialstatsandel inriktas för verksamheten.

Arbetsgruppen för tryggande av specialkunnande inom socialvården gjorde också en mindre kartläggning av situationen för undervisningssocialcentralernas verksamhet och kartlade också centralernas förhållningssätt till om deras roll utvecklas så att den gäller produktion av specialservice inom socialvården i samarbete med organisationer och samkommuner. På detta erhöles ett nästan enhälligt positivt svar.

Verksamheten vid undervisningssocialcentralerna har under slutet av 1990-talet utöver av arbetsgruppen för tryggande av specialkunnande behandlats bl.a. av utredningsperson Kajanoja i rapporten ”Murros on mahdollisuus, 1997”, där Kajanoja understödde att arbetsgruppens förslag skulle föras framåt. Likaså den av undervisningsministeriet tillsatta utredningspersonen Anneli Pohjola (UVM 1998) föreslog i sin utredningsrapport gällande utvecklandet av utbildningen inom socialt arbete att verksamheten vid undervisningssocialcentralerna utvecklas i riktning med arbetsgruppens linjedragningar. Dryftningar om utvecklandet av verksamheten vid undervisningssocialcentralerna inom socialvården har fram till slutet av 1990-talet varit mycket socialarbetscentrerat. I arbetsgruppen dryftades en utvidgning av synvinkeln så att den gäller hela socialvården.

En central brist vid utvecklandet av verksamheten vid undervisningssocialcentralerna har i alla utredningar ansetts vara den knappa resurstilldelningen för verksamheten och

slumpmässigheten. Då man börjar utveckla verksamheten vid undervisningssocialcentralerna/barnpedagogikcentralerna, som i princip täcker hela landet och alla kommuner, är ordnandet av finansieringen en central fråga. Bland annat arbetsgruppens för trygghet av specialservicen hade som förslag att specialstatsandel skall anvisas för verksamheten på i princip samma sätt som inom hälsovården, men bestämmelsegrunderna skulle vad gäller socialvården sannolikt vara mycket annorlunda. Det centrala i bestämmelsekriterierna borde också vara att de styr verksamheten tydligt i den riktning att verksamheten vid undervisningssocialcentralerna verkligen blir gemensam verksamhet för kommuner och universitet. Exempelvis det tidigare genomförda inrättandet av speciella tjänster eller överföring av resurser till universiteten är inte nödvändigtvis särskilt effektiva lösningar på lång sikt, eftersom sådana resurstillägg lätt drunknar i skötseln av de grundläggande uppgifterna. För att universitetssocialcentralen/ barnpedagogikcentralen vid universitetet dock inte skall bli bara en ”virtuell enhet” behövs det dock för varje central en ledare i huvudsyssla samt forsknings-, undervisnings- och planeringspersonal. Centralen i sin helhet skulle dock bestå av projekt som finansieras med specialstatsandel, en självfinansieringsandel för kommunerna, finansiering för forskningsprojekt som genomförs vid universitet, penningautomatmedel samt t.ex. EU-fonder. Dessutom kunde centralen på lång sikt få finansiering för sin verksamhet bl.a. genom att specialkunnande/specialservice säljs åt kommunerna.

Förutsättningarna för utvecklandet av verksamheten vid undervisningssocialcentralerna har för sin del förbättrats av att ställningen för undervisningen i socialt arbete vid olika universitet har förenhetligats och förstärkts (bl.a. beslut om inrättande av två nya professurer). I form av ett utvecklingsprojekt inom påbyggnadsutbildningen har man beslutat att inleda en yrkesinriktad licentiatexamen inom socialt arbete från början av år 2000 som ett pilotprojekt i första skedet med specialområdet socialt arbete bland barn och ungdomar, som är ett av de fastställda specialområdena. Examen är fyraårig och avsikten är att den skall avläggas vid sidan av arbetet, varvid undervisningssocialcentralen erbjuder naturliga ramar också för främjandet av detta projekt.

2.3. Det tidigare utvecklingsarbetet av kompetenscentraltyp inom barnpedagogiken

Fastän utvecklingsarbetet inom barnpedagogikens område inte har presenterats med namnet undervisningssocialcentralverksamhet eller kompetenscentralverksamhet, har en motsvarande verksamhetsidé sökts på många olika sätt för intensifierande av samarbetet mellan den praktiska verksamheten, forskningen och undervisningen.

Då lagen om barndagvård stiftades år 1973, ingick i den ett mål för utvecklande av den praktiska verksamheten genom att man stadgade om en möjlighet till förhöjd statsandel för utvecklingsprojekt som den dåvarande socialstyrelsen hade godkänt. Med denna specialfinansiering som inriktades direkt på daghemmen inleddes många utvecklingsprojekt, som ofta genomfördes i samarbete mellan verksamhetsenheterna, barnträdgårdsläroverbyggnaden och universiteten.

Inom Stakes pågick åren 1992 – 1998 projektet Kuperkeikka, där daghem (16 st.) från olika delar av landet specialiserade sig för att fungera som utvecklingscentraler och anslöt i nätverk runt sig intresserade samarbetsparter från varje utvecklingsområde.

Föremål för utvecklingen var innehållsområdena för barnpedagogik såsom miljö- och konstfostran, lyssnande på barn, projektinläring.

För att effektivera samarbetet mellan barnpedagogikcentralen vid Uleåborgs universitet och Uleåborgs stad vad gäller den praktiska verksamheten, forskningen och undervisningen inleddes år 1995 ett utvecklingsprojekt, där lärarna inom barnpedagogiken vid universitetet fungerade som konsulter för daghemmen vid den egna verksamheten. Daghemmens barnträdgårdslärare för sin del handledde studerandena inom barnpedagogiken under tre år under deras processtudier. I projektet ingick också fortbildning vid universitetet för ifrågavarande daghems arbetstagare. Projektet möjliggjorde samarbete mellan universitetet och områdets arbetstagare i den praktiska verksamheten och professionell utveckling samt öppnade nya kanaler för forskningen.

Uleåborgs universitets central för barnpedagogik genomförde åren 1997 – 2000 ett projekt om kvalitetsutvärdering inom dagvården, där 22 kommuner deltog. I projektet utvecklade kommunerna och universitetet en utvärderingsgrund för den finländska dagvården. I anslutning till projektet hade kommunernas representanter också en möjlighet att utföra PD-utbildning inom barnpedagogik. Man har ansett det vara meningsfullt att de universitet som ger utbildning i barnpedagogik också skall vara regionala utvecklingscentraler, som verkar i samarbete med kommunerna och de övriga parter som utvecklar barnpedagogiken.

Då SHM:s barnpedagogikarbetsgrupp våren 1999 lämnade in sitt betänkande (1999:4) föreslog den att också barnpedagogiken skall tas med vid dryftningar om en utveckling av verksamheten vid undervisningssocialcentralerna. Enligt arbetsgruppens uppfattning borde verksamhets- och finansieringsmodellerna för undervisningssocialcentralerna vid universiteten täcka de universitet och yrkeshögskolor som verkar inom barnpedagogikområdet. Arbetsgruppen föreslog som utvecklingsbehov för det barnpedagogiska styrningssystemet ett utvecklingsprojekt för kvalitetsledning och styrning. Likaså föreslog arbetsgruppen att social- och hälsovårdsministeriets projekt nätverk för specialservice (VEP) sammanknyts intensivare med barnpedagogiken. Arbetsgruppen föreslog ur den här synvinkeln att ett riksomfattande utvecklingsprojekt inom specialdagvården inleddes.

Barnpedagogikarbetsgruppen konstaterade också att eftersom en fortgående forsknings- och utvecklingsverksamhet är ett av livsvillkoren för produktion av högklassig service, skall den kommunala forsknings- och utvecklingsverksamheten tryggas med ett separat finansieringssystem. Från statsandelen för driftskostnader inom social- och hälsovården skall frigöras ett separat anslag som inriktas på den kommunala forskningsverksamheten inom socialvården (och hälsovården), med stöd av vilken också den systematiska forsknings- och utvecklingsverksamheten i anslutning till utvecklandet och upprätthållandet av barnpedagogikens nivå kan tryggas.

2.4. Regionala utvecklingsprojekt som initiativtagare

Tanken på utvecklandet av verksamheten vid undervisningssocialcentralerna i riktning mot universitetssocialcentraler har också de regionala aktörerna aktivt gått in för att främja. År 1999 startade projektet för Östra Finlands kompetenscentral inom det sociala området (ISO), som har beviljats ESF-finansiering på 200 000 mk. Centrala drivan-

de krafter i projektet har varit understödsföreningen för undervisningssocialcentralerna i Östra Finland, vilken grundades år 1997, samt medlemssamfundet (bl.a. universitetet i Kuopio och Joensuu) samt de regionala ledningsgrupperna i östra Finland för projektet nätverk för specialservice.

År 1999 inleddes ett projekt för utvecklande av norra Finlands universitetskompetenscentralverksamhet inom det sociala området, vilket organiseras av institutionen för socialt arbete inom Lapplands universitet. I projektet ingår som egna kompetenscentralenheter en struktur som täcker Lapplands län och Uleåborgs län. Till verksamheten har från början anslutits samarbete med den barnpedagogiska institutionen vid pedagogiska fakulteten inom Uleåborgs universitet för att ansluta barnpedagogiken till utvecklingsarbetet. Bakgrunden till planeringen har skapats av den av Lapplands universitet över området decentraliserade undervisningssocialcentralverksamheten, Lapplands och Uleåborgs läns grupperns arbete inom projektet nätverk för specialservice samt Uleåborgsregionens kommuners utvecklingsprojekt med organisationer och universitet. Dessa påbörjade regionala utvecklingsprojekt var det motiverat att ansluta till SHM:s arbetsgrupps arbete som försöksprojekt. Båda projektens centrala aktörer utsågs som medlemmar i denna arbetsgrupp.

Enheten för forsknings- och utvecklingsverksamhet inom social- och hälsovårdssektorn vid Seinäjoki yrkeshögskola grundades 1999. Enheten är den första till en yrkeshögskola ansluten enhet som bildats för utvecklingsverksamhet inom branschen som också har ett samarbetsavtal med Stakes. Enheten har deltagit i planerings- och inledningsarbetet för de österbottniska landskapens kompetenscentral inom det sociala området.

3. UTVECKLINGSPROJEKT FÖR KUNNANDE INOM DET SOCIALA OMRÅDET I DE ÖVRIGA NORDISKA LÄNDERNA

Behovet av att trygga kunnandet bland personalen inom det sociala området och utvecklandet av det ser ut att vara gemensamt för alla de nordiska länderna. Kommunernas ansvar för välfärden har ökat.

I Norge är kompetenscentralverksamheten inom missbrukarvården redan mycket befäst. Dessutom har för utvecklande av socialt arbete inletts en utvecklingsprocess för yrkesinriktade mötesarenor och arbetshandledning, som vidareutvecklas på alla läns (fylke) områden. Organisering av bestående strukturer övervägs också vad gäller den här verksamheten.

I Danmark inleddes kompetenscentralverksamheten inom det sociala området inom ramen för ett s.k. SUM-utvecklingsprogram, där man har koncentrerat sig på sammanställande av erfarenheter och organisering av informationsförmedling. I den danska kompetenscentralverksamheten framträder en innehållsmässig profilering vid sidan om den regionala verksamheten. För verksamheten har på socialministeriets initiativ och med dess stöd inrättats allt som allt ett trettiotal centraler. En aktuell fråga i Danmark är ett eventuellt minskande av kompetenscentralernas antal och ett klarare regionalt ansvar.

I Sverige finns också ett trettiotal forsknings- och utvecklingsenheter (FoU-miljö) inom ramen för socialstyrelsens utvecklingsprogram i olika delar av landet. Nu vill man fördjupa och utvidga verksamheten med nationellt stöd för att stärka kunskapen inom socialt arbete samt för att föra det praktiska arbetet och forskningen närmare varandra.

I det följande ges en något mera omfattande beskrivning av verksamheten i de övriga nordiska länderna. Beskrivningen har för arbetsgruppen sammanställts av Ulla Salonen-Soulié som är den finländska utbildningsledaren inom NOPUS-verksamheten, som lyder under Nordiska ministerrådet. Till den här översikten har det varit möjligt att samla information närmast ur det sociala arbetets synvinkel om den utvecklingsverksamhet som sker i de övriga nordiska länderna, men det är meningen att det nordiska samarbetet inom ramen för kompetenscentralprojekten ytterligare intensifieras och att det utvidgas så att det täcker också barnpedagogikens område.

3.1. Norge

3.1.1. Kompetenscentraler inom missbrukarvården i Norge

Regionala kompetenscentraler inom missbrukarvården grundades som en följd av en motion i stortinget i början av 1990-talet. Vid behandlingen av motionen år 1993 behandlades ingående hela det hjälpspektrum som missbrukarvården erbjuder sina klienter. Motionen och de uppkomna centralerna kan beskrivas både horisontalt och vertikalt.

I Norge betonas horisontalt helheten gällande rusmedel och missbruket av dem. Servicesystemet byggs i huvudsak upp på basis av ålder, kön och socialt nätverk och där beaktas barnskyddssynvinkeln samt kontakten med psykiatrin, och serviceformerna byggs inte upp utgående från rusmedel, dvs. om det är fråga om användning av alkohol, läkemedel eller illegala droger.

Det vertikala synsättet för sin del betonar stärkandet av lokalsamfundets och kommunens andel. Det gäller förebyggande, tidigt ingripande och uppföljning under vården och efter den. Den här synvinkeln uppskattades vara den allra viktigaste och sålunda inrättades kompetenscentralerna med målet att framförallt öka kunnandet hos personalen inom social- och hälsovårdens första linje (kommunnivån). Kompetenscentralverksamheten ansluter sig till stora kliniska vårdssamfund inom den andra linjen (= fylkekommun, motsvarar samkommun, vilken har beskattningsrätt) antingen som separat verksamhet eller som en del av dem.

Kompetenscentralerna inom missbrukarvården kan ha egen forskning och/eller eget samarbete med forskningsanstalter, universitet och högskolor. Kompetenscentralerna måste främja metodutvecklingen inom specialservicen, delta i utvecklandet av det nationella dokumentationssystemet och delta i det nationella Norgesnett-nätverket inom branschen. Alla kompetenscentraler har i det här nätet ett eller flera specialkunskapsområden, där de ansvarar för utvecklande av kunskapsbildningen och metoderna på den nationella nivån. Huvuduppgiften har dock varit stärkande av kunskapsgrunden, utvecklande av metoderna och utövande av färdigheterna genom att erbjuda fortbildning för kommunernas personal. De senaste åren har kompetenscentralerna fått nya

uppgifter inom den förebyggande verksamheten och sålunda har de lyfts fram som stöttepelare för den norska missbrukarvården.

Kompetenscentralernas uppgift inom missbrukarvården är att utveckla och ordna fortbildning inom området för personal inom den första linjen (kommunnivån) inom hälsovården och socialservicen. Kompetenscentralerna producerar och utvecklar specialservice inom andra linjen (fylkenivån). De måste delta i det regelbundna nätverkssamarbetet mellan kompetenscentralerna samt bistå vid utvecklandet av det regionala vård- och rehabiliteringssystemet genom att ge det ett nationellt kartläggningsverktyg i samarbete med Rusmiddelsdirektoratet (centralstyrelsen inom missbrukarvården), att se till att de hör till en gemensam databank och bistå med registrering av intressant litteratur. En ny uppgift är att delta i det förebyggande arbetet inom missbrukarvården i kommunerna.

Utgångspunkten för finansieringen av kompetenscentralerna har varit en gemensam finansiering mellan staten och fylkekommunerna. Allmänt taget har varje kompetenscentral fått ca 1,5 milj. NOK i årlig finansiering. Dessutom har staten reserverat tilläggsfinansiering för nya initiativ och nya projekt. I någon mån köper också kommunerna kompetenscentralernas service, men den här praxisen växlar mellan de olika kompetenscentralerna. År 2000 är den statliga finansieringsreserveringen sammanlagt 18,3 milj. NOK.

På grund av de nya uppgifterna inom det förebyggande arbetet är den totala ramen för kompetenscentralerna inom missbrukarvården år 2001 ca 46 milj. NOK. Den täcker den sedvanliga kompetenscentralverksamheten, de nya uppgifterna samt de pågående och nya projekten. Den slutliga fördelningsgrunden för finansieringen mellan kompetenscentralerna har inte ännu utarbetats. Den statliga finansieringen har varit och är med största sannolikhet också i framtiden öronmärkt.

Personalens sammansättning varierar beroende på kompetenscentralernas uppgifter. Några forskare är med, men i huvudsak består personalen av aktörer inom det praktiska eller kliniska arbetet.

3.1.2. ”Kunnskap og brobygging” –handlingsplan för förnyande och ökande av kunnandet inom den sociala servicen i Norge

Handlingsplanen för sosialtjenstens førstelinje ”Kunnskap og brobygging” är social- och hälsovårdsdepartementets handlingsplan, som genomförs på uppdrag av länen (fylke) och vars mål är öka servicen, kvaliteten, kunnandet och funktionsdugligheten inom den sociala sektorn i kommunen genom utbildning, yrkesforum och arbetshandledning. Dessutom hör till uppgifterna utredningsarbete och inlämnande av forskningsinitiativ. Huvudvikten läggs vid servicen och dess tillgänglighet och förbättrandet av samarbetet mellan olika parter. Målet är att öka arbetstagarnas kunnande och motivation. Programmets namn kommer från en idé, enligt vilken broar skall byggas vid utvecklandet av samhället mellan den gamla och nya tiden och socialt arbete anses ha en viktig brobyggarroll i processerna för sammanjämkning av servicehelheten. Broarna symboliserar också behovet av en jämbördig dialog mellan klienten och arbetstagaren,

olika yrkesgrupper och -parter, mellan ledningen och arbetstagarna, och inte minst mellan den första linjen inom socialt arbete och beslutsfattare på olika nivåer.

Handlingsplanen ”Kunnskap og brobygning” är en fyraårig plan 1998 – 2001 på uppdrag av Sosial- och helsedepartementet och under dess styrning. I varje län (18 fylken) finns för uppgiften en koordinator. År 2000 fördelades 28 milj. NOK på 18 län och projektkommuner. I bakgrunden till handlingsprogrammet finns två tidigare statligt finansierade utvecklingsprogram inom det sociala området, från vilka erfarenheterna bildar en grund för denna handlingsplan.

Över hundra yrkesforum har redan grundats i hela landet och vid utarbetandet av undervisningsprogram deltar kommunerna aktivt. Forumet är en bestående arena för utbyte av erfarenheter i anslutning till verksamheten i praktiken, en träffpunkt över kommungränserna och en långsiktig grund för bestående kunnande.

I alla län byggs arbetshandledningsbanker och målet är att få dem i skick under innevarande år. En förutsättning för att verksamheten skall lyckas anses vara en operativ fylkeapparat och goda samarbetsförhållanden med de andra aktörerna, speciellt med kompetenscentralerna inom missbrukarvården och enskilda kommuner. Speciellt kommunernas ansvar för personalens kunnande betonas.

En av huvudidéerna i handlingsplanen är att goda reflexionsarenor bildas för professionell utveckling och arbetshandledning. Forskningsinformationen skall bearbetas för praktiken och till nytta för användarna av första linjens service (kommunal). Servicen skall finnas lätt tillgänglig och serviceanvändarnas möjligheter att inverka på i vilken form servicen genomförs bör garanteras. Det här för sin del förutsätter av socialarbetarna utbyte av kunskap och färdigheter och fortgående utveckling.

Handlingsplanens genomförande utvärderas och utvärderingsforskningens uppgift är att ge fortgående feedback i utvecklingsprocessen. Våren 2001 hålls konferenser för de regionala socialledarna, där man går igenom kommunernas insats för ökande av kunnandet inom det sociala området.

Ministeriets avsikt är att bestående strukturer för utvecklande av kunnandet erhålls. Förankring av redan pågående verksamhet anses vara viktig. Samtidigt söks nya idéer som skall stöda det som redan finns och utveckla nytt.

3.2. Erfarenhetsförmedlings- och kunskapscenter inom det sociala området i Danmark (formidlings- og videncentre)

Utvecklingscenter inom det sociala området grundades första gången i Danmark i samband med Socialministeriets SUM-program 1989 – 1991 för att sammanställa utvärderings- och erfarenhetsinformation som insamlats från programmets olika delområden. De centraler som verkar nu har från och med år 1995 grundats som självständiga institutioner på initiativ av socialministeriet. Ministeriet har grundat allt som allt 29 centraler, över vilka det finns en detaljerad beskrivning på ministeriets hemsida <http://www.sm.dk/ministeriet/sitemap/videnindhold.html>). Målet är insamling och örmedling av information på riksnivå, vilket var och en sköter på sitt eget innehållsmässiga ansvarsområde.

Centren finansieras av socialministeriet, men de fungerar som självständiga juridiska enheter. Centren finns med i socialministeriets finansieringslag. Några center har dessutom verksamhet som inbringar inkomster, t.ex. utvärdering och forskning åt kommuner och ministeriet. De flesta av centren har en styrelse, där en representant för ministeriet deltar och där centrets uppgifter bestäms inom centrets temaområde. Årligen uppgör centren en statusrapport åt ministeriet. Som bäst uppgörs resultatavtal med centren, för att de sålunda skall förbinda sig bättre till ministeriets styrning av vilka uppgifter de skall lösa. Vid ett typiskt center arbetar 2 – 4 konsulter, möjligtvis också någon extra arbetskraft som finansieras med inkomstbringande verksamhet.

Endast ett center har i uppgift att svara omfattande för undervisningen inom branschen: Center for frivilligt socialt arbejde i Odense. För utbildningen inom frivilligt arbete har reserverats 10 milj. DKK under 4 års tid. De övriga centren svarar inte för utbildningen, men de deltar med föreläsningar i kurser och undervisning som kommunerna ordnar för sina arbetstagare.

I Danmark har centren grundats inom små specialområden av kunnande (t.ex. autism, hjärnsador, döva och blinda, stamning, epilepsi osv.); omfattande innehållsområden (t.ex. videntcenter på Äldreområdet, Videntcenter om Alkohol) samt geografiska områden (t.ex. Formidlingscenter Nord i Ålborg och Utviklings- og Formidlingscentret for Fyn og Sønderjylland i Aabenraa), vilka har ett nationellt ansvar för sitt temaområde, och som deltar i utvecklingsarbetet på sitt eget geografiska område.

Det stora antalet små center har gett socialministeriet orsak att fundera över sammanslagning av centren till större regionala center, men detta diskuteras ännu bara preliminärt med olika parter.

3.3. Sverige

3.3.1. Socialstyrelsens program "Forskning – Praktik" för att föra forskningen och praktiken närmare varandra i Sverige

På kommunernas önskemål och för deras behov inledde socialstyrelsen i mitten av 1990-talet programmet Forskning-Praktik. Kommunerna ville förbättra sina möjligheter till uppföljning, utvärdering och kvalitetsförbättring inom det sociala området. Dessutom ville man få kunskap om den egna verksamheten och verksamhetens effekter. Organisationsförändringar och decentralisering av ansvaret till kommunerna t.ex. inom psykiatri och äldreomsorgen samt resultatankandet ökade behovet av att stärka arbetstagarnas kunnande. Kommunernas vilja att bygga upp en egen FoU-verksamhet kan också ses som en kritik mot akademismen och den traditionella forskningen. Universitetsforskningens betydelse för det praktiska arbetet ifrågasattes och dessutom var forskare av olika orsaker inte intresserade av de praktiska problemen.

Redan under 1980-talet inrättades de första fältstationerna i västra Sverige. Dessutom har det i olika delar av Sverige funnits enskilda forskare som har samarbetat med arbetstagare som utför arbetet i praktiken. Sedan slutet av 1980-talet har socialstyrelsen framlagt och stött initiativ om utvecklande av nya arbetsformer och arenor för kunskapsutbyte och -utvecklande.

Socialstyrelsen vill sammanföra olika delområden av kunnande inom forskning, praktik och utbildning, för att det skall uppstå nya förbindelser mellan teori, analys och verksamhet. Huvudsyftet i programmet Forskning-Praktik är att synliggöra och utveckla kunskap som främjar yrkeskunnandet inom det sociala området. Man vill minska avståndet mellan kunnandet och verksamheten.

Inom ramen för ett program som inleddes år 1995 stöder socialstyrelsen för det första inrättandet av FoU-enheter ekonomiskt. En annan del av socialstyrelsens uppgift är dels att ge råd och stöda olika nätverk vid utvecklandet av verksamheten och dels att stöda forskning inom området. I nätverksprojektet för utvecklandet av verksamheten genomfördes inom fem kommuner med stöd av forskare uppföljning, försök och utvecklande av former, processer och arbetsmetoder inom familje- och individarbetet samt i fyra kommuner motsvarande verksamhet inom äldreomsorgen.

Forskningen om samverkan mellan forskning och praktik har bestått av olika undersökningar och projekt, där uppmärksamheten har fästs på vad som händer då praktiken, forskningen och utbildningen möts. Resultatet har befast uppfattningen om att det är nödvändigt att utvecklingsverksamheten kopplas ihop med utbildning och forskningskunskap.

För närvarande fungerar 34 FoU-enheter på olika håll i Sverige. Av dessa får 29 planerings- och grundläggningsstöd av socialstyrelsen. Planeringsstöd kan erhållas under högst ett års tid. Det är avsett för utarbetandet av en verksamhetsplan, annat förberedande arbete och speciellt i det här skedet betonas förankringen av verksamheten i det politiska beslutsfattandet och bland andra aktörer.

Socialstyrelsens grundläggningsstöd till FoU-enheterna är en del av deras basfinansiering och det erhålls högst tre år. De berörda parterna skall själv finansiera minst 50 %. Socialstyrelsens totalfinansiering är 10 milj. SEK årligen. Socialstyrelsen föreskriver inte verksamheten utan de berörda parterna svarar för verksamheten: framlägger initiativet, delfinansierar, bygger upp och upprätthåller verksamheten. Socialstyrelsens roll är att finnas tillgänglig för olika stödåtgärder, men också att erbjuda sin hjälp vid utbyte av kunskap mellan enheterna.

Sammanfattat kan man konstatera att FoU-verksamheten är mycket varierande både när det gäller kommunernas insats och befolkningsunderlaget, organisationen och innehållet. Även forskarkontakternas omfattning och intensitet växlar.

3.3.2. Nationellt stöd för kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten – socialstyrelsens förslag till program för stärkande av kunskapen inom socialtjänsten

Socialstyrelsen i Sverige har på regeringens uppdrag utarbetat ett förslag till program för nationellt stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten. Syftet med programmet är att skapa en struktur för systematisk kunskapsinsamling och informationsspridning så att socialtjänsten i större utsträckning kan baseras på forskningskunskap och systematiskt insamlad erfarenhet. En viktig del i programmet är att ge den empiriska

och verksamhetsrelaterade forskningen en större betydelse i kunskapsuppbyggnaden inom socialtjänsten. Socialstyrelsen har berett programförslaget i samverkan med intressenter inom området och socialstyrelsen har ordnat hearings med klientorganisationer, frivilligorganisationer samt regionala och lokala FoU-enheter. Dessutom har det ordnats seminarier, intervjuer och en kort remissbehandling.

I det omfattande bakgrundsmaterialet har man strävat efter att sammanfatta väsentliga styrkefaktorer, svagheter och problem i socialtjänsten i praktik, utbildning och forskning. Enligt den uppskattning som framlagts i betänkandet har det varit historiskt betydelsefullt att samla praktik och forsknings- och utvecklingsverksamhet till ett sammanhang.

Framförallt betonas i programmet kommunnivåns ansvar för utvecklande av kunskapen inom socialt arbete och beaktandet av både lokalnivåns behov och förutsättningar vid kunskapsbildningen. I programmet föreslås att varje kommun skall ha en strategi för utvecklande av kunskapsbildningen inom det sociala arbetet.

Socialstyrelsens uppgift är att med hjälp av kunskapsförmedling och nationella riktlinjer påverka utvecklandet av god praxis. Socialstyrelsen tänker effektivisera detta arbete genom att göra nationella och internationella översikter av forskningen inom området, bilda en rådgivande grupp på bred bas för god praxis inom socialt arbete samt stöda en systematisk, jämförande forskning mellan kommunerna.

Arbetsledningens avgörande betydelse för kunskapsbildningen, kvaliteten och utvecklingen inom socialtjänsten betonas i många sammanhang. Förutsättningarna för en ledarutbildning på magisternivå inom socialt arbete utreds. Forskningsanstalter såväl i de nordiska länderna som internationellt har bara i begränsad omfattning intresserat sig för ledning och organisering av socialt arbete. För att öka detta borde enligt betänkandet övervägas ett utarbetande av ett forskningsprogram inom branschen.

För förstärkande av grundutbildningen föreslås att målen i socionomexamen kompletteras med andelar som ger individuella färdigheter. Grund- och påbyggnadsutbildningen och fortbildningen på högskolenivå behöver bättre strukturer och därför måste förutsättningar för anpassande av socialt arbete, utbildning och forskning skapas i ”socialtjänsthögskolan” (= en vision om en hållbar struktur för utbildning, praktiskt arbete och forskning). Dessutom föreslås inom påbyggnadsutbildningen en ny linje på magisternivå.

Inom forsknings- och utvecklingsverksamheten stöds fortsättandet av de lokala och regionala FoU-enheternas verksamhet och utförande av en utvärdering av deras verksamhet. För att föra praktiken och forskningen närmare varandra strävar socialstyrelsen efter att förenhetliga begreppen inom området. Dessutom föreslås inrättande av forskartjänster inom socialväsendet.

För stärkande av forskningen av resultaten och effekterna samt forskningskunskapen inom socialt arbete föreslås forskarutbildningskurser och forskarskolor, forskarutbildning utomlands och kortvariga stipendier för vetenskaplig rapportering t.ex. i FoU-enheter. På längre sikt föreslås programstöd för kunskapsbildning mellan forskning och praktik. Dessutom föreslås i programmet förbättringar i statistikföring och kunskapsförmedling inom branschen.

4. ANNAT AKTUELLT UTVECKLINGSARBETE I ANSLUTNING TILL KOMPETENSCENTRALSVERKSAMHETEN INOM DET SOCIALA OMRÅDET

Många reformer eller utvecklingsprojekt, som har en central betydelse för utvecklandet av kompetenscentralsverksamheten inom det sociala området, pågår som bäst eller har redan genomförts. Samarbetsmodeller för kompetenscentralsverksamheten planeras i detta skede med högskolor och universitet. I det följande beskrivs utvecklandet av högskoleutbildningen inom området.

4.1. Reformer inom högskoleutbildningen

4.1.1. Universitetens utbildning inom socialt arbete

4.1.1.1. Grundutbildning

På åtgärd av undervisningsministeriet har grundutbildningen som är anpassad för fackpersonal inom socialt arbete förnyats och ett system för specialiseringsutbildning inom området grundats. Om den utbildning inom socialt arbete som ges vid universiteten har stadgats separat i § 4 a som fogats till förordningen om samhällsvetenskapliga examina (21.5.1999, 615/1999). Ändringen i förordningen har trätt i kraft 1.8.1999. Den nya § 4 a, Utbildning i socialt arbete, lyder på följande sätt:

”I den utbildning i socialt arbete som ordnas vid Helsingfors, Jyväskylä, Kuopio, Lapplands, Tammerfors och Åbo universitet ges den studerande färdighet till självständig verksamhet inom socialt arbete. I utbildningen ingår grundstudier, ämnesstudier och fördjupade studier i läroämnet socialt arbete om minst 55 studieveckor och en avhandling pro gradu som hör till området för socialt arbete. I utbildningen ingår praktisk undervisning, inklusive handledd praktik, om minst 15 studieveckor. Utbildningen i socialt arbete vid Helsingfors universitet ordnas även som studier vid Svenska social- och kommunalhögskolan och universitetet.”

Socialt arbete avskiljs vid universiteten med stöd av denna till ett eget forsknings- och undervisningsområde, inom vilket utbildning som leder till magisterexamen genomförs. Utbildningen utgör också en grund för vetenskaplig påbyggnadsutbildning inom området och för den nya specialiseringsutbildningen som avläggs som licentiatexamen. Magisterexamens omfattning är minst 160 studieveckor och den kan genomföras på fem år. I förordningen finns nu också separat stadgat om den praktiska undervisning som hör till examen. För ordnande av praktiken är en klarare utgångspunkt än tidigare en till examen hörande del av studierna och den ger också en speciell skyldighet att utveckla denna del av utbildningen.

4.1.1.2. Påbyggnadsutbildning

En central reform vid utvecklandet av påbyggnadsutbildningen inom socialt arbete är grundandet av ett specialiseringsutbildningssystem som en yrkesinriktad licentiatexamen. Även vad gäller specialiseringsutbildningen har författningsgrunden förnyats. I förordningen om samhällsvetenskapliga examina har med en ändring (901/2000) som trädde i kraft 15 november 2000 fogats stadganden om licentiatexamen och specialiseringsutbildning. Enligt det nya 3 momentet som fogats till förordningens 12 § är målet med den specialiseringsutbildning som ingår i licentiatexamen att den som genomgår utbildningen blir väl förtrogen med den vetenskapliga kunskapen inom det egna specialområdet, skaffar den kunskap och de färdigheter som behövs inom det egna specialområdet samt har förmåga till självständig verksamhet på det egna specialområdet.

Den till förordningen fogade nya 14 a §, *Licentiatexamen och specialiseringsutbildning*, lyder enligt följande:

”När en licentiatexamen avläggs inom området socialt arbete med politices magisterexamen eller magisterexamen i samhällsvetenskaper eller någon annan motsvarande examen som grund, kan examen omfatta specialiseringsutbildning på något specialområde inom socialt arbete.

Omfattningen på en licentiatexamen som innehåller specialiseringsutbildning är 80 studieveckor. Specialiseringsutbildningen omfattar systematiskt teoretiskt och praktiskt fördjupning i specialområdet och en undersökning inom specialområdet.

Undervisningsministeriet beslutar på framställningar från universiteten vilken specialiseringsutbildning som ordnas vid respektive universitet.”

Den utbildning som leder till licentiatexamen, vilken ingår i specialiseringsutbildningen inom socialt arbete genomförs som samarbete mellan universiteten inom sektorn. Undervisningsministeriet och universiteten har överenskommit om att utbildningen sköts som en riksomfattande uppgift, för vilken universitetsnätet inom socialt arbete SOSNET svarar. Till nätverket hör alla de sex universitet som ger utbildning i socialt arbete: Helsingfors, Jyväskylä, Kuopio, Lappland, Tammerfors och Åbo, som har överenskommit om samarbete och organisering av SOSNET genom ett avtal mellan universiteten. Som koordineringsuniversitet för nätverket fungerar Lapplands universitet på det sätt som överenskommit med undervisningsministeriet. SOSNET kompletterar med sin verksamhet universitetens grundinstitutioners verksamhet och utvecklar och koordinerar det gemensamma genomförandet av den nya licentiatexamen samt doktorsutbildningen och också utvecklandet av magisterutbildningen. Samarbetet inom universitetsnätverket har blivit en omfattande form för utvecklandet av den verksamhet som hör till områdets forsknings- och utbildningsuppgift. Undervisningsministeriet finansierar SOSNET:s verksamhet i det här skedet med projektfinansiering, varav en del har anvisats för utvecklande av virtuell undervisning i nätverk. Socialarbetsinstitutionernas egna verksamhetsutgifter finansieras som en del av universitetens grundfinansiering.

Till första specialområde för socialt arbete har valts socialt arbete bland barn och ungdomar, eftersom det mest brådskande behovet av specialkunnande har framkommit inom barnskyddsområdet. Till programmet valdes 25 fortsättningsstuderande och utbildningen inleddes i början av år 2000. Universiteten har på basis av de förberedelser

som gjorts inom SOSNET föreslagit för undervisningsministeriet fyra andra specialiseringsområden: samfundssocialarbete, rehabiliterande socialt arbete, specialområdet för välfärdsservice samt socialt arbete inom marginaliseringsfrågor. Planeringen av påbyggnadsstudier inom specialområdena har skett i SOSNET:s samarbetsgrupper, till vilka också hör representanter för arbetslivet.

Den specialiseringsutbildning som genomförs för licentiatexamen räcker vid sidan av arbetet fyra år. De flesta som studerar vidare avlägger examen vid sidan av det egna arbetet vid någon kommunal socialvårdsenhet.

Examensbenämningen för dem som avlagt den nya yrkesinriktade licentiatexamen är licentiat i samhällsvetenskaper eller politices licentiat och i examensbetyget antecknas vilken specialiseringsutbildning på något specialområde inom socialt arbete som utbildningens examen omfattar. De som avlagt ifrågavarande examen kan använda yrkesbenämningen specialsocialarbetare.

Inom områdena socialt arbete och social service fungerar också en riksomfattande forskarskola, som erbjuder sammanlagt 8 doktorsutbildningsplatser på heltid.

4.1.2. Yrkeshögskolor

4.1.2.1. Grundutbildning

Yrkeshögskolesystemet har byggts upp av läroanstalter som tidigare har gett högre yrkesutbildning, vilkas utveckling till yrkeshögskolor har skett genom att utbildningsnivån har höjts och läroanstalter sammanslagits. Yrkeshögskolereformen som inleddes för ca tio år sedan utgående från behov inom arbetslivet och utmaningar inom internationalismen har genomförts processvis. Under försöksskedet hade yrkeshögskolorna möjlighet att utveckla sin verksamhet. Permanent tillstånd för yrkeshögskolor har beviljats under slutet av 1990-talet årligen. Grunderna för de tillstånd som statsrådet har beviljat har varit kvaliteten samt de bevis som uppvisats vid försöks- och utvecklingsverksamheten. Från början av augusti år 2000 är alla yrkeshögskolor permanenta. Nätet består därmed av 29 yrkeshögskolor.

På grund av yrkeshögskolornas regionala karaktär är deras huvudmän oftast kommuner eller samkommuner. Huvudmän är också av kommuner bildade aktiebolag. Om ordnandet av yrkeshögskolans förvaltning beslutar i huvudsak huvudmannen. De läroanstaltsenheter som finns inom yrkeshögskolesystemet har övergått till systemet utgående från huvudmännens förslag.

Utbildningsprogrammen inriktar sig på något uppgiftsområde inom arbetslivet som förutsätter professionell sakkunskap och utvecklandet av det. I utbildningsprogrammet kan det också finnas inriktningsalternativ. Undervisningsministeriet har fram till år 2000 fastställt utbildningsprogrammen med yrkeshögskolorna årligen.

Omfattningen på yrkeshögskoleexamen inom det sociala området är 140 sv. Beroende på utbildningsprogram ingår i utbildningen 30 – 50 studieveckor praktik. Examensbenämningen för yrkeshögskoleexamen inom det sociala området är socionom (YH). I

examen ingår för närvarande nio finskspråkiga utbildningsprogram och deras inriktningsalternativ. Socionomutbildningen innehåller också den sakkunskap som behövs inom barnpedagogikens verksamhetsfält. Vid sidan av socionomutbildningen genomförs vid några yrkeshögskolor ett utbildningsprogram inom rehabilitering samt ett YH-utbildningsprogram för geronomer inom åldringsarbetet, vilka innehåller kompetensområden som ansluter sig till arbetet inom det sociala området.

Med socionomexamen (YH) är placeringen för närvarande, beroende på ämnesval, i samma uppgifter som den tidigare institutsexamen inom det sociala området. Eftersom den är en mera omfattande examen ger den också färdigheter för planerings-, lednings- och utvecklingsuppgifter.

4.1.2.2. Yrkeshögskolornas specialiserings- och påbyggnadsutbildning

I den lagstiftning som gäller ordinarie yrkeshögskolestudier har ställningen för påbyggnadsexamina inom yrkeshögskolorna definierats som en del av yrkeshögskolornas vuxenutbildningsuppgift. Vid yrkeshögskolorna kan man som vuxenutbildning genomföra utbildning som leder till examen, öppen yrkeshögskoleutbildning, specialiseringsstudier samt påbyggnadsexamina.

Enligt 3 § i förordningen om yrkeshögskolestudier (256/1995) är yrkesinriktade specialiseringsstudier fortbildningsprogram som grundar sig på yrkeshögskoleexamen och leder till yrkesinriktade påbyggnadsexamina, eller andra omfattande fortbildningsprogram och om dessa studiers ställning i högskoleexamenssystemet stadgas särskilt. Enligt 5 § i förordningen är omfattningen av de yrkesinriktade specialiseringsstudierna 20 – 40 studieveckor, men av särskilda skäl kan undervisningsministeriet fastställa studiernas omfattning till mer än 40 studieveckor. Specialiseringsstudier i form av yrkeshögskoleutbildning inom det sociala området har bedrivits från och med år 1997 vid olika yrkeshögskolor. Ämnesinnehållet har varit bland annat socialpedagogik, socialförsäkring, åldringsarbete, kulturell mångfald inom det sociala arbetsområdet, barnskydd och familjearbete samt förnyelsen inom missbrukarvården och arbetet med kriminella.

Yrkeshögskolornas påbyggnadsexamina utvecklas i enlighet med den av statsrådet till år 2004 godkända planen gällande utbildning och forskning på så sätt att yrkeshögskolornas förmåga att producera ny kunskap om arbetslivet, yrkesinriktad sakkunskap och dess utveckling stärks. De yrkesinriktade påbyggnadsexamina är till omfattningen 40 – 60 studieveckor och de inleds inom några sektorer, där behovet inom arbetslivet förutsätter det. Utvecklingsarbetet för påbyggnadsexamina inom det sociala området och utredandet av utbildningsbehovet har inte ännu kommit så långt att ett genomförande skulle planeras.

Även yrkeshögskolorna inom det sociala området är anslutna med nätverk sinsemellan och utvecklar samarbetet inom sitt område.

4.1.3. Högskoleutbildning i barnpedagogik

4.1.3.1. Allmänt om barnpedagogik

I anslutning till social- och hälsovårdens mål- och verksamhetsprogram för åren 2000 – 2003 har Stakes för social- och hälsovårdsministeriet berett ett förslag till ett dokument som behandlar de nationella linjedragningarna för barnpedagogiken. Enligt det har barnpedagogiken definierats på följande sätt:

Barnpedagogik är den fostringsväxelverkan som sker i barnets olika livsmiljöer.

Föräldrarna (vårdnadshavarna) har den primära fostringsrätten och det primära fostringsansvaret för sina barn och den av samhället erbjudna barnpedagogikservice stöder barnets fostran i hemmet. Föräldrarna väljer sina barns barnpedagogikservice.

Med barnpedagogik avses den helhet som består av fostran, undervisning och vård av barn under läropliktsåldern som ordnas och övervakas av samhället. I barnpedagogikens område inbegrips också personer i läropliktsålder som utnyttjar barnpedagogikservice. Barnpedagogik är medveten, planerlig och målinriktad växelverkan och samverkan, där barnets frivilliga lek är i en central ställning. Utgångspunkten för måluppsättningen är en helhetssyn på barnets uppväxt, utveckling och inläring, vilken baserar sig på en omfattande tvärvetenskaplig kunskap och forskning samt förtrogenhet med metoderna inom barnpedagogiken.

Dagvården i sina olika former är den vanligaste verksamhetsmiljön för samhällelig barnpedagogik. Förskoleundervisning som en del av barnpedagogiken är planerligt undervisnings- och fostringsarbete som erbjuds för sexåringar före inledandet av läroplikten.

Inom barnpedagogiken är det viktigt med växelverkan och fostringskompanjonskap mellan barnen, barnpedagogikpersonalen och föräldrarna. Barnpedagogiken genomförs i samarbete med ett omfattande nätverk som betjänar barnet och familjen, där social-, hälsovårds- och utbildningsväsendet samt olika organisationer, samfund och församlingar som bedriver barn- och familjearbete deltar med sin barnpedagogiska service.

4.1.3.2. Universitetsutbildning i barnpedagogik

Vid genomförandet av den institutionella barnpedagogik som upprätthålls av samhället har fostrings- och undervisningsansvaret under 1900-talet främst burits av personer som avlagt barntädgårdsläraryxamen. Ett långsiktigt utvecklingsmål i deras utbildning var att överföra avläggandet av examen i anslutning till den övriga lärarutbildningen.

Efter det att lagen om barndagvård trädde i kraft (1.4.1973) gavs barntädgårdsläraryt- bildning i olika former och underställd olika förvaltningsgrenar inom undervisnings- ministeriet. Som mest omfattande var utbildningsformerna i slutet av 1970-talet, då det var möjligt att avlägga examen antingen inom barntädgårdsläraryt- bildningarna vid universiteten eller vid de barntädgårdsläraryt- institut som var underställda utbildnings- styrelsen samt under fyra år också som sysselsättningsutbildning ordnad av yrkesut-

bildningsstyrelsen. Enligt statsrådets principbeslut 18.6.1994 övergick utbildningen till universiteten fr.o.m. 1.8.1995 (lag 1159/94). Examen fastställdes till en lägre högskoleexamen med en omfattning på 120 studieveckor. Denna pedagogie kandidatexamen ger behörighet för barnträdgårdslärartjänster. Utbildningen har oftast ordnats i anslutning till universitetens lärarutbildningsinstitution. Dessutom är det vid universiteten möjligt att avlägga pedagogie magisterexamen, speciellt inom barnpedagogik (160 sv).

Universitetsutbildning i barnpedagogik ges nu i anslutning till pedagogiska fakulteten vid Uleåborgs (Uleåborg, Kajana), Tammerfors, Jyväskylä, Joensuu (Nyslott), Åbo (Raumo) och Helsingfors universitet. Barnpedagogiken genomförs för närvarande som en del av pedagogiken, men diskussioner har förts om att avskilja barnpedagogiken till en egen disciplin.

Grunden för genomförandet av utbildning inom barnpedagogik är integration av forskningen och undervisningen. Utbildningen är en omfattande tvärvetenskaplig pedagogisk utbildning, som bygger på forskning om barndom och uppväxtmiljöer i barndomen. Genom växelverkan mellan barnpedagogikforskningen och det praktiska yrkeslivet strävar man efter att utveckla det kritiska tänkandet och utvecklande av fostrarpersonligheten bland dem som genomgår utbildningen med utgångspunkt i barnpedagogikarbetet. Yrkesmässigheten baserar sig på educare-tänkandet om barnets välmående och stödande av familjen. Utöver huvudämnet i studierna – pedagogik, speciellt barnpedagogik – är biämnena studier som ger yrkesfärdigheter för uppgifter inom barnpedagogik och förskoleundervisning samt övriga valfria biämnestudier.

Målet med utbildningen är att ge färdigheter att verka i bl.a. undervisnings- och fostringsuppgifter inom barnpedagogiken och förskoleundervisningen, i olika sakkunliga uppgifter för barnkultur, uppgifter inom samarbete för fostringsrådgivning av familjer, samarbetsuppgifter inom olika forsknings- och utvecklingsprojekt, administrativa uppgifter inom dagvården samt sakkunliga och påverkningssuppgifter inom barnpedagogiken.

Av möjligheterna till specialiseringsutbildning inom barnpedagogik har utbildningen i specialundervisning den klaraste yrkesinriktade påbyggnadsutbildningsorienteringen. Genom att utnyttja dess utbildningsmöjligheter har studeranden en möjlighet att inrikta sig på studier för en omfattande allmän examen i specialundervisning inom barnpedagogik, utbildningar i anslutning till förskoleundervisningsuppgifter bland syn- och hörselskadade som hör till läropliktsskolan eller behörighet för lärare av utvecklingsstörda.

4.1.3.3. Vetenskaplig påbyggnadsutbildning och fortbildning i barnpedagogik

Med vetenskaplig påbyggnadsutbildning som avläggs vid universitet avses forskningsutbildning som inriktas på påbyggnadsexamina. I anslutning därtill kan pedagogie licentiatexamen (80 sv) eller pedagogie doktorsexamen (160 sv) avläggas.

Universiteten har ordnat antingen ensamma eller i samarbete med andra organisationer fortbildning i olika former inom barnpedagogik och dagvård. En del av utbildningen är till naturen kompetenshöjande utbildning. De allmännaste utbildningsämnena har varit förskole- och nybörjarundervisning, undervisningspraktik och handledning av den

samt olika ämnesområden som ansluter sig till utvecklandet av arbetssamfundet och kompletterande av det yrkesmässiga kunnandet.

4.1.3.4. Yrkehögskoleutbildning i barnpedagogik

I uppgifter inom barnpedagogiken arbetar vid sidan om dem som avlagt barnträdgårdslärarexamen socialpedagoger, som har fått utbildning på institutnivå inom det sociala området, och socionomer, som efter att utbildningen på institutnivå upphört har avlagt yrkehögskoleexamen. Socionomexamen (YH) är en yrkehögskoleexamen som omfattar 140 studieveckor.

Socionomutbildningen (YH) inför i barnpedagogiken en social-pedagogisk synvinkel, där utöver den fostrande och handledande förmågan även betonas stödande av det övergripande välmåendet, identifiering av brister i välmåendet (t.ex. rusmedelsproblem och mentala problem, familjekriser), stödande av föräldraskap, familjearbete, förebyggande arbete och utnyttjande av servicenätverk i dagvårds-, familjearbets- och barnskyddsuppgifter.

Barnpedagogiken ställs inför många olika sorters utmaningar, och för att man skall kunna svara på denna fostringsuppgift skall möjligheterna till nätverksarbete och multiprofessionellt samarbete granskas som en möjlighet och en resurs. Utmaningarna inom det multiprofessionella arbetet ökar då man diskuterar ett så tidigt ingripande som möjligt i eventuella problem, för att avskiljande och stödande åtgärder skall kunna vidtas så tidigt som möjligt. Barnpedagogiken innehar en viktig roll som bassocialservice och förebyggande verksamhet för barn och familjer. Vid utvecklandet av barnpedagogiken behövs långsiktigt samarbete på många nivåer och områden, vilket överskrider de traditionella sektorgränserna. Socionomutbildningen strävar för sin del efter att svara på dessa utmaningar.

Nätverket för yrkehögskoleutbildningen inom det sociala området fungerar som ett samarbetsorgan för de yrkehögskolor som ger socionomutbildning (YH). Inom nätet fungerar en barnpedagogikarbetsgrupp, vars mål är att utveckla barnpedagogikundervisningen som ges vid yrkehögskolorna.

4.2. Fortbildning inom det sociala området

I mål- och verksamhetsprogrammet för social- och hälsovården 2000 – 2003 betonas vikten av fortbildning. Med fortbildning skapas förutsättningar för att svara på ändringsbehov och utveckla nya arbetsorienteringar, genom behov som framkommit vid utförande av det egna arbetet och insamlad information.

Fram till år 1993 fanns i socialvårdslagen följande stadgande (§ 53) om fortbildning ”Anser socialstyrelsen det vara erforderligt är kommun skyldig att förordna, att socialnämnd underställd yrkesutbildad personal skall delta i kompletterande utbildning som gäller dess verksamhetsområde och har godkänts av socialstyrelsen, likväl minst en gång på fem år”. En bestämmelse med samma innehåll ingick också i folkhälsoagen och lagen om företagshälsovård. I samband med statsandelsreformen ströks be-

stämmelsen om skyldighet till fortbildning som ingick i socialvårdslagen och folkhälsoagen. Skyldigheten kvarstod ännu i lagen om företagshälsovård.

Fortbildning för de arbetstagare som har fått hälsovårdsutbildning har antecknats i lagen om yrkesutbildade personer inom hälsovården. Inom hälsovården har dock bestämmelsen om fortbildningsskyldigheten inte tillräckligt främjat genomförandet av nödvändig fortbildning. Arbetsgivarna har t.ex. inte skapat tillräckliga möjligheter för personalen att lösgöra sig från arbetet för att delta i fortbildning, och utbildningen har varit oenhetlig.

Social- och hälsovårdsministeriets och Stakes utbildningssamarbetsgrupp gjorde i början av år 1999 en utredning om behovet av fortbildning inom social- och hälsovården och hur man skall svara på detta. En förfrågan gjordes till yrkeshögskolorna, fortbildningscentralerna och länsstyrelserna. Enligt utredningen ansluter sig behovet av fortbildning till ändringar i servicestrukturen samt därav beroende ändringar och ändringsbehov i anslutning till arbetet, samt stärkande av det kunnande som behövs på områden som kräver specialkompetens. Enligt utredningen såg utbildningsutbudet ut att allmänt taget vara bra.

Fortbildning ger bland annat universitetens fortbildningscentraler, yrkeshögskolorna inom ramen för sitt vuxenutbildningssystem, Kuntakoulutus, organisationer inom social- och hälsovårdsbranschen, länen samt med länens vuxenutbildningsfinansiering läroanstalterna inom branschen. Dessutom fungerar inom området enskilda utbildare. Vid universiteten har ordnats omfattande specialiserande PD-utbildningar inom det sociala området, vilka omfattar 40 studieveckor, exempelvis den nationella social- och hälsoledningens PD-utbildning, samt inom barnpedagogikens område PD-utbildning för kvalitetsutvärdering inom dagvården vid Uleåborgs universitet. Även länsstyrelsernas social- och hälsovårdsavdelningar ordnar fortbildning som ansluter sig till verkställandet av lagar och stadganden och utvecklandet av personalens yrkesfärdigheter.

Problemet är inte att fortbildning inte erbjuds, utan att det i kommunerna inte just alls finns långsiktig fortbildningsplanering och därtill ansluten resursfördelning i tillräcklig omfattning. Fortbildningen koordineras inte av någon part, vilket har försvårat planeringen och utvecklingen av fortbildningssystemet.

Undervisningsministeriet har finansierat yrkesinriktad tilläggsutbildning. Finansiering inriktats på utbildningen via länsstyrelsernas bildningsavdelningar, som har skaffat frivillig yrkesinriktad tilläggsutbildning hos yrkeshögskolorna och universiteten, samt läroanstalter inom det fria bildningsarbetet, såsom folkhögskolor, studiecentraler och sommaruniversitet. Systemet håller på att förändras så att från och med år 2001 skall i lagen om yrkesutbildning och lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning avsedd anordnare av utbildning beviljas statsandel för ordnande av tilläggsutbildning.

Även i fortsättningen skulle till länsstyrelsernas förfogande för anskaffande av yrkesinriktad tilläggsutbildning anvisas på nivån 40 procent av de anslag som årligen reserveras för yrkesinriktad tilläggsutbildning. Av speciella skäl, bl.a. beroende på utbildningsbehov inom ett specialområde, kunde länsstyrelserna köpa utbildning också av yrkesläroanstalter, exempelvis då en yrkesläroanstalt erbjuder utbildning i glesbygd och det finns ett utbildningsbehov. Länsstyrelserna skulle dock inte kunna köpa utbildning av yrkesutbildningscentren för vuxna eller riksomfattande specialläroanstalter,

vilkas utbildningsverksamhet kunde tryggas permanent genom att de tas in i statsandelssystemet.

4.3. Projektet nätverk för specialservice

Projektet nätverk för specialservice var ett av de förslag som arbetsgruppen som dryftade specialkunnandet inom socialvården (SHM 1997:4) gav. För att avhjälpa de brister som uppkommit i tillgången på specialservice föreslog arbetsgruppen att social- och hälsovårdsministeriet med sin forsknings- och utvecklingsfinansiering skall inleda det riskomfattande projektet nätverk för specialservice. Målet för förslaget var att sätta i gång en landsomfattande, regionalt organiserad utvecklings- och försöksverksamhet, som på längre sikt skulle leda till att ett för medborgarna mera täckande och högklassigt specialservicesystem inom det sociala området utvecklas. Förslaget förverkligades och projektet inleddes år 1998.

Målet med projektet nätverk för specialservice är tryggande av specialservicen inom det sociala området såsom barnskydd, missbrukarvård, handikappservice och specialdagvård överallt i landet oberoende av kommunens storlek. Metoden är ett gemensamt nätverk för kommuner, samkommuner, organisationer, universitet, yrkeshögskolor, länsstyrelser och Stakes. Projektet har redan i planeringsskedet haft en nära förbindelse med undervisningen och forskningen. I varje regional ledningsgrupp har en universitets- eller yrkeshögskolrepresentant deltagit.

Ända från början av projektet siktade man på omorganisering av specialservicen inom socialvården, vilken uppskattades ta ca 10 år. I det första skedet åren 1998 – 1999 gjordes en grundutredning och uppskattning om behovet av specialservice inom det sociala området och dess tillstånd, kartlades och utvärderades avtalsmodellerna för överkommunalt samarbete, inleddes regionala utvecklingsprojekt, samt som separata projekt skapades en grund för en riksomfattande databas som används via Internet om de överkommunala serviceproducenterna. Sammankopplingen av forskningen och utbildningen så att den stöder produktionen och utvecklingen av specialservice har framskridit långsammare än målet. En grund för framskridande skapades dock då man på initiativ av östra Finlands och Uleåborgs regionala ledningsgrupper förberedde kompetenscentralprojekt som baserar sig på ett omfattande samarbete. Efter det att arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler inledde sitt arbete, effektiviserades också samarbetet inom undervisning och forskning med nätverksledningsgrupperna.

I det II skedet åren 2000 – 2001 har man gått in för att utveckla det överkommunala samarbetet utgående från ett omfattande samarbete inom de ekonomiska regionerna. De regionala ledningsgrupperna förbinder kommunerna och strävar efter att få tillstånd regionavtal som gäller servicen inom det sociala området. Vid utvecklande av regionkommunavtal är målet att trygga också upprätthållandet och utvecklandet av det kunnande som krävs vid producerandet av specialservice. Det här arbetet utförs i intensivt samarbete med arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler.

Både projektet specialservice i nätverk och kompetenscentralprojektet täcker hela landet och gäller sålunda alla kommuner. Nätverksprojektet är regionalt organiserat så att det i landet finns 12 regionala ledningsgrupper som följer de gamla länens kommunindelning kompletterat med Birkalandsområdet. Varje regional ledningsgrupps ordförande

de är medlem i den riksomfattande ledningsgruppen, där utöver dem Finlands kommunförbund, undervisningsministeriet, universitetet och Stakes finns representerade.

4.4. Projekt för *ekonsultationsservice* inom socialvården

Social- och hälsovårdsministeriet inleder ett treårigt s.k. *ekonsultationsservice*projekt inom socialvården. Projektet är en del av regeringens s.k. framtidspaket, där det med det anslag som inriktats på social- och hälsovården har definierats som mål att service-systemet utvecklas genom att nya verksamhetsmodeller tas i bruk, där man utnyttjar den nya teknologins möjligheter. Syftet är att stöda kommunerna, samkommunerna och andra serviceproducenter vid utvecklandet av servicesystemet inom social- och hälsovården. Som mål har också ställts att säkerställa att ibruktagandet av ny teknologi genomförs jämlikt i hela landet.

Socialvårdens projekt för *ekonsultationsservice* har som mål att skapa ett konsultationsservicesystem som täcker hela landet och som omfattande utnyttjar informations- och kommunikationsteknologin speciellt utgående från behoven bland yrkespersonalen inom socialvården så att den kan utnyttjas vid olika behov av information, råd och stöd. Inom ramen för projektet är det meningen att omfattande också genomföra utbildning, med vilket syftet är att främja det allmänna kunnandet bland arbetstagarna inom socialvården vid behärskandet av informationsteknologi och speciellt vid användningen inom konsultations- och informationsservicen.

I projektet har syftet varit att utreda hur man genom utnyttjandet av informationsteknologi kan utveckla inbördes nätverk för professionella inom socialvården, speciellt socialarbetare så att de får bättre förutsättningar än tidigare till givande av kollegial ömsesidig hjälp.

För tillfredsställande av konsultationsbehovet behövs också organiserad konsultationsservice. Den kan uppskattas behövas mest av socialarbetare i små kommuner som arbetar ensamma. Konsultationsservice som baserar sig på krävande specialkunnande behövs naturligtvis också i stora kommuner.

Dessutom är det meningen att med hjälp av projektet svara på behovet av yrkesinriktad specialkunskap bland arbetstagare inom socialvården genom att utveckla den elektroniska informationsservicen utgående från behoven inom branschen. Det har bland annat talats om en ”elektronisk handbok”, där man kunde sammanställa och strukturera bl.a. kunskap som erhålls i socialvården i praktiken för gemensamt bruk.

4.5. Förnyande av anläggningsprojektssystemet – från betong till utveckling

I lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992) stadgas om finansiering enligt statsandelssystemet. I statsandelssystemet för social- och hälsovården ingår också en del som gäller finansiering av kommunernas och samkommunernas anläggningsprojekt. Anläggningsprojekten är i praktiken närmast olika byggnads- och anläggningsinvesteringar, som utgör en funktionshelhet och till sin storlek i regel är minst 2 miljoner mark. Social- och hälsovårdsministeriet fördelar kvoten för anläggningsprojekt på de olika länsstyrelserna som för sin del projektvis behandlar och

godkänner kommunernas och samkommunernas förslag i en projektplan. Endast om stora projekt på minst 25 miljoner mark besluts i samband med den resursförordning som godkänns i anslutning till statsrådets budgetbehandling.

Finansieringen av anläggningsprojekt håller som bäst på att förnyas. I och med den ändring av 27 § i lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (1279/1999) som fastställts i reformens första skede sjunker statsandelsprocenten för anläggningsprojekt till 25 procent av kostnaderna från och med början av år 2002. Syftet med reformens andra skede är att de resurser som för närvarande finns till förfogande för anläggningsprojekt i framtiden skall inriktas på sådana utvecklingsprojekt som betjänar en utveckling av verksamheten inom social- och hälsovården och förnyande av verksamhetssätten.

Reformens innehåll mera i detalj bereds som bäst i en skild arbetsgrupp som social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt 22.11.1999. Arbetsgruppens mandattid är 1.12.1999 – 30.9.2001, så arbetsgruppen bereder förslaget om ändring av lagstiftningen till 31.5.2001 och ministeriets direktiv i anslutning till införande av reformen samt en plan för de direktiv och den utbildning som verkställandet av hela systemet kräver fram till 30.9.2001.

I det här skedet finns det inte full klarhet i utvecklingsprojektens inriktning och innehåll. Den underliggande idén har dock varit att de kommande utvecklingsprojekten skall vara projekt som genomförs som samarbete via kommuner och samkommuner. Projektens innehåll kunde sannolikt vara exempelvis planering och genomförande av olika tilläggsutbildnings- och fortbildningsprogram för personalen inom social- och hälsovården samt även allmänt stärkande av specialkunnandet bland den kommunala social- och hälsovårdspersonalen. I det avseendet kan utvecklingsprojekten senare ha beröringspunkter med de projekt som skall genomföras och stödas via kompetenscentralerna inom det sociala området.

4.6. Revidering av lagstiftningen gällande yrkesutövning inom det sociala området

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte i juni 1996 med sitt beslut en arbetsgrupp med uppgift att utreda behovet av lagstiftning om yrkesutövande inom socialvården. Arbetsgruppen ansåg i sin slutrapport (SHM, arbetsgruppspromemorior 1997:17) att den nuvarande lagstiftningen med tanke på socialvården inte är tillfredsställande, eftersom den inte i tillräcklig utsträckning tryggar att det finns kunniga och yrkesskickliga arbetstagare inom socialvården och andra uppgifter inom det sociala området, att utövandet av yrken inom det sociala området bör vara klarare reglerat än för närvarande och att beredningen av den lagstiftning som gäller utövande av yrken inom det sociala området skall inledas så fort som möjligt.

Arbetsgruppen föreslog att lagstiftningen skall utvecklas så att ställningen och rättskyddet för klienter inom det sociala området förbättras, den yrkesutbildade personalens yrkeskompetens ökas och det multiprofessionella samarbetet mellan social- och hälsovården och andra områden främjas.

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte i september 1998 en arbetsgrupp med uppgift att bereda lagstiftningen om yrkesutövande inom det sociala området. Arbetsgruppen har i sitt arbete beaktat att arbetsfältet inom det sociala området har ändrats och blivit mer komplicerat samt att utbildningen inom det sociala området förnyas. Målet är att bland annat skärpa behörighetsvillkoren för den yrkesutbildade personalen inom socialvården. Arbetsgruppen kommer i sin promemoria också att föreslå att fortbildnings-skyldigheten skall återinföras i lagstiftningen inom socialvården.

Mandattiden för arbetsgruppen för yrkesutövande inom det sociala området upphör 31.12.2000. Social- och hälsovårdsministeriet gör på basis av arbetsgruppens förslag framställningar om författningsändringar.

4.7. Projekt inom barnpedagogiken

Enligt barnpedagogikarbetsgruppens förslag har social- och hälsovårdsministeriet och Stakes inlett ett riksomfattande utvecklingsprojekt för styrning av kvalitetsledningen inom barnpedagogiken (VALOA, 2000 – 2003). Målet med projektet är utvecklande av det lokala, regionala och nationella styrningssystemet som en del av kvalitetsledningen inom barnpedagogiken. Projektet baserar sig också på statsrådets mål- och verksamhetsprogram för social- och hälsovården (2000 – 2003).

Ett mål med utvecklingsprojektet för styrning av kvalitetsledningen inom barnpedagogiken är att få till stånd ett sådant enhetligt nationellt utvecklingsnätverk inom barnpedagogiken, med vilket fortgående förnyande och utvecklande av dagvården också på det regionala och lokala planet säkerställs.

Social- och hälsovårdsministeriet genomför (1999 – 2001) ett specialpedagogikprojekt (Erika) i anslutning till den rehabiliterande barnpedagogiken. Dess mål är att utveckla servicesystemet för specialdagvården samt barnpedagogikens verksamhetssätt och praxis så att de bättre än tidigare motsvarar behoven av fostran och rehabilitering bland de barn som är i behov av speciell vård och fostran. Målet är också ett mera välfungerande system med interkommunala och interna samarbetsnätverk samt stärkande av föräldrarnas deltagande och aktivitet. Då ett av målen i projektet nätverk för specialservice är just trygghet av specialdagvården, sammanknyts Erika-projektet sålunda också till en del av kompetenscentralsprojektet, då det gäller barnpedagogiken.

Både Valoa- och Erika-projektet fungerar delvis i Stakes Varttua-portal, som är ett barnpedagogiskt nationellt informationsteknikprojekt och ett redskap för informationsstyrning.

För utvecklande av daghemspraxisen och -arbetet har det pågått projekt vid flera universitet eller också håller sådana på att startas. Några kan nämnas som exempel. Vid Uleåborgs universitet pågår ett riksomfattande projekt för kvalitetsledning, vars avsikt har varit att definiera kvalitetsfaktorerna inom barnpedagogiken som samarbete mellan teorin och fältet. Kvalitetsfaktorerna har konstruerats genom kvalitetskrav och -faktorer till kvalitetskriterier. Den pågående mätarutvärderingen ger en grund för utvecklandet av styrningssystemet som baserar sig på kvalitetsledningsarbete.

Forskning i ledarskap inom fostrings- och undervisningsorganisationer sker ännu i relativt liten omfattning i Finland, fastän man vet att ledarskapet har en stor betydelse med tanke på organisationens resultat. I Uleåborg har ledarskap undersökts både i ett internationellt projekt och vid två projekt som genomförts i Finland. I det internationella projektet deltog allt som allt fem länder och tre finländska universitet (Lapplands, Tammerfors och Uleåborgs universitet). I undersökningarna formades begrepp och strukturerades hur fostrings- och undervisningsorganisationens samhälllighet och arbetets sociala natur bestämmer förverkligandet av ledarskap. De inhemska undersökningarna integreras för utvecklande av den praxis och det ledande som skett i enheterna.

Av Tammerfors universitets projekt kan tre nämnas: daghemmet som multiprofessionellt arbetssamfund, informationsteknik inom barnpedagogiken samt daghemmet som fostringskompanjon. Vad gäller Jyväskylä universitet kan nämnas projektet om utvecklande av kvalitetsutvärdering av specialpedagogiken i den tidiga barndomen tillsammans med föräldrar, barn och lärare, samt projektet med eget daghem gällande universitetet och daghemmet som en plats för professionell utveckling. Joensuu universitet (barnpedagogikheten i Nyslott) driver ett projekt om användande av informationsteknologi i daghemmen. Resultaten från Uleåborgs universitets projekt (resultatenheten i Kajana) Femte dimensionen, barn och språk i det mångkulturella Europa, utnyttjas vid ett nytt projekt där man undersöker barnets både muntliga och skriftliga språkkulturella utveckling samt utvecklar material för familjernas och lärarnas bruk (samarbetsprojekt mellan resultatenheterna i Uleåborg och Kajana). Ett projekt som skall inledas är också ett delaktighetsprojekt för familjer och dagvårdspersonal (Uleåborgs resultatenhet).

5. DEN NUVARANDE FINANSIERINGEN AV FORSKNING OCH UTBILDNING

I det följande ges först en kort beskrivning av den statliga och kommunala finansieringshelhet som inriktar sig på forsknings- och utbildningsverksamhet inom social- och hälsovården. Därefter granskas finansieringen av olika funktioner speciellt med tanke på finansieringen av kompetenscentralsverksamhet inom det sociala området.

5.1. Finansieringen av forsknings- och utbildningsverksamhet inom social- och hälsovården som helhet

Den statliga finansieringen för forsknings- och utbildningsverksamhet inom social- och hälsovårdens förvaltningsområde inriktar sig i huvudsak på funktioner inom hälsovården. En betydande del av finansieringen styrs via statens budget till forsknings- och utvecklingsverksamhetsenheterna, vilka är Folkhälsoinstitutet, Institutet för arbetshygien, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Stakes) och Strålsäkerhetscentralen. Till dessa anstalters verksamhet, vilken förutom Stakes inriktar sig närmast bara på hälsovårdsfrågor, styr staten årligen budgetmedel på knappt 300 miljoner mark. Utöver finansieringen av forskningsanstalterna anvisar social- och hälsovårdsministeriet för stödande av förvaltningsområdets forsknings- och utvecklingsverksamhet, informationsteknologi och några andra specialprojekt årligen

ca 50 miljoner mark. Av detta anslag går en betydande del också till utvecklande av verksamheten inom det sociala området.

Sjukvårdsdistrikten ersätts ur social- och hälsovårdens statsandelssystem med en separat statlig ersättning för de kostnader som föranleds av den i deras enheter genomförda hälsovetenskapliga forskningsverksamheten på universitetsnivå i storleksklassen 350 miljoner mark per år. Dessutom får sjukvårdsdistrikten ersättning för grund- och specialiseringsutbildning av läkare på ca 450 miljoner mark årligen. Inom det sociala området har inte motsvarande system som stöder upprätthållandet och utvecklandet av specialkunnandet uppstått, utan exempelvis de kostnader som uppkommit för kommunerna av verksamheten vid undervisningssocialcentraler har enligt stadgandena i socialvårdsförordningen kommunerna fått ersättning för av de universitet som avtalat om verksamheten med kommunen. De ersättningssummor som har rört sig på basen av dessa avtal har i praktiken varit små.

Det allmänna statsandelssystemet inom social- och hälsovården är till sina grunder kalkylmässigt och beaktar sålunda inte på något sätt separat kostnader som uppkommer av forskning eller utbildning. Det kalkylmässiga statsandelssystemet kan uppskattas vara exempelvis med tanke på främjande av forsknings- och utbildningsverksamhet passivare än det kostnadsbaserade statsandelssystem som var i kraft fram till år 1993, då kommunen fick statsandel för de kostnader, t.ex. forsknings- och utvecklingsverksamhet, som verksamheten föranledde. I det kalkylmässiga systemet återigen ändras statsandelen inte enligt om kommunen t.ex. satsar på forsknings- och utvecklingsverksamhet eller inte. Möjligheterna att aktivera den kommunala forsknings- och utvecklingsverksamheten har dryftats i många utredningar och arbetsgrupper. Den kanske mest betydande öppningen ur statsandelssystemets synvinkel kommer att vara förnyandet av systemet för anläggningskostnadsprojekt så att det stöd som ingått där inriktas på utvecklandet av verksamheten inom kommunernas social- och hälsovård. Detta förnyelseprojekt har utretts närmare ovan i kapitel 4.

En betydande finansieringskanal för utvecklingsverksamheten inom branschen har EU-finansieringen blivit. En grov uppskattning från den senaste programperioden (1995 – 1999) är att av den finansiering som stått till förfogande inriktades via olika program och Europeiska socialfonden ca 2 procent på projekt inom det sociala området. För hela den här programperioden (2000 – 2006) skulle det betyda EU-finansiering till en storlek på ca 220 miljoner mark och motsvarande storlek på den nationella finansieringen.

Då det sociala områdets viktiga uppgift som upprätthållare och utvecklare av befolkningens välfärd beaktas samt antalet arbetstagare som verkar inom området (ca 100 000) har försöks- och utvecklingsverksamheten samt utbildningen inom branschen fått knappa resurser och organiserats dåligt jämfört med situationen inom hälsovården, där utvecklandet och upprätthållandet av specialkunnandet på ett betydande sätt stöder de ovan nämnda forskningsanstalter som till stora delar får sin finansiering från statens budget, utöver vilket staten via budgeten stöder de kostnader som föranleds kommunerna av den utbildnings- och forskningsverksamhet som utvecklar specialkunnandet i anslutning till det praktiska arbetet med en ersättning på nästan 800 miljoner mark årligen. Den från tidigare dåliga situationen förstärktes ännu av den allvarliga finansieringskris inom socialskyddet som föranleddes av den ekonomiska nedgången på 1990-talet, vilken ganska allmänt i kommunerna ledde till gallring av funktionerna då de

statliga understöden minskade och skatteinkomsterna minskade, vilket ser ut att kraftigt ha drabbat forsknings-, utvecklings- och utbildningsverksamheten och den personal som genomfört den i kommunerna.

5.2. Yrkeshögskolornas finansiering

Yrkeshögskolornas finansiering är en del av kommunernas statsandelssystem. Bara en del av yrkeshögskolorna har kommuner som huvudman. Av yrkeshögskolorna är 6 sådana som har 1 kommun som huvudman, 12 har samkommuner som huvudman och 11 är privatägda. En del av de privata yrkeshögskolorna är i huvudsak ägda av kommunerna i regionen.

Finansieringen av yrkeshögskolorna baserar sig med en fördröjning på deras verkliga godkända kostnader. Finansieringen fastställs som en produkt av enhetspriset och antalet studerande. Enhetspriset justeras vartannat år på basen av de verkliga kostnaderna och det justeras på ett sätt som motsvarar höjningen i kostnadsnivån. Utöver enhetsprisfinansieringen har undervisningsministeriet också anvisat yrkeshögskolorna på samma sätt som åt universiteten projektfinansiering och resultatfinansiering. Deras andel har varit ca 5 procent av beloppet för enhetsprisfinansieringen. Användningen av projekt- och resultatanslaget har inriktats klart på utvecklande av arbetslivssamarbete.

Yrkeshögskolan beslutar själv om fördelningen av finansieringen på utbildning inom olika områden. Fastän man vid uträkandet av yrkeshögskolans enhetspriser som hjälp använder kalkylerade enhetspriser för de olika områdena, fastställs för varje yrkeshögskola bara ett enhetspris. Undervisningsministeriet beslutar sålunda inte om de resurser som finns till förfogande för de olika utbildningsområdena, utan varje yrkeshögskola beslutar själv om hur mycket resurser den styr till gemensamma funktioner för hela yrkeshögskolan och hur mycket resurser som ges åt varje utbildningsområde. Vid sidan av grundutbildningen finansieras specialiseringsstudier och planerade påbyggnadsexamina på basis av enhetspriset.

På samma sätt som vid universiteten finansierar också yrkeshögskolorna sin verksamhet delvis med hjälp av avgiftsbelagd serviceverksamhet. Enligt utredningen av professor Pentti Meklin, som fungerat som utredningsman för yrkeshögskolornas ekonomi, är den finansieringsandel som kan jämföras med den utomstående finansieringen vid universiteten inom yrkeshögskolorna ca 27 procent av den driftsekonomiska finansieringen.

Handledd praktik genomförs via arbetslivskontakter och på det inriktas antingen separat finansiering eller en andel som ingår i enhetspriset (social- och hälsovårdssektorn).

5.3. Universitetens finansiering

Universitetens totalfinansiering utgörs av universitetsanslagen i statens budget och utomstående finansiering i universitetsbudgeten. Undervisningsministeriet styr den med universitetsbudgeten finansierade verksamheten och sköter i första hand upprätthållandet av universitetsinstitutionens grundinfrastruktur och sålunda också till stora delar hela det nationella forskningssystemets grundläggande infrastruktur. Styrnings-

ansvaret för den verksamhet som genomförs med utomstående finansiering har universitetens ledning. En allmänt rådande ståndpunkt är att även den utomstående finansieringen skall stöda de för universitetet uppställda målen. Den utomstående finansieringen är till stora delar med kvalitet konkurrensutsatt forskningsfinansiering. Utbildning som leder till universitetsexamen skall enligt universitetslagen vara avgiftsfri för studerande och denna princip sätter begränsningar för utomstående finansiering som erbjuds utbildningen.

Om universitetsinstitutionens mål och verksamhetsutgifterna i budgeten avtalas i resultatavtal som uppgörs mellan undervisningsministeriet och universitetet. Vid styrningen har man övergått till en treårig avtalsperiod, men budgetanslagen justeras och förhandlas dock fram årligen. I och med övergången till verksamhetsutgiftsbudgetering har universitetens finansieringssystem utvecklats så att det motsvarar resultatstyrningens principer: sambandet mellan mål och anslag. Det finns också behov av att öka möjligheterna att förutse budgeten vid anlagsutvecklingen och -fördelningen mellan universitetet och utbildningsområdena.

Universitetens verksamhetsutgiftsbudgetering åren 2001 – 2003 utgörs av bas-, projekt- och resultatfinansiering.

Den egentliga basfinansieringen utgör ca 85 % av universitetsbudgeten och för den tillämpas en speciell kalkyleringsmodell. Den kalkylerade basfinansieringen utgörs av den examensbaserade faktorn, i vilken ingår magisterexamensmålen och -utfallet samt doktorsexamensmålen och -utfallet utbildningsområdesvis, samt omfattningsfaktorn som utgörs av en femtedel av de budgetfinansierade löneutgifterna och en femtedel av de budgetfinansierade utrymmeskostnaderna.

Den verksamhetsbundna basfinansieringen utgörs av forskarskolornas löneutgifter och finansieringen av den öppna universitetsundervisningen utgående från de kalkylerade studentmålen och -förverkligandena.

Basfinansieringen kompletterar dessutom finansieringen av de riksomfattande och regionala uppgifterna (ca 5 %) som är riktad finansiering för skötsel av vissa riksomfattande och/eller regionala uppgifter, för skötande av vissa uppgifter som är gemensamma för universitetet, t.ex. verksamheten med universitetsnätverket inom socialt arbete, och de kompensationer som behövs på basen av de uppgifter som faller utanför kalkyleringsmodellen.

Finansieringen av de riksomfattande programmen är också en del av basfinansieringen av verksamhetsutgifter (ca 6 %) och den inriktas på regeringsprogrammet och de programutgifter som baserar sig på statsrådets utbildningsplan för utbildning och forskning 1999 – 2004.

Projektfinansieringen i universitetsbudgeten (ca 1,5 %) inriktas på nya projekt vid universitetet och också på utrustande av nya utrymmen.

Resultatanslaget (ca 2,5 %) utgör en finansiering som anvisas åt universitetet på basen av resultatet och dess kriterier är bland annat spetsenheter inom forskning och utbildning, Finlands Akademis och annan utomstående forskningsfinansiering samt sysselsättning för dem som avlagt examen.

Universitetens deltagande i samarbetet sker med den finansieringsinsats som de har till sitt förfogande inom ramen för sina verksamhetsutgifter. Deltagande i den samhällsliga serviceverksamheten och utbudet på utbildnings- och forskningsservice vid universiteten som riktas utanför universiteten baserar sig på avgiftsbelagd serviceverksamhet och de bestämmelser som gäller den.

5.4. EU:s strukturfonder

5.4.1. Tre målprogram

EU-finansieringen finns till förfogande för kompetenscentralerna inom det sociala området via tre målprogram (mål 1, mål 2 och mål 3). Mål 1- och mål 2-programmen är så kallade regionala målprogram, vilket betyder att beslutsfattandet inom dem sker i regionerna. Mål 3-programmet däremot är ett ministerielett program där arbetsministeriet och undervisningsministeriet är centrala påverkare.

Programmets geografiska område är olika, vilket innebär att alla kommuner inte är i samma ställning när det gäller att utnyttja målprogrammen. De åtgärder som socialfonden finansierar inriktas närmast på utbildning samt ökande av kunnandet och yrkesskickligheten med målet att stimulera arbetsmarknaden och få nya arbetsplatser att uppkomma. I alla tre program finns åtgärdshelheter som kan lämpa sig för delfinansiering av projekt som genomförs av kompetenscentralerna inom det sociala området. Inrikesministeriets kompetenscentralprogram finansieras från mål 3-programmet.

Målprogrammen genomförs alltid i form av projekt. Projektet är vad gäller mål, uppgiftsområden och längd samt kostnadsberäkning en begränsad uppgiftshelhet som baserar sig på en projektplan. Kompetenscentraler inom det sociala området uppfyller väl kännetecknen för sökande och förverkligande av ett EU-finansierat projekt, eftersom de redan färdigt bildar nätverk med många parter. Projektets genomförare administrerar projektet och svarar för förverkligandet av projektet i praktiken, organiseringen av olika parter samarbete, information om projekten samt en saklig användning av finansieringen. Förverkligaren delar med sig av de goda erfarenheterna och praktiken som erhållits från projektet för ett mera omfattande bruk.

Under strukturfondsperioden 2000 – 2006 är EU:s andel i Finlands regionala programarbete 12,4 miljarder mark. EU-stödet förutsätter dessutom alltid nationell finansiering. Den nationella finansieringen sköter kommunerna, olika ministerier samt företag och andra privata parter. I den statliga budgeten har de nationella finansieringsandelarna budgeterats åt de ministerier, till vilkas verksamhetsområde genomförandet av åtgärderna hör. Likaså anvisas EU-stödet från ansvarsministerierna för strukturfonderna till dessa ministerier.

Anslag reserveras också för överkommunala projekt (programreserv), med vilket man strävar efter att motivera landskapen till samarbete. Vad gäller kompetenscentralerna inom det sociala området har det här sin betydelse, eftersom deras geografiska täckning har planerats vara större än ett landskap och därför är de projekt som inleds mycket sannolikt sådana som överskrider landskapsgränserna.

Vad gäller programperioden 2000 – 2006 ingår både i mål 2- och mål 3-programmet en handlingslinje, som inriktar sig på förstärkande av förhållandena mellan utbildning och arbetsliv.

5.4.2. Regionala målprogram (mål 1- och mål 2-program)

Det finns två mål 2-program; det ena gäller västra Finland och det andra södra Finland. I programmet ingår helheter som ansluter sig till utvecklande av utbildningen och förbättrande av kunnandet, vilka väl lämpar sig för finansiering av kompetenscentralprojekt inom det sociala området. En sådan åtgärdshelhet är exempelvis förbättrandet av tillgången på utbildning, där målet är bl.a. befästande av samarbetsformerna för läroanstalterna och arbetslivet och åstadkommande av samverkan mellan sådana som erbjuder utbildning så att de blir täckande enligt ekonomisk region. Verksamhet som skall stödas är utvecklande av läroanstaltens arbetslivskontakter. Personalen inom den offentliga sektorn kan vara stödtagare, då när man samtidigt utvecklar kommunernas gemensamma service och regionsamarbetet eller skapar nya servicemodeller (utdrag ur södra Finlands programdokument). Urvalskriterierna för projekten är till och med att projektet stöder kompetenscentraler och -koncentrationer.

Ett centralt mål i mål 1-program är att skapa nya arbetsplatser och förbättra sysselsättningen, stärka kunnandet, förbättra arbetskraftsberedskapen samt utveckla strukturerna och en god miljö. Mål 1-programmen är två till antalet, det ena gäller östra Finland och det andra norra Finland.

I de regionala målprogrammen fattar regionerna besluten. I regionerna utarbetas årligen ett samarbetsdokument för landskapet, där målen sammanjämkas med utvecklingsprogrammen landskapsvis. I det här skedet har det också betydelse på vilket sätt ministerierna (i det här fallet social- och hälsovårdsministeriet och undervisningsministeriet) för sin egen del har dragit upp linjerna för tyngdpunktsområdena.

5.4.3. Mål 3-programmet

Mål 3-programmet förverkligas i hela landet med undantag av mål 1-området. Det administrerande ministeriet är arbetsministeriet. För mål 3-programmet – från vilket inrikesministeriets kompetenscentralprogram bland annat finansieras – finns under den här programperioden i användning ESF-finansiering på 2,5 miljarder mark och dessutom nationell finansiering som stöder den.

En av åtgärdshelheterna för verksamhetslinje 3 i mål 3-programmet har kallats ”förbättrande av utbildningens kvalitet och effekt” och en annan ”stärkande av den professionella rörligheten samt förhållandena mellan utbildning och arbetsliv”. De ministerier som deltar i finansieringen av mål 3-programmet är arbetsministeriet, undervisningsministeriet, handels- och industriministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och inrikesministeriet, i vars huvudklasser i budgeten anvisas statlig nationell motfinansiering. Mål 3-programmets finansieringsbeslut fattas

i regionerna av TE-centralerna och länsstyrelsernas bildningsavdelningar, men ministerierna styr kraftigt beslutsfattandet.

5.4.4. EU-strukturfonder som finansiärer för inrikesministeriets kompetenscentralprogram

Finansieringen av inrikesministeriets kompetenscentralprogram baserar sig delvis på EU-finansiering och den är speciellt objekt för mål 3-programmets åtgärdshelhet ”Utnyttjande av forskningsresultat och teknologi samt främjande av samarbete mellan näringslivet och forskningssektorn”. Staten inriktar nog också direkt finansiering till kompetenscentralerna (t.ex. år 1999 sammanlagt 29 milj. mk) men den egentliga projektfinansieringen för programmen kommer via staten och EU:s normala finansieringskanaler. Ett betydande redskap för utvecklande av kompetenscentralerna har också Europeiska socialfondens mål 4-program erbjudit (1995 – 1999), med hjälp av vilket man på områdena har kunnat skapa nya verksamhetsformer och utbilda företagets nyckelpersonal till utnyttjande av den nyaste informationen och kunskapen. Utbildnings- och utvecklingsprojekt av motsvarande typ kan också genomföras i det nya mål 3-programmet åren 2000 – 2006.

5.5. Finansiering som beviljas ur penningautomatföreningens medel

Statsrådet beviljar en gång per år av penningautomatmedlen understöd för allmännyttiga föreningars och stiftelsers egentliga verksamhet, investeringsprojekt samt försöks- och utvecklingsverksamhet. Enligt penningautomatförordningen kan understöd inte beviljas för utgifter, vars betalning enligt lagen eller annars klart hör till staten, kommunen eller ett religiöst samfund. Detta har tolkats så att penningautomatunderstöd inte kan användas för producerande av bassocial- och hälsovårdsservice samt grundutbildningsservice, i annat fall handlar man i strid med lagen.

Av det totala belopp som beviljats av penningautomatunderstöden år 2000 till organisationsverksamhet, 1 390 miljoner mark, har man under det senaste året på ca 900 försöks- och utbildningsprojekt inriktat något under 400 miljoner mark.

På basis av penningautomatföreningens egen verksamhetsklassificering inriktas av den understödssumma på 400 milj. mark som går till försöks- och utbildningsprojekt ca 72 milj. mark på den egentliga forsknings- och utvecklingsverksamheten. Inom denna finansiering finns forskningsanstalter (såsom UKK-institutet och A-klinikstiftelsens forskningsenhet vid Järvenpää socialsjukhus), forskningsorienterade stiftelser (Rehabiliteringsstiftelsen, Kuntokallio-stiftelsen) såväl som små medborgarorganisationer med sina lokala utvecklingsprojekt.

Förenande av penningautomatmedlen i de planerade kompetenscentralerna skulle vara förnuftigt därför att man på det sättet med penningautomatmedlen kraftigt skulle stöda föreningarnas och stiftelsernas understödsberättigade regionala försöks- och utvecklingsverksamhet. Den här understödda verksamheten skulle stöda sig på de lokala kompetenscentralerna speciellt då det gäller planering av projekt, utvärdering av utbildning, funktioner och projekt. Av detta skulle sådana medborgarorganisationer för

små specialgrupper dra nytta som behöver mångsidig och allt mera också yrkeskun-
nande i sin verksamhet för att trygga verksamhetens kvalitet och kontinuitet. Samtidigt
skulle man på lokal nivå kunna undvika överlappande projektutveckling och koordine-
ra en allmännare utveckling av det sociala området.

6. UPPGIFTERNA FÖR KOMPETENSCENTRALERNA INOM DET SOCIALA OMRÅDET

6.1. Grundläggande uppgift och inbördes specialisering

Den grundläggande uppgiften för kompetenscentralerna inom det sociala området är
att främja grund- och specialkunskapen inom det sociala området över hela landet. Det
här sker genom att bestående samarbetsstrukturer mellan praktiken inom det sociala
området samt universiteten och yrkeshögskolorna skapas. Det är meningen att kompe-
tenscentralerna skapar en fungerande kontakt mellan det praktiska arbetet och utveck-
lingen och också mellan den undervisning, utbildning och forskning som genomförs
vid högskolorna. Uppgifterna har grupperats i fyra helheter, vilka nedan beskrivs när-
mare i form av olika deluppgifter, fastän uppgifterna till stora delar går in i varandra.

Alla kompetenscentraler genomför alla de här nämnda uppgifterna, men dessutom kan
de ha en specialuppgift i anslutning till den inbördes arbetsfördelningen och profile-
ringen. Verksamhetsmiljön inom det sociala arbetet har förändrats, då internationalis-
men i och med globaliseringen, EU:s socialpolitik och annat internationellt samarbete,
såsom internationella forskningsnätverk, har blivit en del av vardagen. Det internatio-
nella samarbetet inom det sociala området kan också struktureras med hjälp av ett
kompetenscentralsnätverk och genom överenskommelser om inbördes arbetsfördel-
ning.

Ett exempel på en sådan verksamhet kunde vara anslutandet av det nordiska samarbe-
tet inom det sociala området till kompetenscentralsnätverket inom kompetenscentrals-
regionen i Österbotten via NOPUS som fungerar i Vasa. Det nationella universitets-
nätverket för socialt arbete (Sosnet) håller på att bygga upp ett samarbetsprojekt för att
stöda utvecklandet av utbildningen inom socialt arbete i Ryssland. Specialuppgiften
för norra Finlands kompetenscentral inom det sociala området är att utveckla sameom-
rådets specialkunnande inom socialt arbete och social service, forsknings- och utveck-
lingsverksamhet på området, samt utbildning inom det sociala området för personer
som kan samiska. Sameområdet sträcker sig över fyra landsgränser på Nordkalotten,
och samebefolkningens inbördes samarbete är traditionellt starkt oberoende av na-
tionsgränserna.

Frågor som ansluter sig till den inbördes arbetsfördelningen mellan kompetenscentra-
lerna upptas till närmare behandling under år 2001, då ämnet är en av följande arbets-
grupps uppgifter.

6.2. Forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet inom det sociala området i växelverkan med praktiken

6.2.1. Kunskapsbildning som härrör från praktiken

För kunskapsbasen i yrken inom det sociala området är tvärvetenskaplighet och omfångsrikhet karakteristiska. Forskningsarbete som strukturerats enligt de traditionella vetenskapsgrenarna skapar inte sådan kunskap som det praktiska arbetet inom det sociala området omedelbart skulle kunna tillämpa på det individuella, familje- eller samhällsbaserade arbetet. Det sociala området behöver metoder för kunskapsbildning som anpassats till de förekommande företeelserna.

Praktiken i uppgifterna inom det sociala området är inte bara en arena för tillämpande av kunskaper, utan också en viktig kanal för producerande av information. Systematisk analys, strukturering och sammankoppling av de observationer och erfarenheter som sker i människans vardagsliv och det praktiska arbetet har en central betydelse vid uppbyggandet och stärkandet av kunskapsbasen inom sektorn.

På det här sättet uppkommer sådan information som överskrider vetenskapsgrenarna och olika förvaltningssektorer, vilken betjänar praktiken och en metodisk utveckling av arbetet.

Den produktion av information som sker i praktiken förutsätter systematiskt samarbete mellan arbetstagarna inom det praktiska arbetet och forskarna. Utvecklandet av specialkunskaper förutsätter dessutom att företeelser, frågor och metodiska utmaningar av samma slag kumuleras i samma enheter och hos samma yrkesutbildade personer eller team för avgörande i tillräcklig omfattning. Via upprepade och kumulerade erfarenheter kan man iaktta och utveckla arbetspraxisen till sådana metoder som kan överföras också i andras bruk.

Kompetenscentralerna inom det sociala området skall erbjuda en bestående struktur för produktion och spridning av kunskap som utgår från praktiken samt tillräckliga resurser och befolkningsunderlag.

6.2.2. Genomförande och evaluering av forsknings-, försöks- och utvecklingsprojekt

Kunskapsbildningen inom det sociala området utvecklas genom forskning, försök och utvecklingsprojekt. Problemen med forskningsprojekten är att den information som insamlats i de olika projekten inte alltid kumuleras eller sprids. Det är viktigt att kunna utföra forskning så att information samlas och kumuleras, vilket skapar en grund också för uppställande av nya forskningsfrågor. Bristen i försöks- och utvecklingsprojekt är ofta att det inte ansluter sig någon systematisk forskning och utvärdering till dem, varvid det kan hända att de inte rapporteras. Då förverkligas inte heller en mer omfattande inläring av dem.

Kompetenscentralens uppgift är att tillsammans med regionens alla kommuner utvärdera deras forsknings-, försöks- och utvecklingsbehov. Det här är speciellt viktigt för

små kommuner, eftersom de inte just har möjlighet att anställa någon egen personal som är specialiserad på forsknings- och utvecklingsverksamhet, och de har ofta svårt att ensamma komma med i mera omfattande forsknings- och utvecklingsprojekt. Problemet har framträtt tydligt bland annat i fråga om EU-finansiering. Det har förbättrat också vad gäller kommunerna möjligheten att få helt ny finansiering till utvecklingsarbete. För genomförande av nya projekt behövs flera parter och organisering av samarbetet för varje situation kan speciellt för små kommuner bli ett hinder för att erhålla projektfinansiering. Kompetenscentralerna är redan färdiga nätverk för många olika parter och kan därför lätt genomföra och administrera utvecklingsprojekt.

Kompetenscentralerna kan mycket väl också utvärdera projekten i de fall då de inte är med och genomför dem. T.ex. penningautomatföreningen förutsätter utvärdering av de stora projekt som den finansierar.

6.2.3. Utvärdering av kommunal och annan service

Utöver utvärdering av projekt vill man allt mera ha information också om servicesystemets funktionsduglighet och effekt, för att medborgarens rätt att få så bra service som möjligt skall förverkligas. Den här utvärderingen utförs både på riksnivå och på kommunnivå.

Även i kommunallagen betonas fullmäktiges ställning som uppställare av mål för kommunens verksamhet och de ekonomiska målen samt mål på lång sikt. Finlands kommunförbund har gett en rekommendation om hur det här utvärderingsarbetet skall utföras i kommunerna. Revisionsnämnderna har i det här sammanhanget en viktig ställning. Kommunala arbetsmarknadsverket har i samarbete med olika arbetsmarknadsorganisationer berett en rekommendation för utvärdering av resultatet av den kommunala serviceverksamheten, i vilken ingår de begrepp och mätare som skall användas vid utvärderingen av resultatet. Det här är ett redskap som kan användas vid den utvärdering som sker på fullmäktigenivå, men det är speciellt avsett för utvärdering av verksamhetens resultat inom kommunens olika verksamhetsenheter. Kompetenscentralerna kan utveckla utvärderingsmetoder och antingen erbjuda kommunerna sakkunnighjälp eller förmedla riksomfattande utvärderingskunskande i deras bruk. Särskilt små kommuner har ingen möjlighet att på egen hand utveckla utvärderingskunskandet.

6.2.4. Möjligheter till uppgiftsrotation

Socialarbetarnas möjlighet att delvis frigöra sig från klientarbetet för att utföra forskning gällande det egna klientarbetet har ansetts vara viktigt. För detta söktes en verksamhetsmodell bland annat inom verksamheten vid undervisningssocialcentralerna, där man talade om forskare-socialarbetare, som hälften av tiden utförde klientarbete på deltid och den andra hälften forskningsarbete. Det är meningen att kompetenscentralerna skall fortsätta utvecklandet av modellen och erbjuda de arbetstagare som utför arbetet i praktiken en möjlighet till forskningsabbat, frigörande för ett år eller två för forskning. Modellen forskare-socialarbetare skulle förutsätta antingen att kommunen

är beredd att finansiera sina egna arbetstagares frigörande delvis från klientarbetet för en bestämd tid för att utföra forskning i anslutning till det egna klientarbetet eller också utomstående forskningsfinansiering.

Uppgiftsrotation mellan universiteten och kommunerna har dock inte lyckats bland annat på grund av olikheter i kommunens och statens arbets- och tjänstekollektivavtal. En möjlighet att genomföra uppgiftsrotation kan vara gemensamma tjänster. Kompetenscentralerna inom det sociala området erbjuder både kommunernas arbetstagare en möjlighet att arbeta med forskning och undervisning tidvis, och på motsvarande sätt yrkeshögskolornas lärare och universitetens lärare, forskare och professorer en möjlighet att göra praktikorienterad forskning och få fungerande kontakter med praktiken.

Vad gäller yrkeshögskolornas lärare finns stadganden om att läraren skall göra sig förtrogen med arbetslivet i yrkeshögskoleförordningen (256/1995, 28 §). Lärarnas uppgift är att delta i av yrkeshögskolan föreskriven utbildning som upprätthåller och utvecklar yrkesfärdigheten och göra sig förtrogna med arbetslivet. Exempelvis vid yrkeshögskolornas kvalitetsrevision har ett utvärderingskriterium varit när läraren senast har fått lön från någon annan än yrkeshögskolan. Praxisen är nuförtiden varierande; en del av lärarna tar tjänstledigt för att arbeta en bestämd tid på något annat ställe, en del sköter den krävda arbetslivsperioden vid sidan om sin undervisningsuppgift. Alternering mellan undervisning och praktik inom det sociala området har i verkligheten störts bland annat av att de kommunala lönerna inom det sociala området är märkbart sämre än yrkeshögskolläraernas löner.

Vid kompetenscentralerna kunde det finnas utbildningsplatser, där exempelvis personer inom den yrkesinriktade licentiat- eller doktorsutbildningen kunde arbeta en bestämd tid i ett forsknings-, försöks- eller utvecklingsprojekt eller i klientarbete i anslutning till studierna. Dessa utbildningsplatser kunde användas också för att möjliggöra en tjänsterotation som betjänar kompetenscentralen. För finansiering av ett dylikt system finns det dock ännu inte några egna kanaler, utan det skulle kräva speciella finansieringsarrangemang.

6.3. Anknytande av grund- och påbyggnadsutbildningen samt fortbildningen till den praktiska utvecklingen

6.3.1. Utvecklande av grundundervisningen och den praktiska undervisningen

Praktisk undervisning hör som en obligatorisk del till all utbildning på högskolenivå inom det sociala området. En av dess centrala uppgifter är att träna studeranden till att undersöka och förstå olika livssituationer med hjälp av ett klientförhållande. Väsentligt ur undervisningssynpunkt är att den teoretiska undervisningen ger studeranden redskap för att gestalta fenomen i det verkliga livet och samtidigt också förutsättningar att förbättra färdigheterna vad gäller praktiska arbetsmetoder. Utvecklande av grundundervisningen innebär å ena sidan utvecklande av den praktiska undervisningen och handledningen så att de motsvarar utbildningens behov samt å andra sidan utvecklande av den teoretiska utbildningen vid universitet och yrkeshögskolor så att den motsvarar arbetslivets utmaningar.

Längden för den praktik eller praktiska undervisning som ingår i socialarbetarutbildningen har i förordningen om samhällsvetenskapliga examina stadgats till minst 15 studieveckor. I socionomutbildningen vid yrkeshögskola omfattar praktiken 30 studieveckor. Dessutom genomförs vid yrkeshögskolorna inom flera studiehelheter gemensamma projekt med arbetslivet. Den praktiska undervisningen som ansluter sig till studierna för kandidatexamen i barnpedagogik (barnträdgårdslärare) är ca 13 studieveckor. I studierna för magisterexamen i barnpedagogik ingår praktik som omfattar ca 5 studieveckor, vars mål är att introducera studeranden i praktiken i uppgifter i enlighet med utbildningen samt att utveckla studerandens förmåga att tillämpa och utnyttja vetenskaplig kunskap i yrkesuppgifter. Denna praktikperiod kallas beroende på universitet för arbetspraktik, fördjupande praktikum, fördjupade studier, inläring i arbetet eller enbart praktik.

Den praktiska undervisningen inom det sociala arbetet och socionomutbildningen har i allmänhet ordnats så att det finns en permanent handledargrupp, som årligen blir tillfrågad huruvida den vill ställa upp som handledare. I undervisningen i barnpedagogik har många universitet tillsammans med kommunerna utvalda utvecklings- eller utbildningsdaghem, dit den praktiska undervisningen koncentreras.

Närvårdarutbildningen förnyades 1.8.1999 som en del av reformen av utbildningen på andra stadiet, varvid dess omfattning blev 120 studieveckor i stället för tidigare 100 studieveckor. Närvårdarexamen kan avläggas som grundläggande yrkesutbildning eller fr.o.m. 1.8.2000 även som fristående examen. Målet för reformen är att de yrkesinriktade grundexamen, som nu avläggs på två olika sätt, i framtiden skall avläggas endast på ett sätt inom alla branscher. Detta blir aktuellt då yrkesprov har anslutits till de examina som avläggs som grundutbildning. I alla grundexamen som omfattar 120 studieveckor och som avläggs som grundläggande yrkesutbildning bör ingå minst en 20 studieveckors period med inläring i arbetet. Den obligatoriska inläringen i arbetet för grundexamen inom social- och hälsovårdssektorn är dock 29 studieveckor, av vilka 15 studieveckor ingår i respektive studiehelhet inom de gemensamma yrkesstudierna samt minst 14 studieveckor för inläring i arbetet enligt utbildningsprogrammen.

Handledarna skall vara kompetenta och erfarna arbetstagare. För handledningen erläggs arvode, som antingen handledaren själv, arbetssamfundet eller kommunen erhåller. Inom det sociala arbetet har handledningen av handledarna utvecklats genom utbildning (t.ex. mentorsutbildning). Fortbildning och arbetshandledning ordnas för närvarande på olika sätt. Problemet har varit att handledningen av studerande kräver tid och det är något som de som utför praktiskt klientarbete inte har för mycket av. Den största delen av praktiken och den praktiska undervisningen förverkligas i de stora städerna. Brister förekommer i organiseringen av den praktiska undervisningen och kommunernas och läroanstalternas intressen integreras inte tillräckligt.

Den praktiska undervisningen kan i kompetenscentralen utvecklas genom att kanalisera undervisningen mera integrerat via kompetenscentralen, vilket garanterar en bättre regional täckning än för närvarande. Upprätthållande av "handledarbanker" skulle vara till hjälp vid koordineringen av yrkeshögskolornas och universitetens praktiska undervisning och möjliggöra en bättre koordinering enligt specialiseringsområde än för närvarande.

Kompetenscentralen kan också främja en bättre integrering av den praktiska undervisningen och arbetena i anslutning till lärdomsprov. Studerandena hittar i den praktiska undervisningen ämnesområdet för sitt lärdomsprovsarbete och kan diskutera det med handledaren som handhar den praktiska undervisningen. Vid vissa universitet har man redan goda erfarenheter av handledning i arbetet för lärdomsprovet som samarbete mellan universitetsläraren och handledaren för den praktiska undervisningen. Ämnena och ämnesområdena för lärdomsprovsarbetena kan betjäna kommunernas informationsbehov.

6.3.2. Universitetsutbildning och praktisk undervisning inom barnpedagogiken

I studierna för kandidat i barnpedagogik (barnträdgårdslärare) sker den praktiska undervisningen i två delar: som undervisningspraktik d.v.s. praktikum och som barnpedagogisk praktik. Vid olika universitet är beteckningarna för dessa olika, såsom processinläring, inläring i arbete och arbetsamfund, eller så upptas de i läroplanen enbart som praktik.

Praktikum innebär ett närmande av problem- eller processtyp. Praktikum koncentreras tydligt till ett ämne eller en uppgift som avgränsats på förhand. Det innehåller granskning av fenomen i anslutning till uppväxt, fostran och barnet, både med hjälp av litteraturen och genom verksamhet tillsammans med barn och vuxna. Målet är att integrera undervisningen i studiernas olika skeden.

Barnpedagogisk praktik innebär övergripande och långsiktig verksamhet i en barngrupp. Syftet är att utveckla studerandens färdigheter och kunskaper om uppfostran av små barn och därtill ansluten verksamhet och växelverkan i olika miljöer.

Många universitet har tillsammans med kommunerna utvalda utvecklings- och utbildningsdagem, dit den praktiska undervisningen koncentreras. Den praktiska undervisningshelheten i anslutning till studierna för kandidatexamen i barnpedagogik är ca 13 studieveckor.

I studierna för magisterexamen i barnpedagogik ingår praktik som omfattar ca 15 studieveckor d.v.s. tre månader, varvid syftet är att introducera studeranden i praktiken i uppgifter i enlighet med utbildningen samt att utveckla studerandens förmåga att tillämpa och utnyttja vetenskaplig kunskap i yrkesuppgifter. Denna praktikperiod kallas beroende på universitet arbetspraktik, fördjupande praktikum, fördjupade studier, inläring i arbetet eller enbart praktik. I vissa universitet är detta avsnitt valfritt för studeranden.

6.3.3. Licentiat- och doktorsutbildningsprogram

Yrkesinriktad licentiatexamen i socialt arbete har tagits i bruk år 2000. Examen ger specialsocialarbetares kompetens och examen avläggs med praktisk inriktning. År 2001 studerar 75 studerande för yrkesinriktad licentiatexamen. De som avlagt examen erbjuder också en betydande ny resurs för kommunerna och kompetenscentralen er-

bjuder en överkommunal organisation, varigenom även små kommuner kan dra nytta av specialsocialarbetarnas kunnande. I kompetenscentralen kan finnas utbildningsplatser för dem som genomgår yrkesinriktad licentiatutbildning. Utbildningsplatsen skulle göra det möjligt att det förutom för klientarbete även skulle finnas tid till förfogande för forskning.

I och med att läroämnet socialt arbete har befasts har inom området skrivits flera doktorsavhandlingar. De kan emellertid bli dåligt utnyttjade i det praktiska klientarbetet, trots att de till sitt ämne skulle ansluta sig till klientarbete. Kompetenscentralen kan vara en kanal för förmedling av forskning på doktorsavhandlingsnivå till kommunernas socialarbetares och barntädgårdslärares förfogande. Kompetenscentralen erbjuder också en möjlighet att på ett koordinerat sätt planera lärdomsprovsarbetena utgående från de praktiska behoven. Forskningen kunde bättre än för närvarande svara på de frågor som vid respektive tidpunkt är de mest brännande.

En anknytning av det doktorsavhandlingsarbete som utförs i forskarskolan för socialt arbete och social service (s.k. doktorsutbildning) till kompetenscentralen är möjlig i tillämpliga delar. De som genomgår yrkesinriktad licentiatutbildning och i tillämpliga delar även doktorsutbildning kunde arbeta vid utbildningsplatser inom kompetenscentralen som avses i punkten 6.2.4.

6.3.4. Specialiseringsstudier och påbyggnadsexamina inom yrkeshögskolorna

Syftet med specialiseringsstudier på yrkeshögskolenivå är att erbjuda en långvarig fortbildningsperiod (20 – 40 sv) för dem som avlagt högskoleexamen inom branschen och som åtminstone någon tid verkat i arbetslivet. Specialiseringsstudier har genomförts från år 1996 bl.a. inom familjearbete, socialpedagogik, missbrukar- och mentalvård, krisarbete. Målet för specialiseringsstudierna är att fördjupa det yrkesmässiga kunnandet. Kontakten med arbetslivet betonas i specialiseringsstudiernas struktur, så att till en studiehelt alltid har anslutits ett utvecklingsprojekt som förverkligas i samarbete med arbetslivet. I nätverket för kompetenscentraler inom det sociala området skulle vad gäller utvecklandet av specialiseringsstudierna åstadkommas en mera långsiktig process, liksom också specialiseringsmöjligheter mellan olika kompetenscentraler. Specialiseringsstudierna utgör en god modell för bildande av nätverk mellan olika aktörer i syfte att utveckla specialservicen.

Enligt planerna skall påbyggnadsexamina vid yrkeshögskolorna inledas via ett pilotskede år 2001. I detta nu pågår författningsarbetet ännu. Påbyggnadsexamina inom det sociala området torde förverkligas efter pilotskedet. Till sin struktur innehåller påbyggnadsexamina 40 sv fördjupade studier inom området och en utvecklingsuppgift inom arbetslivet som omfattar 20 sv. Undervisningsministeriet kommer att fastställa utbildningsprogrammen och examensbeteckningarna. Samarbete för nationell koordinering och utveckling av påbyggnadsexamina inom området är nödvändigt, vilket stöds av den redan förverkligade nätverksbildningen inom yrkeshögskoleutbildningen inom det sociala området. Påbyggnadsexamina kommer att basera sig på individuella läroplaner. Ett omfattande, till den praktiska verksamheten kopplat fält för forskning och utveckling behövs, till vilket förverkligande, handledning och kollegial växelverkan i fråga om påbyggnadsexamina kan kopplas, varvid kompetenscentralerna inom

det sociala området kan bilda ett bra verksamhetsområde för förverkligandet av påbyggnadsexamina.

6.3.5. Organisering och utveckling av fortbildningen

Många parter producerar fortbildning inom det sociala området, men problemet är att arbetstagarna har dåliga möjligheter att delta. I kommunerna har man inte alltid reserverat anslag för utbildning och trots att man har gjort det, är arbetstagarnas möjligheter att lösgöra sig från arbetet dåliga. För att möjligheterna att delta i utbildning skall förbättras, krävs det alltså separat finansiering. Även i den nuvarande situationen, utan ny separat finansiering, är det möjligt för kompetenscentralen att ha en roll i organiseringen och utvecklingen av fortbildningen för hela arbetstagarkåren inom det sociala området.

Inom fortbildningen finns det för närvarande ingen nationell koordinering, utan olika utbildningsaktörer planerar självständigt utbildningen och försöker med god marknadsföring få deltagare till utbildningen. Kompetenscentralen inom det sociala området kan vara en part som inom sitt område koordinerar utbildningen så att fortbildningsutbudet och utbildningsbehovet inom området motsvarar varandra. För bedömning av utbildningsbehovet behövs både strategisk linjedragning och visioner om, hurudant kunnande som i framtiden behövs, men även kartläggning av kommunernas arbetstgares egna förväntningar.

Kompetenscentralen producerar tack vare sitt eget forskningsarbete också information som i form av fortbildning kan erbjudas arbetstagarna i branschen, men därutöver kan kompetenscentralen också ha en självständig uppgift som utvecklar och koordinerar fortbildningen.

PD-utbildningen inom socialt arbete som omfattar 40 studieveckor och som är professionellt specialiserande har till vissa delar fått statsfinansiering, men till stor del har den betalats av de deltagande arbetsgivarna och studerandena själva. Kompetenscentralen kan fungera som planerare och beställare och regional koordinator för en dylik långvarig fortbildning.

Speciellt har man under den senaste tiden ansett det vara viktigt att fortbildningen borde gälla hela arbetsamfundet. Endast ett dylikt förverkligande skulle i tillräcklig grad säkerställa ett förnyande av arbetspraxisen. Detta innebär att kompetenscentralens uppgift för fortbildningens del utvidgas även att gälla utbildningen på andra stadiet.

6.4. Produktion och förmedling av konsultation och specialservice som kräver specialkunnande

6.4.1. Utvecklande av specialkunnandet

En viktig grund vid bildandet av kompetenscentralens områdena har varit att de erbjuder en tillräckligt omfattande befolkningsunderlag för utvecklandet av specialkunnandet. Kompetenscentralen möjliggör utveckling av högklassigt specialkunnande just därför

att dess befolkningsunderlag är omfattande. I synnerhet gäller dylik överkommunal produktutveckling och förmedling av specialservice specialgrupperna, men likaså möjliggör kompetenscentralen forsknings- och utvecklingsverksamhet även inom åldersvården och barndagvården. En stark kärna i kompetenscentralen är kunskapsutveckling så, att till den ansluter sig forsknings- och utvecklingsverksamhet, att den förmedlas direkt till utvecklandet av undervisningsinnehållet och att kunnandet förnyar arbetspraxisen och serviceproduktionen. På detta sätt tänkt är kompetenscentralens olika uppgifter fast anknutna till varandra.

6.4.2. Upprätthållande av ett regionalt sakkunnignätverk och erbjudande av sakkunnighjälp

Kompetenscentralerna upprätthåller ett register över specialsakkunniga. I registret ingår både specialservice och enskilda specialsakkunniga. Förutom enheter som producerar specialservice har kommunerna, organisationerna och andra serviceproducenter anställda specialsakkunniga som på basis av sin erfarenhet eller via specialiseringsutbildning innehar sakkunskap i specialfrågor.

I elektronisk form kan registren anslutas till det nationella TietoVep-registret, som har utvecklats som en del av projektet Nätverk för specialservice (VEP). I TietoVep är målet att skapa en databas i Internet gällande överkommunala producenter av specialservice. Stakes har svarat för utvecklingsarbetet. Ett oförutsett stort problem har varit att få uppgifter till databasen. I detta nu finns det ingen instans, som känner till vilka överkommunala producenter som finns, och som kan sammanställa uppgifterna. Det har visat sig vara svårt att centraliserat bygga upp en databas på hela landets nivå löst från förmedlingen av sakkunnighjälp. Om ansvaret för innehållet i TietoVep och dess utveckling överförs på kompetenscentralerna, blir det ett bra redskap också för förmedling av specialkunnande både regionalt och nationellt. Därför är det också motiverat att centraliserat utveckla en mall för ett register över specialkunnandet, så att det uppbyggs enhetligt i de olika kompetenscentralerna.

Produktion av specialkunnande kräver alltid större befolkningsunderlag än produktion av basservice. De flesta kommunerna är också för små för att själva producera specialkunnande inom det sociala området. I synnerhet för dessa kommuners anställda erbjuder kompetenscentralen en möjlighet att få experthjälp och finna en samarbetspart i ovanliga eller svåra klientsituationer.

För expertkonsultation utvecklas en avtalsmodell om hur kostnaderna för konsultation skall ersättas och på vilka grunder servicen erbjuds. För expertkonsultationer är det även möjligt att utveckla hjälpmedel i elektronisk form, vars betydelse betonas i synnerhet då avstånden är långa.

Både en utvidgning av TietoVep och trygghet av dess funktionsduglighet samt i synnerhet utvecklande av konsultationsservicen stöds av det av social- och hälsovårdsministeriet inledda ekonsultationsserviceprojektet inom socialvården. I förverkligandet av detta skulle kompetenscentralerna inom det sociala området inneha en betydande roll.

6.4.3. Produktion och förmedling av specialservice

Utöver ovan beskrivna utveckling av specialkunnandet hör till kompetenscentralerna även ansvaret för utvecklande av samarbetsstrukturerna i anslutning till förmedling av specialservice. I kompetenscentralernas verksamhetsmiljöer produceras specialservice av kommuner, samkommuner och organisationer. Kompetenscentralernas uppgift är att upprätthålla ovan beskrivna expertregister samt att fungera som koordinator och förmedlare av specialservice i området samt som upprätthållare och främjare av avtalssystem speciellt på landskapsnivå, men också på ett mera omfattande område. I VEP-projektet har man utvecklat regionala avtal som gäller produktion av specialservice och konstaterat att det finns behov av ett motsvarande utvecklingsarbete även då det gäller områden som är mera omfattande än de ekonomiska regionerna.

Utöver att kompetenscentralen har en roll som serviceförmedlare, organisatör och utvecklare kan kompetenscentralen eller dess verksamhetsenhet också erbjuda en plats, dit klienten kan hänvisas för att få vård eller service som baserar sig på specialkunnande. Det är tydligt fråga om köp av service från kommunernas gemensamma kompetenscentral, eftersom ansvaret för ordnandet av service fortfarande vilar på hemkommunen. Kompetenscentralen erbjuder en överkommunal instans som är till hjälp i sådana klientfall, för vilka det i den egna kommunen inte erbjuds service.

6.4.4. Utvecklande av utnyttjandet av informationsteknologi

Kompetenscentralerna inom det sociala området byggs upp som regionalt omfattande och komplexa nätverk. I detta arbete är det nödvändigt att från första början utveckla de möjligheter som informationsteknologin erbjuder.

Inom det sociala området har många mycket användbara regionala eller ämnesspecifika informationsteknologiska tillämpningar utvecklats. Med stöd av det anslag som ingick i regeringens framtidspaket inleds år 2000 ett nationellt program, med vilket goda lösningar och fungerande modeller sprids ut till förfogande för alla kommuner. Kompetenscentralerna inom det sociala området bildar tillsammans med VEP-projektets regionala ledningsgrupper en struktur, som möjliggör regionalt ansvarstagande och som kommer att vara en central samarbetspart i denna landsomfattande uppgift gällande förankring av informationsteknologiska tillämpningar.

6.4.5. Specialkunnande som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag

En specialfråga är mycket små specialgruppers servicebehov, för vars tillfredsställelse det krävs ett stort befolkningsunderlag. I dessa fall är det ofta motiverat att det i landet finns ett ställe för utvecklande av sakkunskap och erbjudande av service eller så t.o.m. samarbete med ett annat land nödvändigt för att få tillgång till tillräcklig specialsakkunskap.

I första skedet av projektet gällande nätverksbildning inom specialservicen söktes en lösning på hur tillgången till och specialkunnandet inom sådan service som kräver ett

befolkningsunderlag som omfattar hela landet kunde tryggas i alla kommuner. Den tydligaste lösningen erbjöd kompetenscentralnätverket, som redan då var under planering. Kompetenscentralerna inom det sociala området kommer att bilda en landsomfattande struktur, inom vilken det är möjligt att komma överens om den inbördes arbetsfördelningen mellan kompetenscentralerna. Därför ansågs det också motiverat att med VEP-ledningsgruppens beslut 15.5.2000 överlåta frågan om hur upprätthållande och utveckling av specialservice som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag kan tryggas, så att dess nivå och fortgående utveckling garanteras, till vidare bearbetning i arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler.

Man kan också konstatera att de regionala kompetenscentralerna bildar ett nätverk, genom vilket de nationella experterna och serviceproducenterna (organisationer som producerar landsomfattande specialservice, specialiserade kompetenscentralenheter) allt bättre kan erbjuda kunskap och service till kommunerna. En central fråga är emellertid hur man kan garantera att all slags service som mycket små specialgrupper behöver finns till buds, att dess nivå är garanterad, att de finns till förfogande i hela landet. Målet är att delegationen för kompetenscentralerna inom det sociala området, som enligt planerna tillsätts senare, kunde fungera som ett forum, där situationen i fråga om denna service gemensamt kunde utvärderas och överenskommas med de organisationer som producerar landsomfattande service och kompetenscentralerna om ansvars- och arbetsfördelning i fråga om ordnandet av service som eventuellt saknas. Detta förfarande skulle också erbjuda staten ett sätt att bära det ansvar som i sista hand tillhör den vad gäller ett täckande utbud av denna service. Statens ansvar kunde konkretiseras som en inriktning av ekonomiskt stöd, så att också produktionen av service för små specialgrupper skulle tryggas i sådana fall där service annars inte skulle kunna produceras utan specialstöd.

Med tanke på kompetenscentralerna inom det sociala området innebär detta att det utöver de för alla centraler gemensamma uppgifterna och mera omfattande specialiserings-/tyngdpunktsområdena skulle vara nödvändigt att kunna koncentrera sig på skötseln av t.o.m. mycket begränsade specialuppgifter själv eller genom att stöda verksamheten inom någon kommunal eller av en organisation upprätthållen specialserviceenhet som fungerar inom kompetenscentralens område. I det följande framställs en mycket komprimerad beskrivning och en preliminär bedömning av situationen inom olika sektorer:

Inom handikappservicen producerar organisationerna nästan all specialservice och Penningautomatföreningen finansierar utvecklingsverksamheten. Frågor som skall klarläggas är bl.a. hur produktionen av specialservice som mycket små handikappgrupper behöver och upprätthållandet av det specialkunnande som krävs kunde stödas på ett mera långsiktigt sätt än för närvarande och å andra sidan hur man på ett flexibelt och täckande sätt kan bemöta de nya behov som ständigt kommer fram.

Inom missbrukarvården har organisationerna en central ställning i utvecklingsarbetet och i södra Finland också i ordnandet av överkommunal service. Något tydligt ansvar i fråga om ordnandet av hela landet täckande specialservice har inte fastställts i nuläget och inte heller något ansvar för tillfredsställandet av nya servicebehov (t.ex. drogfrågor). Landsomfattande specialservice produceras av socialsjukhuset i Träskända som upprätthålls av A-klinikstiftelsen. Dess roll kan eventuellt klarläggas.

Med tanke på barnskyddet fungerar som landsomfattande serviceproducenter bl.a. av staten upprätthållna och privata skolhem. Deras arbetsfördelning borde utvecklas bl.a. genom att klarlägga den inbördes ansvarsfördelningen och specialiseringen. Bristen på enheter specialiserade på speciellt svåra psykiatriska problem bland barn och ungdomar har varit uppenbar. En lösning på detta håller man på att söka genom en arbetsfördelning mellan enheterna inom specialsjukvården.

6.5. Utvärdering och prognostisering av de sociala verkningarna

Utvärderingen av de sociala verkningarna är en aktuell sak, vars metoder utvecklas och vars tillämpning rekommenderas i allt beslutsfattande (t.ex. miljökonsekvensbedömning och mål- och handlingsprogrammet inom social- och hälsovården). Social konsekvensbeskrivning är en tvärvetenskaplig process, som identifierar och utvärderar verkningarna av ett projekt, en plan eller ett program till stöd för beslutsfattandet. Ur förvaltningsutvecklingens synvinkel ger bedömningen av sociala verkningar ett verktyg för en mångsektoriell, pluralistisk och framtidsinriktad planering. Avvikande från sedvanligt utvärderingsarbete intresserar den sociala konsekvensbeskrivningen sig för prognostisering av verkningar och oavsiktliga effekter av besluten, d.v.s. arbetet är förutseende och granskar det som är under planering.

Inom den sociala konsekvensbeskrivningen är det fråga antingen om bedömning av sociala verkningar av enskilda stora beslut – t.ex. i anslutning till byggande – eller om utveckling av välfärdsrapportering som en del av kommunens årliga planering av ekonomin och verksamheten. Kommunerna behöver i allmänhet utomstående sakkunskap för uppgiften, vilket hittills i någon mån har kunnat fås från Stakes eller universiteten, samt i anslutning till miljökonsekvensbedömningen från Tekniska högskolan. Kompetenscentralen inom det sociala området kan vara den regionala instans som utvecklar sin sakkunskap gällande bedömningen av sociala verkningar till kommunernas förfogande. Kompetenscentralen erbjuder också studerandena möjlighet att sätta sig in i ämnet, att delta i forskning och på så sätt få färdigheter för att senare i det egna arbetet utnyttja sin sakkunskap.

Utarbetandet av kommunala och regionala välfärdsstrategier och välfärspolitiska program kan vara en uppgift för kompetenscentralerna. Då program och strategier utarbetas som regionalt samarbete är det svårt att hitta någon som bär det regionala ansvaret. Kompetenscentralen kan vara initiativtagare samt koordinator för planeringen och verkställandet. Programmen kräver som bakgrund information om kommuninvånarnas levnadsförhållanden och välfärd (social rapportering), som också är en naturlig uppgift för kompetenscentralen.

Social rapportering och översektoriell ledning är för närvarande mycket centrala faktorer i utvecklandet av den kommunala och regionala socialpolitiken. Från kommunens synpunkt är det också mycket väsentligt att utveckla en metod för utvärdering och prognostisering av sociala verkningar, dels för att betjäna utarbetandet av välfärdspolitiska strategier och för planering av verksamheten och ekonomin samt utvärdering av förverkligandet och dels för ledning över sektorgränserna samt regionalt samarbete.

7. OLIKA AKTÖRERS ROLL I KOMPETENSCENTRALERNAS VERKSAMHET

Kompetenscentralens verksamheten baserar sig på en modell om ett nytt slag av regionalt samarbete, där de olika aktörernas roller långtgående utformas i praktiken. I det följande klarläggs rollerna med beskrivningar ur olika aktörers synvinklar, vilka baserar sig på de texter som de olika i arbetsgruppen representerade parterna själva har producerat.

7.1. Kommunerna

Avsikten är att alla kommuner faller inom ramen för kompetenscentralens verksamheten, dels genom att dra nytta av centralens verksamhet, dels genom att till centrala delar ansvara för upprätthållande och utveckling av dess verksamhet. Kommunen har ett centralt ansvar för att det praktiska inslaget inom det sociala området är mångsidigt och aktivt i kompetenscentralens verksamheten. Detta innebär att frågor som gäller befolkningens livssituation och kommunens sociala förhållanden liksom också metodiska utvecklingsbehov tas upp på en arena för undervisning och forskning. Kommunerna skall erbjuda dessa praktiska arenor till förfogande för kompetenscentralens forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Deltagande i utvecklingsarbetet

Utvecklande och förnyande av den kommunala/regionala socialpolitiken är synnerligen viktigt för kommunerna. I kommunerna behövs en ny slags prognostisering och utvärdering av förändringarna inom välfärden. Kompetenscentralernas utvecklingsarbete gällande detta tema kan producera antingen en projektbaserad eller en kommunal, regional, landskapsmässig eller nationell prognos och redogörelse. Den kommunala socialpolitiken och serviceverksamheten bildar det praktiska fältet för forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet. Verksamheten kan organiseras projektvis, men den kan också koncentreras mera långsiktigt till vissa enheter/miljöer. Kompetenscentralen förmedlar sakkunskap och information, som kan utnyttjas i kommunens eget utvecklingsarbete.

Erbjudande av utbildningsplatser

Kommunerna svarar för den verksamhetsmiljö, där utbildnings-, utvecklings- och forskningsverksamheten kommer samman. Kommunerna skall se till att det i verksamhetsenheterna inom den sociala sektorn finns tillräckligt med praktikplatser med tanke på förverkligandet av den praktiska undervisningen. Kommunerna skall i tillräcklig grad sköta om att arbetet i dessa verksamhetsenheter har ordnats så att

- studerandena har möjlighet att få den arbetserfarenhet som med tanke på undervisningen är nödvändig,
- vid dimensioneringen av enhetens personal har beaktats de speciella uppgifter som beror på kompetenscentralens natur,
- vid enheterna råder en positiv atmosfär med tanke på undervisning och forskning,

- kommunen erbjuder en arbetsinsats för handledning inom den praktiska undervisningen,
- handledarna kan delta i utbildning som ordnas för dem,
- handledarna har sakenlig kompetens, erfarenhet och förmåga att handleda och
- för undervisnings- och forskningspersonalen samt studerandena och annan personal vid kompetenscentralen har reserverats ändamålsenliga utrymmen.

Det är också viktigt att kommunens sakkunniga deltar i utarbetandet av läroplanerna så att arbetslivets och utbildningens behov möts i tillräcklig grad.

Utvecklande och produktion av specialkunnande och -service

Kommunerna skapar med stöd av VEP-projektet nätverk och samarbetsformer, med vilka en kontinuerlig utveckling och produktion av specialkunnande och -service tryggas. ”Speciellt” utvecklande kopplas som en del till kompetenscentralernas forsknings- och utvecklingsverksamhet liksom även till undervisningen. I anslutning till kommunernas grundläggande uppgift svarar kommunerna för att kommuninvånarna (även små specialgrupper) får bästa möjliga service, vilket erbjuder en intressant utmaning både för de regionala kompetenscentralerna och deras eventuella arbetsfördelning och för organisationerna, både i rollen som nationella serviceproducenter/kompetenscentraler och i förhållande till de kommunala kompetenscentralerna. Kompetenscentralen ger kommunerna möjlighet att fungera både som anskaffare och producent av specialservice.

De ovan nämnda uppgifterna i anslutning till kompetenscentralen framhävs alldeles speciellt i det fall att kommunen har rollen av en s.k. lokomotivkommun, varvid den också i stor utsträckning kan ha ansvaret för förvaltningen av kompetenscentralen tillsammans med andra aktörer. Å andra sidan kan förvaltningsrutinerna även externaliseras t.ex. till ett aktiebolag eller till en registrerad förening.

Fortbildning

Kompetenscentralen ger kommunerna möjlighet att handha fortbildningen för personalen inom den sociala sektorn på ett mera ändamålsenligt sätt än för närvarande.

7.2. Landskapsförbunden

Landskapsförbunden är experter inom regionutveckling och kommunernas intressebevakare i frågor som gäller regionala aspekter bl.a. i förhållande till statsmakten. Förbunden fungerar som utlåtandeinstans i anslutning till planläggning och områdesplanering. De upprätthåller informationsbasen i det landskap de representerar, t.ex. kommunekonomiregister, befolknings- och arbetslöshetsinformation samt register över företagets verksamhetsställen. De svarar på förfrågningar gällande landskapet, framför allt från kommunerna, och följer med regionutvecklingen i andra länder och förmedlar kunskap gällande detta.

Efter att Finland anslöt sig till Europeiska Unionen fick landskapsförbunden ansvar för beslutsfattandet och fördelningen av regionutvecklingspengarna. De styr finansieringen av projekt inom det egna områdets EU-program. Strukturfonder är Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF), socialfonden (ESF), utvecklings- och garantisektionen för jordbruket (EUGFJ) och fonden för fiskets utveckling (FFU). De gemensamma tyngdpunktsområdena för dessa olika strukturfonder är bl.a. förbättrande av konkurrenskraften för små och medelstora företag, främjande av sysselsättning, förhindrande av långtidsarbetslöshet samt främjande av jämställdhet mellan kvinnor och män.

I landskapens utvecklingsprogram söker man de tyngdpunkter som för respektive område är centrala utvecklingsobjekt. Från landskapsförbundens synpunkt är det viktigt att kommunernas välfärdsservice fungerar. T.ex. företagen fattar inte etableringsbeslut enbart utgående från faktorer i anslutning till arbetskraft och kunnande. En trivsam levnadsmiljö, skolförhållandena och dagvårdsmöjligheterna inverkar också på placeringen av företag. I landskapen utförs också mycket arbete för att ungdomarna skall stanna i landskapet. Detta förutsätter tillräckliga utbildningsmöjligheter och arbetsplatser, t.ex. inom omsorgsservicen och välfärdsforskningen. I flera landskap är den åldrande befolkningen ett problem, vilket ändå kan omvandlas till en resurs, d.v.s. välfärdsservice som produceras för den åldrande befolkningen utnyttjas för skapande av nya näringsgrenar.

Landskapsförbunden har också börjat utveckla olika välfärdskluster. T.ex. i Norra Karelen förbunds utvecklingsprogram har inbegripits en välfärdsdel, där man betonar utvecklande av välfärdskluster och nätverkssamarbete mellan olika välfärdsaktörer. Välfärdsfrämjande företagsamhet inom små och medelstora företag i anslutning till produktion av hjälpmedel och sjukhusförnödenheter samt socialteknologi är ett tyngdpunktsområde i utvecklingsprogrammet. Som samarbete mellan förbunden, länsstyrelsens social- och hälsovårdsavdelning och kommunerna i östra Finland har en social- och hälsovårdspolitisk delegation grundats, vars mål är beredning av landskapsmässiga och kommunala välfärdsstrategier.

Kompetenscentralen inom det sociala området utgör således också landskapsmässigt kapital. Den möjliggör ny välfärdsforskning baserad på landskapets behov, tillfredsställande av fortbildningsbehoven, utvecklande av företagsamhet inom det sociala området samt projekt och innovationer som baserar sig på kommunernas, de ekonomiska regionernas och landskapens regionala behov. Grundandet av kompetenscentraler förutsätter ett gott samarbete med landskapsförbunden, för att man i centralernas verksamhet skall kunna beakta regionalt viktiga utvecklingsutmaningar som utgår från kommunernas behov. Landskapsförbunden är också viktiga samarbetsparter, om man ansöker om EU-finansiering för grundandet av kompetenscentraler.

7.3. Länsstyrelserna

Länsstyrelserna ansvarar som regionala ledare av bl.a. projektet Nätverk för specialservice för utvecklingen och koordineringen av specialkunnandet inom den sociala sektorn i projektets inledningsskede. Med tanke på länsstyrelsernas roll är det mycket lämpligt att de fungerar som sammankallare av olika aktörer i projekt av kompetenscentralstyp. Länsstyrelsen kan både i inledningsskedet och senare ha en aktiv roll både

som nätverkskoordinator, arrangör av projektfinansiering, avgivare av utlåtanen och informationsförmedlare (EU/ESF, social- och hälsovårdsministeriet, ...).

Länsstyrelsernas social- och hälsovårdsavdelningar representerar statens regionförvaltning, varvid de innehar en speciell roll i förverkligandet av projekt med landsomfattande täckning. Deras regionala sakkunskap och kunskap om kommunernas utvecklingsprojekt, utbildningsbehov samt servicestrukturen inom social- och hälsovården är till nytta vid förverkligandet av projektet. De har beroende på sin grundläggande uppgift ett speciellt intresse av att se till att projektet förverkligas på ett regionalt täckande sätt, så att alla kommuner faller inom ramen för verksamheten.

Länsstyrelsens social- och hälsovårdsavdelning innehar i egenskap av lagstadgad utvärderare av social- och hälsovårdsservicen aktuell information om situationen i fråga om områdets socialarbete och specialservice samt utvecklingsutmaningar. T.ex. uppgifterna om fortbildningsbehovet bland kommunernas arbetstagare inom det sociala området, tillräckligheten av yrkeskunnig personal inom den sociala sektorn samt utvecklingsbehoven inom socialvården är basinformation vid inledandet av kompetenscentralernas arbete i enlighet med områdets behov. Social- och hälsovårdsavdelningarna är i flera län viktiga utbildare då det gäller verkställigheten av lagstiftning och även i det avseendet en samarbetspart för kompetenscentralen. De deltar i enlighet med sitt resultatavtal tillsammans med landskapsförbunden i beredningen av regionala och lokala välfärdspolitiska program.

Då kompetenscentralverksamheten inleds landsomfattande och heltäckande, och staten deltar i startandet av kompetenscentralernas verksamhet och finansieringen av basfunktionerna, bör en utomstående utvärdering fås med i verksamheten. Länsstyrelsens social- och hälsovårdsavdelnings roll som utvärderare av basservicen är lämplig med tanke på utarbetandet av en utvärderingsredogörelse för ministeriet om verksamhetens framskridande. Denna utvärdering skulle vara en del av den berättelse om ekonomin och verksamheten som kompetenscentralen årligen skall inlämna till ministeriet.

7.4. Universiteten

Universitetens roll byggs huvudsakligen upp utgående från deras grundläggande uppgifter, forskning och undervisning, så även inom området för de förnyade praktiska samarbets- och kompanjonsförhållandena. Eftersom det är fråga om ett omfattande område och det på fältet finns många slag av aktörer, kan universitetets roll variera i enlighet med olika samarbetsavtal och -förhållanden. Universitetet följer emellertid alltid sin egen grundläggande uppgift och bär ansvar i enlighet med den. Då det gäller kompetenscentralverksamheten har universiteten ett betydande ansvar inom utbildningen av socialarbetare och barnträdgårdslärare i fråga om grundutbildning, yrkesinriktad och vetenskaplig fortbildning, forskning inom området, forskarutbildning samt handledning i anslutning till vetenskaplig forskning vid kompetenscentralerna. På alla dessa nivåer är det möjligt att undervisningen och forskningen förankras kraftigt i praktiken och utvecklingen och ger grund åt utvecklandet åt utbildningen.

Kompetenscentralverksamheten på universitetsnivå har utvecklats som en del av socialarbetarutbildningen redan i ungefär tio års tid. I denna verksamhet har det centrala varit förverkligande och utveckling av den praktiska undervisningen och handledning

praktik inom det sociala arbetet, praktiskt inriktade lärdomsprov samt olika forskningsprojekt som ansluter sig till området. Universitetet har intresse av att utveckla och stöda socialarbetarnas och barnträdgårdslärarnas praktiska färdigheter och möjligheter att fungera som lärare och handledare för studerande i praktiken. Forskarutbildning och lärdomsprovsarbeten som hör till grundutbildningen kan integreras med kompetenscentralverksamheten med målet att utbilda forskande socialarbetare samt å andra sidan att stöda yrkesverksamma arbetstagares möjligheter att utveckla forskning och informationsbildning i det egna arbetet.

De personer som utexamineras från den yrkesinriktade licentiatutbildningen i socialt arbete vid universitetet kommer att vara experter med specialiseringsutbildning inom socialt arbete, vilka behövs vid kompetenscentralerna inom den sociala sektorn. Det är ändamålsenligt att anknyta specialiseringsutbildningen och därtill ansluten forskning och yrkesinriktad utveckling till kompetenscentralverksamheten. Detta kan ske t.ex. både genom forskning i anslutning till studierna och arbete på utbildningsplatser inom kompetenscentralerna.

Det riksomfattande universitetsnätverket inom socialt arbete SOSNET ansvarar på nationell nivå för specialiseringsutbildningen och för förverkligandet av undervisningen inom specialbranscherna ansvarar professorer som utnämnts för detta vid universitetens enheter för socialt arbete. Det kan också tänkas att kompetenscentralverksamheten utvecklas inom olika områden som specialiseringsverksamhet inom något specialiseringsområde inom det sociala arbetet, t.o.m. i riktning mot en separat forsknings- och utvecklingsenhet.

Doktorsutbildningen erbjuder också universitetet många möjligheter att utveckla forskningen inom det sociala arbetet och det sociala området vid kompetenscentralerna. De som genomgår forskarutbildning kan t.ex. engageras i forsknings- och utvecklingsprojekt som förverkligas vid kompetenscentralerna. På så sätt kommer också handledningsresurserna inom forskarutbildningen att vara till nytta för kompetenscentralverksamheten. På motsvarande sätt kan de som genomgår utbildningen för sitt forskningsarbete få handledning som baserar sig på en praktisk synvinkel.

Vad gäller yrkesinriktad fortbildning har universitetet en betydande roll som erbjudare av forskningsinformation och specialsakkunskap inom socialt arbete och barnpedagogik. Universitetet kan delta och fungera som initiativtagare vad gäller fortbildningen. Den färskaste forskningskunskapen som specialiseringsutbildningen och doktorsavhandlingarna producerar, kan kanaliseras via kompetenscentralerna till en databas för den praktiska verksamheten. I en speciellt viktig ställning är naturligt nog universitetens fortbildningscentraler. Kompetenscentralerna erbjuder en möjlighet att koordinera och producera fortbildning som bättre motsvarar behoven i praktiken.

Universitetet bidrar till forsknings- och utvecklingsverksamheten med en samhällsvetenskaplig och pedagogisk vetenskapsgrund och tvärvetenskapligt forskningssamarbete. Universitetets roll i kompetenscentralerna är speciellt viktig vid utbildning och rekrytering av forskare, i den vetenskapliga planeringen, förverkligandet och utvärderingen av forskningsprojekt samt utvecklingen av forskningsmetodik som lämpar sig för forskningen inom branschen. Även uppföljningen av den nyaste internationella informationen i branschen samt uppbyggandet av internationellt samarbete är en uppgift som är utmärkande för universitetet. Ett speciellt intresseobjekt för universitetet

är också utvecklandet av en metodologisk grund som lämpar sig för forsknings-, utvecklings- och utvärderingsforskning gällande yrkespraxis samt innovativa forskningsmiljöer, och för detta bör också en tillräcklig resurstilldelning säkerställas.

Universiteten och SOSNET, som handhar samarbetet inom utbildningen i socialt arbete, har i utvecklingen av nätverksstudier och samarbetsformer olika projekt på gång, t.ex. i anslutning till den yrkesinriktade licentiatutbildningen håller man på och utvecklar ett interaktivt nätverksuniversitet. Det är viktigt att detta utvecklingsarbete utvidgas så att det stöder kompetenscentralverksamheten.

Ett forskningstema som direkt är till nytta för praktiken anses vid universiteten vara den till utvecklandet av arbetsmetoderna inom barnpedagogiken anslutna forsknings-, försöks- och utvärderingsverksamheten. Utvärdering och prognostisering av de praktiska lösningarnas sociala verkningar är ett forskningsområde som växer. Även det till lokala och regionala välfärdspolitiska och klientgruppsvisa program anslutna utvecklingsarbetet är ett praktiskt inriktat forskningsområde som ansluter sig till universitetens forskningsverksamhet.

7.5. Yrkeshögskolorna

Yrkeshögskolnätet är enligt en landsomfattande granskning mycket täckande, vilket gör att yrkeshögskolorna kan delta i kompetenscentralernas verksamhet över hela landet. Utbildningen inom det sociala området vid yrkeshögskolorna (socionom, YH-utbildning) samt satsningarna på forsknings- och utvecklingsverksamhet varierar emellertid kvantitativt i förhållande till nybörjarplatserna, i fråga om mångsidigheten i utbildningsprogrammen och inriktningen för forsknings- och utvecklingsverksamhet.

I forsknings- och utvecklingsverksamheten kommer yrkeshögskolornas roll att förstärkas, eftersom allmänna resurser för forsknings- och utvecklingsverksamhet kommer att överföras också till yrkeshögskolorna. I den av yrkeshögskolorna förverkligade forsknings- och utvecklingsverksamheten betonas tillämpad forskning och utvecklingsverksamhet. Projekten har i regel förverkligats i intimt samarbete med näringslivet och de praktiska aktörerna. Forsknings- och utvecklingsplaner utarbetas både i de enskilda yrkeshögskolorna och på nationell nivå.

I enlighet med grundidén för yrkeshögskoleutbildningen gäller utbildningsprogrammen något av arbetslivets sakkunskapsområden. I utbildningsprogrammen har inbyggts kravet på närhet till arbetslivet, vilket framhävs av praktikperioderna (30 studieveckor) och av en anknytning av lärdomsproven till praktiskt inriktade projekt eller utvecklings- och utredningsprojekt. I de med undervisningsministeriet slutna mål- och resultatavtalen har t.ex. överenskommit att 80 % av lärdomsproven utförs som projekt i arbetslivet.

Överlärarna är en ny kategori i högskoleinstitutionen. Behörighetsvillkor för en överlärare vid yrkeshögskola är tre års arbetslivserfarenhet, pedagogisk utbildning, vetenskaplig påbyggnadsexamen (licentiat- eller doktorsexamen). I överlärarnas uppgiftsbeskrivning betonas tillämpad forskning och utvecklingsverksamhet både i riktning mot utvecklande av utbildningsprogrammets innehåll och arbetslivet.

I utbildningsverksamheten är den till grundutbildningen anslutna praktiken handledd och stärker sålunda växelverkan mellan utbildning och arbetsliv. I socionom (YH)-utbildningen är studiehelheterna allt oftare omfattande helheter, där de teoretiska studierna och projekt som förverkligas tillsammans med arbetslivet sammanförs. Specialiseringsstudier förverkligas i alla ordinarie enheter med betoningar enligt de egna kunskapsstyrkorna och efterfrågan.

Ackrediteringsprocesserna inom rådet för utvärdering av högskolorna gäller både universitetens PD-examina och yrkeshögskolornas specialiseringsstudier. I samband med en dylik process utvecklas också en profilering mellan utbildningsenheterna. Yrkeshögskolornas påbyggnadsexamina kommer att utvecklas i enlighet med undervisningsministeriets utvecklingsplan stegvis till alla branscher och via pilotprojekt. Kompetenscentralerna bildar en fast och långvarig arbetslivsförankring för yrkeshögskoleutbildningens grundutbildning och påbyggnadsutbildning.

Inom specialkunnandets område i specialservicen utnyttjas yrkeshögskolepersonalens insats i expertutbildningen. Yrkeshögskolan erbjuder för kompetenscentralens personal en möjlighet att fungera som utbildare. Utnyttjandet av studerande i olika skeden av studierna för utveckling av ämnen inom forsknings- och utvecklingsverksamhet är möjligt, likaså vid utarbetandet av basutredningar och kartläggningar. Studerandena och personalen deltar också i producerandet av service. Yrkeshögskolans internationella nätverk är en led till internationellt samarbete.

7.6. Social- och hälsovårdsministeriet

I kompetenscentralverksamhetens berednings- och inledningsskede har social- och hälsovårdsministeriet organiserat beredningen och handhaft finansieringen av planeringen av kompetenscentralerna år 2001.

Social- och hälsovårdsministeriet handhar förverkligandet av de finansieringsförslag och förslag till ändringar i lagstiftningen som arbetsgruppen gjort samt också organisationen av den nationella koordineringen i planeringsskedet.

Social- och hälsovårdsministeriets uppgift är att speciellt också svara för att kompetenscentralverksamheten förverkligas landsomfattande och att bl.a. tillsammans med länsstyrelserna se till att alla kommuner fås med i verksamheten.

Då kompetenscentralverksamheten har inletts organiserar social- och hälsovårdsministeriet den nationella koordineringen och stödet för en permanent verksamhet. Detta kunde handhas av "Delegationen för kompetenscentralerna", som skulle fungera som landsomfattande diskussionsforum för kompetenscentralerna och framlägga utvecklingsförslag samt ordna utvärdering av verksamheten. Avsikten är också att man inom delegationen kommer överens om arbetsfördelningen och profileringen mellan kompetenscentralerna, inklusive arbetsfördelningen vad gäller ordnandet av specialservice som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag samt utvecklandet och upprätthållandet av specialkunnande.

Ministeriets uppgift är att sätta upp nationella tyngdpunktsområden för forsknings- och utvecklingsverksamheten samt att ombesörja förverkligandet av dessa bl.a. genom att styra finansieringen av forskning och utveckling.

Ministeriet bereder linjedragningarna gällande fortbildningen och sköter finansieringsarrangemangen och säkerställer att alla yrkesgrupper erbjuds fortbildningsprogram för nödvändigt specialkunnande och ett utbildningsutbud till ett rimligt pris samt fortbildning arbetsgemenskapsvis som syftar till utvecklande av verksamheten.

Social- och hälsovårdsministeriet stöder kompetenscentralsverksamheten även genom olika landsomfattande projekt, av vilka ett exempel är socialvårdens konsultationsprojekt som kräver specialkunnande.

7.7. Undervisningsministeriet

Undervisningsministeriet deltar i utvecklandet av kompetenscentralsverksamheten med utgångspunkten i allmän utveckling och det därtill anslutna styrsystemet. En speciell uppgift är att i högskolornas verksamhet stöda de möjligheter som förbättrar växelverkan mellan utbildningen och arbetslivet i kompetenscentralssamarbetet. Stödandet av informationsproduktionen inom den sociala sektorn med inriktning på forskningsverksamhet är en lika viktig aspekt.

Undervisningsministeriet anser det vara viktigt att en nationellt sett balanserad utveckling förverkligas och koordineras i kompetenscentralsverksamheten inom det sociala området, med beaktande av högskolenätets täckning, den inbördes arbetsfördelningen och nätverk som främjar samarbetet.

En anslutning av verksamheten till servicesystem som underlyder social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde förutsätter gemensam koordinering av ministérierna.

7.8. Stakes

Stakes strategi går ut på att främja befolkningens välbefinnande och hälsa samt att verka för tryggande av en kvalitativ och resultatrik social- och hälsovårdsservice för hela befolkningen på lika grunder. Stakes är en expertcentral, som fungerar inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningssektor, vars kärnfunktioner är forskning, utveckling och informationsreserver och produktion och förmedling av information och kunskap inom social- och hälsovården till beslutsfattare och aktörer inom olika branscher. Som nationell aktör innehar Stakes rollen som sammanställare, utvärderare och förmedlare av information som gäller hela landet. Stakes har i sitt bruk även metoder och informationsreserver som baserar sig på statistik och annan informationsinsamling.

Stakes samarbetar redan nu intimt med länsstyrelserna och andra regionala aktörer inom social- och hälsovården. Stakes förverkligar forsknings- och utvecklingsprojekt, som utförs i samarbete med kommuner, samkommuner och universitet. Kompetenscentralsnätverket ger upphov till en ny situation i förhållandet mellan Stakes och de regionala aktörerna.

Uppgifterna, samarbetet och det ömsesidiga stödet mellan Stakes och kompetenscentralerna inom det sociala området bör definieras tydligt.

Forskning

Centrala områden för forskningsarbetet inom Stakes är forskning inom välfärdspolitik, i synnerhet social- och hälsovårdspolitik, alkohol- och drogforskning, forskning som gäller social- och hälsovården och dess servicesystem samt ekonomisk-vetenskaplig forskning inom social- och hälsovården. Forskningen vid Stakes koncentreras till tillämpad forskning och utvärderingsforskning.

Vid kompetenscentralerna är avsikten att speciellt utveckla forskning gällande praxis i anslutning till förverkligandet av servicen. Stakes kan som landsomfattande inrättning som utför tillämpad forskning inom det sociala området stöda och främja den praktiskt orienterade forskningen som inriktar sig på produktion av socialt arbete och socialservice.

Stakes upprätthåller landsomfattande register och statistik inom det sociala området och fungerar vid sidan om statistikcentralen som statistikmyndighet inom branschen. Vid insamlandet av register och statistik kan StakesTieto hjälpa de regionala kompetenscentralerna att utnyttja redan befintliga informationsreserver så att överlappande informationsinsamling kan undvikas.

Produktion av utvärderingsinformation

På det nationella planet är Stakes uppgift att följa upp och utvärdera verksamheten och utvecklingen inom social- och hälsovården. Utvärderingen av basservicen är länsstyrelsernas uppgift. StakesTieto hjälper länsstyrelserna genom att producera statistik till grund för utvärderingen av basservicen. FinSoc deltar i utvecklingen av metoderna för utvärdering av basservicen.

Kompetenscentralerna kan vid utvecklingen av utvärderingsforskningen utnyttja den metodologiska utvecklingen av utvärderingsforskningen som finns vid Stakes.

Utbildningsroll

Stakes är inte en organisation som förverkligar grundutbildning inom det sociala området. Stakes ordnar årligen TerveSos-konferensen, där deltagarantalet är ca 2000 personer. Separata kortare kurser ordnar Stakes i stor utsträckning, i ökande mängd också på andra ställen än i Helsingfors. Stakes deltar också som samarbetspart i olika aktörers utbildningsarrangemang.

Stakes samarbetar också med universiteten då det gäller förverkligandet av deras vetenskapliga och yrkesinriktade påbyggnadsutbildning. Stakes kunde i fortsättningen intensifiera sitt samarbete med kompetenscentralerna t.ex. så att de tillsammans ordnar

utbildning och arbetsseminarier om ny forskning, arbetsmetoder, utvärdering m.m. inom branschen.

I det planerade nätverket för kompetenscentraler kommer de olika centralerna att ha olika resurser. Vid Stakes finns vad gäller servicen inom det sociala området viktigt specialkunnande t.ex. inom åldringsvård, barnpedagogik, i synnerhet då det gäller frågor inom dagvården, handikappservicen och barnskyddet.

Samarbetet mellan kompetenscentralnätverket och Stakes

Ett välutvecklat regionalt kompetenscentralnätverk erbjuder Stakes ett allt tydligare strukturerat kommunalt fält som samarbetspartner. Man kan tänka sig att kompetenscentralnätverket erbjuder Stakes en struktur med hjälp av vilken det är mycket lättare än för närvarande att nå landets alla kommuner t.ex. för spridning av resultaten från något utvecklingsprojekt för allmänt bruk. Kompetenscentralerna kan ge Stakes en mera täckande helhetsbild än för närvarande av kommunernas utvecklingsbehov.

Kompetenscentralerna kommer att profilera sig på olika sätt enligt en överenskommen arbetsfördelning. Även Stakes förhållande till de olika kompetenscentralerna kunde profileras på olika sätt enligt vilka forsknings-, utvecklings- och utbildningsresurser som finns i landskapen.

Kompetenscentralerna kommer att dra upp riktlinjer för sin egen verksamhet inom barnpedagogiken. En anslutning av barnpedagogiken allt närmare till kompetenscentralernas verksamhet är en ny situation, som kräver ytterligare utveckling. I detta arbete kunde Stakes aktivt delta. Stakes kan fungera som sammanställare av den nationella informationen, som informationsförmedlare och utvärderare av verksamheten. Kompetenscentralarbetet kunde kopplas till den av Stakes utvecklade Internetportalen för barnpedagogik som en del av utvecklandet av växelverkan inom barnpedagogiken med hjälp av datateknik.

7.9. Social- och hälsovårdsorganisationer

Allmänt

Organisationerna inom social- och hälsovården har en betydande roll som förverkligande part i arbetet för den finländska välfärdsmodellen. Organisationerna varierar från allt mellan medborgarorganisationer med betoning på frivilligarbete till multisektoriella organisationer med högklassigt professionellt kunnande, vars service bildar en viktig del av kommunernas specialservice och utbildnings-, forsknings- och utvecklingsverksamhet inom social- och hälsovårdssektorn.

I början av 2000-talet är andelen av organisationer som fungerar enligt non profit-principen ca 18 procent inom socialservicen och ca 8 procent inom hälsovårdsservicen. Organisationernas serviceandel varierar mycket enligt sektor och region. – Privata företag producerar ca 14 procent av hälsovårdsservicen och ca 2,5 procent av socialservicen.

Drygt tusen organisationer fick för år 2000 understöd för sin verksamhet av Penningautomatföreningen. Understödet, som uppgick till 1 390 miljarder mark, täcker ca en femtedel av organisationernas utgifter. För organisationernas samarbete svarar Social och hälsoorganisationernas samarbetsförening SAF rf.

Organisationernas mångsidiga verksamhet inriktas på alla medborgare, men ett speciellt tyngdpunktsområde för arbetet är människor som hör till specialgrupperna, människor som ofta står utanför arbetsmarknaden. Kommunernas nedskärningar inom social- och hälsovårdsservicen har lett till att efterfrågan på den service som organisationerna erbjuder har ökat. I allt större omfattning är det sådana människor som ”inte hör någonstans” som söker hjälp hos organisationerna.

I det följande beskrivs organisationerna utgående från de uppgifter som definierats för kompetenscentralerna inom det sociala området. Härvid betonas i synnerhet expertorganisationernas roll.

Organisationerna som förverkligare av forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet inom det sociala området

Organisationerna förverkligar utvecklingsuppgifter utgående från olika uppdrag och olika finansieringsmodeller. Uppdragen kommer från staten kommunerna, andra organisationer och övriga beställare. Även organisationens egna klienters föränderliga behov bestämmer utvecklingsuppgifterna. För det finansiella stödet svarar i regel Penningautomatföreningen, Centret för hälsofrämjande rf, EU och social- och hälsovårdsministeriet samt kommunerna. Utvecklingsprojekten, i vilka även kan ingå forskning, inriktar sig ofta på specialgrupper, service för dem och förbättrande av deras möjligheter att klara sig. Utvecklingsverksamheten producerar ofta nya verksamhetsmodeller, vilka efter projektskedet borde överföras till kommunens verksamhet. Därför planeras en stor del av de lokala projekten i nära samarbete med kommunerna, och kommunerna deltar i delfinansieringen av projekten.

Vissa expertorganisationer har skapat egna samarbetsmodeller för forsknings-, utvecklings- och utbildningsverksamheten bl.a. tillsammans med universitetens vetenskapliga institutioner och statens sektorforskningsanstalter. I detta samarbete gällande forskning och praktik fungerar organisationerna i synnerhet som tillhandahållare av praktisk information för forskarnas bruk och har således tagit sig rollen av ny informationsbildare, till och med som skapare av ny teori. Vissa organisationer upprätthåller också egna nationella utvecklingsenheter som syftar till att producera specialkunskap.

Organisationerna som förverkligare av specialutbildning och fortbildning

Många expertorganisationer förverkligar förutom sin egen personals specialutbildning och fortbildning även utbildningen för hela personalen – även den kommunala – inom den egna verksamhetssektorn. Organisationernas egna utbildningsenheter organiserar denna utbildning, vid vilken ofta organisationernas egna sakkunniga utnyttjas som utbildare.

Organisationerna som producenter av konsultation och specialservice som kräver specialkunnande

En styrka hos organisationerna är deras professionella specialkunnande, där direkta kontakter till medborgarna och praxisen samt egna erfarenheter spelar en viktig roll. Organisationerna har förutom för införskaffandet av ”hård information” även metoder för att höra medborgarnas ”svaga signaler”. Detta är viktigt för dem som lever i en verkligt svår livssituation, som blivit marginaliserade – just de är ofta organisationernas klienter – de har inte tillräckliga möjligheter att tala för sig själva och informationen om dem kan i regel inte insamlas med hjälp av befolkningsundersökningens grova metoder. Då situationen är som bäst, för organisationerna fram de små marginalgruppernas röst till beslutsfattarnas kännedom. Annars drunknar rösten i det allmänna larmet. Detta blir en väsentlig del av informationsbasen för organisationernas utbildnings- och konsultationsuppgifter.

Organisationernas specialservice bildar inom många av socialvårdssektorerna en betydande del av kommunens välfärdsservicehelhet. Servicen produceras i regel enligt köpeserviceprincipen och överenskomms med kommunen årligen.

Organisationerna som utvärderare av specialgruppernas ställning och rättigheter samt servicens verkningsfullhet

Organisationerna utför forsknings- och utredningsarbete i anslutning till specialgruppernas ställning och rättigheter (se t.ex. SAF:s forskningsverksamhet på 1990-talet) och utvärderar både den egna och den offentliga välfärdsservicens tillräcklighet och verkningsfullhet. Många organisationer gör också på beställning utvärdering, uppföljning (monitoring jämte därtill ansluten informationsinsamling, rapportering, arbetshandledning) och planering av den kommunala servicen.

7.10. Kommunförbundet

Forsknings- och utvecklingsverksamhet

Forsknings- och utvecklingsverksamheten är en viktig del av Finlands Kommunförbunds verksamhet. Forsknings- och utvecklingsverksamheten gäller alla de kommunala sektorerna och kännetecknande för den är den tvärsektoriella och kommunala aspekten. Det är helt naturligt att resultaten av forsknings- och utvecklingsverksamheten borde utnyttjas i kompetenscentralernas verksamhet.

Efektia Oy är ett av Kommunförbundet ägt konsultbolag, som betjänar kommunerna och samkommunerna i projekt som gäller utvecklande av verksamheten. Under de senaste åren har även utvecklandet av processerna och kvalitetssystemen inom det sociala området varit aktuella.

Utbildning

Kuntakoulutus Oy, som ägs av Kommunförbundet, bedriver en omfattande utbildningsverksamhet som riktar sig till kommunerna. En målgrupp är också fortbildning för personalen inom det sociala området. För den svenskspråkiga utbildningen svarar Kommunförbundets svenskspråkiga sekretariat.

Antalet årligen återkommande kurser inom socialväsendet var 45 år 2000, kursdagarna var ca 70 och deltagarna totalt 1 800. Deltagarna är socialdirektörer, förmän inom socialväsendet, förmän inom dagvården/barnvården, olika yrkesgrupper inom socialserVICEN, speciellt inom dagvården, specialarbetstagare samt arbetstagare inom byrå- och ekonomiförvaltningen. Utbildning för förtroendevalda inom socialväsendet har inte förekommit under fullmäktigeperiodens sista år, men några förtroendevalda har deltagit i utbildning avsedd för tjänstemannaledningen.

8. ARBETSGRUPPENS FÖRSLAG

8.1. Förvaltningsmodell, placering och personalstruktur

8.1.1. Flexibel, men tillräckligt enhetlig förvaltningsmodell

Arbetsgruppen ställer ingen viss juridisk förvaltningsmodell för kompetenscentralen på första plats. I praktiken är det emellertid nödvändigt att kompetenscentralen är organiserad som en juridisk person eller att för dess administrativa uppgifter svarar någon juridisk person. Kompetenscentralen kunde sålunda organiseras t.ex. i form av en förening, ett aktiebolag eller en samkommun. I princip skulle det också vara möjligt att kompetenscentralens verksamhet skulle ordnas som avtalsbaserat samarbete mellan kommunerna, men att t.ex. någon kommun skulle befullmäktigas att agera i kompetenscentralens namn.

Samarbetet mellan kommunerna kan i enkel form basera sig på olika avtalsmodeller, varvid också andra aktörer kan vara parter i avtalet. I en dylik samarbetsmodell bildas ingen separat juridisk person, som i eget namn kunde utöva verksamhet och bära därtill anslutna rättigheter och skyldigheter. En modell som baserar sig på ömsesidiga avtal lämpar sig också bra endast i en situation, där kommunerna inom kompetenscentralens verksamhetsområde befullmäktigar en kommun att sköta de förbindelser som ingås för centralens räkning.

Kommunerna kan traditionellt organisera sitt samarbete i form av samkommuner. Samkommunsmodellen är emellertid användbar speciellt i de situationer där den huvudsakliga verksamheten ansluter sig till kommunens lagstadgade uppgifter och serviceproduktion, vilket det emellertid inte är fråga om i kompetenscentralens verksamhet. På en formellt stark grund vilar kompetenscentralens verksamhet, då huvudmannen är ett aktiebolag eller en förening som grundats av kommunerna och andra deltagande parter.

Det ovan anförda innebär på författningsnivå att man inte strävar efter att formulera kompetenscentralernas förvaltningsmodell helt entydigt, utan på författningsnivå upp-

ställs vissa minimiförutsättningar eller alternativ för organiseringen av verksamheten. Dessa förutsättningar ansluter sig speciellt till det, att verksamheten uppfyller de allmänna mål som ställts på den (t.ex. regional täckning) och att befogenhetsförhållandena i anslutning till utbetalning och övervakning av statsunderstöd är klara. I sista hand beslutar de regionala kompetenscentralerna om i vilken form de ordnar verksamheten.

För kompetenscentralernas verksamhet och finansieringsarrangemang i anslutning till dem kan uppställas vissa allmänna principer:

- regional täckning
- uppmuntrande till samarbete
- många kanaler
- flexibilitet
- enkla grunder för bestämmande av statsunderstöd
- förvaltningsmässig enkelhet.

Väsentligt i organiseringen av förvaltningen av kompetenscentralen inom det sociala området är att kompetenscentralen leds av en delegation bestående av olika aktörer och vid behov också av en snävare styr- eller ledningsgrupp.

8.1.2. Decentraliserad organisation placerad i olika verksamhetsenheter

Kompetenscentralen inom det sociala området bildas av ett nätverk av flera aktörer, och därför kan verksamheten placeras i flera olika enheter. Huvuddelen av den praktiska verksamheten vid kompetenscentralen anknyts till de kommunala enheterna som utför klientarbete inom socialväsendet, så att hela socialsektorn blir täckt. Förutom i kommunala enheter kan kompetenscentralen placeras i anslutning till organisationer som utför klientarbete, t.ex. organisationernas gemensamma verksamhetsställen. Dessutom kan funktioner placeras i anslutning till kompetenscentralens huvudmannapart som upprätthåller eller i övrigt koordinerar verksamheten, t.ex. universitet eller yrkeshögskola. Kompetenscentralerna är geografiskt omfattande, och därför är det sannolikt nödvändigt att organisera verksamheten även landskapsmässigt. Kompetenscentralen består således av flera enheter, vilka tillsammans bildar kompetenscentralen inom det sociala området.

Som sammanfattning kan konstateras att kompetenscentralen organiseras i tre nivåer: i anslutning till huvudmannaparten, enligt landskap eller på annat sätt regionalt och enligt verksamhetsenhet. Väsentligt i denna på olika verksamhetsställen placerade decentraliserade organisation är att det finns en plats som tydligt kan anvisas, från vilken koordineringen av verksamheten sker. Den naturligaste placeringsplatsen för koordineringen och t.ex. för placeringen av kompetenscentralens direktör är kompetenscentralens huvudmannapart.

8.1.3. Ledning och personalstruktur

Kompetenscentralen är ett omfattande och komplicerat nätverk av olika aktörer, där av ledaren förutsätts speciell förmåga att skapa samarbete mellan olika parter. De bästa

förutsättningarna för ledningen av kompetenscentralen baserar sig på mångsidig erfarenhet i uppgifter inom förvaltning, praktik, forskning och undervisning inom det sociala området. Eftersom kompetenscentralens verksamhetsområde omfattar hela den sociala sektorn, är en långt gången specialisering i frågor gällande en klientgrupp eller uppgift inte lika central som förmågan att överskrida olika sektorer och aktörers gränser och utgående från detta skapa nya strukturer som förbättrar kunnandet inom den sociala sektorn. Enligt arbetsgruppens uppfattning borde av ledarna för kompetenscentralerna förutsättas god sakkunskap i praktiskt utvecklingsarbete, vetenskaplig kompetens samt erfarenhet av förvaltningsuppgifter.

Kompetenscentralens verksamhet sprids till olika kunskapsområden inom det sociala området, vilket även innebär ett krav på högklassig vetenskaplig sakkunskap inom olika sektorer. Vid kompetenscentralen skapas ny, ur praktiken uppkommande och på forskningen baserad kunskap och säkerställs att denna kunskap kontinuerligt förkovras och utnyttjas på ett omfattande sätt. Det är viktigt att den vetenskapliga forskningen inom varje område av specialkunnande (barnpedagogik, barnskydd, missbrukarvård, handikapps-service, åldringsvård) styrs av en person som innehar vetenskaplig kompetens inom respektive område och som också har ansvaret för utvecklingen av undervisningen inom det egna området. Dyliga personer är professorer, lektorer och överassistenter inom socialt arbete och barnpedagogik vid universitetet samt forskare som doktorerat.

Yrkeshögskolornas roll i forsknings- och utvecklingsverksamheten inom det sociala området är betydande. Av yrkeshögskolornas överlärare förutsätts också vetenskaplig påbyggnadsexamen. Meddelande av vetenskaplig påbyggnadsundervisning och styrning av den vetenskapliga forskningen är entydigt universitetens uppgift. I forskningen vid universitetet framhävs vetenskapligheten, medan den tillämpade forsknings- och utvecklingsverksamheten betonas i yrkeshögskolornas forskning.

En fast anknytning av styrningen av den vetenskapliga forskningen vid kompetenscentralen på ovan beskrivet sätt till universitetets grundläggande uppgifter skulle både säkerställa en sammankoppling av praktik och forskning och också på lång sikt utveckla socialarbetarnas och barnträdgårdslärarnas utbildning vid universitetet så att den bättre skulle motsvara de behov som uppkommer i praktiken. En utveckling av arbetsmetoderna förutsätter samarbete mellan de arbetstagare som väl behärskar yrkespraxisen och forskarna. I det fortsatta arbetet blir uppgiften att utreda vilka resurser detta nya slag av ansvar för utvecklingen av specialkunnandet inom det sociala området skulle förutsätta.

Kontakten till universitet och yrkeshögskola är mycket väsentlig eftersom de till kompetenscentralen hörande verksamhetsenheterna skall höra till de främsta inom utveckling och specialkunnande på det egna området. Professorer i socialt arbete och barnpedagogik samt lektorer som ansvarar för den praktiska undervisningen, liksom också yrkeshögskolornas överlärare och lektorer kan arbeta en viss tid vid kompetenscentralen. Också de som arbetar med sitt lärdomsprov, t.ex. de som skriver doktorsavhandling, licentiatarbete, pro gradu-avhandling och lärdomsprov vid yrkeshögskola kan arbeta vid kompetenscentralen. Vid kompetenscentralen arbetar också personal inom försöks- och utvecklingsprojekt som fungerar med separat finansiering.

Också gällande den övriga personalens behörighet kan uppställas specialkrav (forskarutbildning, yrkeskompetens, specialkompetens, erfarenhet av utvecklingsarbete). Då kompetenscentralen är förlagd till enheter inom socialvården, skall i deras personalstruktur och -dimensionering beaktas vilka undervisnings-, forsknings- och utvecklingsuppgifter som hör till enheten. I dessa enheter skall den ordinarie personalmängden vara tillräckligt stor, så att det också är möjligt att sprida och utnyttja specialkunnandet.

8.2. Finansiering

8.2.1. Finansiering via många kanaler

Uppgifterna för kompetenscentralerna inom det sociala området är omfattande och därför kommer också finansieringen via många olika kanaler. Den totala finansieringen bildas förutom av statsunderstöd till stor del av olika slag av projektfinansiering, avgifter som erhålls för produktion av specialservice samt eventuellt av kommunerna betald basfinansiering.

Arbetsgruppens bedömning är att statsunderstödet i verksamhetens begynnelsekedje skulle bilda ungefär en femtedel av kompetenscentralens finansiering, medan den resterande finansieringen kommer längs andra kanaler. Med tanke på resultaten av kompetenscentralens verksamhet kommer det att vara väsentligt hur väl kompetenscentralen lyckas skaffa å ena sidan projektfinansiering, å andra sidan att få kommunerna att förbinda sig att köpa service eller att stöda basfinansieringen.

Kompetenscentralen inom det sociala området är ett samarbetsnätverk som redan i sig möjliggör en sam användning av resurserna, d.v.s. medför s.k. synergism fördelar. Skapandet och upprätthållandet av nätverket förutsätter emellertid ett permanent statsunderstöd. Man antar att det statsunderstöd som hänför sig till kärnfunktionerna möjliggör både aktivt utnyttjande av projektfinansiering och också uppkomsten av sådana nya samarbetsstrukturer som utvecklandet av kunnandet förutsätter.

Utöver finansieringen av kärnfunktionerna kommer man senare ännu noggrannare att utreda hurdana resurser utvecklandet och upprätthållandet av specialkunnandet kräver och vilka åtgärder som behövs av olika parter för tryggnade av detta. Utvecklingen av specialkunnandet kräver vetenskaplig forskning, för vilken universiteten svarar. Om forskningen på ett väsentligt sätt nämns praktiken genom att skapa en bestående struktur mellan universitetet och kommunernas serviceproduktion, bör det utredas vilka resurser som krävs för detta.

I fråga om finansieringen föreslår arbetsgruppen

- statsunderstöd för kärnfunktioner
- vidare utredning gällande resurser som krävs för utveckling och upprätthållande av specialkunnandet inom den sociala sektorn
- styrning av projektfinansieringen, så att den stöder utvecklingsarbetet vid kompetenscentralerna

8.2.2. Statsunderstöd för basfunktioner

Tryggandet av verksamhetens kontinuitet förutsätter permanent basfinansiering, för vilken arbetsgruppen föreslår att statsunderstöd skall anvisas. Avsikten är att man med hjälp av statsunderstöden kan befästa en regionalt täckande kompetenscentralverksamhet, förmedla specialkunnande och -service samt upprätthålla de av utbildnings- och forskningsverksamheten förutsatta samarbetsstrukturerna.

Avsikten är att statsunderstödet vad gäller grunderna för bestämmandet är så enkelt som möjligt. Understödet storlek skulle bestämmas i synnerhet i inledningsskedet på basen av storleken för kompetenscentralens befolkningsunderlag och andra kalkylmässiga faktorer som beskriver verksamhetens kostnader.

Statens stöd borde fastställas enligt enkla kalkylmässiga grunder. Den huvudsakliga beräkningsgrunden skulle vara den folkmängd som hör till kompetenscentralens verksamhetsområde och verksamhetsområdets omfattning samt andra regionala faktorer. Dylika skulle närmast vara antalet kommuner i området, en genomsnittligt högre allmän prisnivå, olika språkgrupper inom befolkningen eller eventuell internationell verksamhet.

För den service som de svenskspråkiga invånarna behöver skulle en separat riksomfattande kompetenscentral inrättas med egen finansiering, närmast i förhållande till befolkningsantalet. Således kunde de andra centralernas statsunderstöd, som på sina områden har förhållandevis mycket svenskspråkiga invånare, vara en aning mindre. Ett statsunderstöd, som bestäms enligt språkgrupperna, skulle beaktas så att ordnande av service på samiska skulle öka statsunderstödet för Norra Finlands kompetenscentral.

8.2.3. Statsunderstöd för utvecklande av specialkunnandet

Utöver det statsunderstöd som riktas till basfunktionerna föreslår arbetsgruppen att det som vidare arbete skall utredas ett hurudant separat anslag som behövs för utvecklande och upprätthållande av specialkunnandet inom socialvården. Ansvar för upprätthållandet och utvecklandet av specialkunnandet vilar delvis också på staten, på motsvarande sätt som inom hälsovården, och universiteten innehar i detta en central roll. Ovan nämnda förslag om anslutning av den vetenskapliga ledningen till universitetspersonalens uppgifter innebär en sådan utvidgning av universitetens uppgifter som även förutsätter en utredning av resursbehovet. Uppgiften i det fortsatta arbetet är att utreda i vilken mån resurser behövs å ena sidan för kompensering av det arbete som förorsakas av den vetenskapliga ledningen och å andra sidan för möjliggörande av sådant vetenskapligt arbete, som utvecklandet av specialkunnandet kräver.

8.2.4. Övrig finansiering av verksamheten och dess förhållande till statsunderstödet

8.2.4.1. Produktion av specialservice

Ansvar för ordnandet av service inom socialvården vilar på kommunerna. Till den del kompetenscentralerna inom det sociala området skulle producera service kunde kommunerna köpa den enligt samma principer som av andra serviceproducenter. Statens stöd skulle via ett kalkylmässigt statsandelssystem styras till kommunerna. Till denna del föreslår arbetsgruppen inga förändringar i den nuvarande praxisen.

8.2.4.2. Projektfinansiering

Av både yrkeshögskolornas och universitetens finansiering baserar sig numera en betydande del på extern finansiering. Den externa finansiering som står till förfogande för forskning styrs till ämnesområden som ligger i finansiärens intresse. Situationen är problematisk, t.ex. ur socialvårdsforskningens synvinkel, eftersom den externa finansieringens andel är ringa.

Principen borde vara att kompetenscentralerna inom det sociala området kunde delta i olika projekt på ett så smidigt sätt som möjligt. Noggrannare villkor och spelregler för projektvis finansiering skulle avgöras enligt de interna grunderna i respektive system. Eftersom förvaltningsmodellerna för kompetenscentralerna inom det sociala området på ovan beskrivna sätt i någon mån kunde skilja sig från varandra, kunde också i finansieringsförutsättningarna för kompetenscentralverksamheten till denna del finnas skillnader.

Arbetsgruppen föreslår

- att social- och hälsovårdsministeriet och undervisningsministeriet prioriterar kompetenscentralerna inom det sociala området då de utarbetar lösningar och rekommendationer som gäller strukturfondsverksamheten för åren 2000 – 2006
- att man i revideringen av anläggningsprojektsystemet skulle beakta att flera kommuners regionala utvecklingsprojekt inom socialvården kunde skapas och förverkligas med hjälp av kompetenscentralerna och att dessa projekt kunde stödjas med det nya systemet och
- att man med penningautomatmedel kraftigt skulle stöda föreningars och stiftelsers understödsdugliga regionala försöks- och utvecklingsverksamhet. Denna understödda verksamhet skulle stöda sig på de regionala kompetenscentralerna i synnerhet vad gäller projektplanering, utbildning, funktioner och projektutvärdering.

8.2.5. Tidtabell för finansieringen

I enlighet med statens budget för år 2001 finns för beredning av kompetenscentralverksamheten ett anslag på 4,9 miljoner mark. Med anslaget finansieras på basen av ansökningar beredningen av de regionala kompetenscentralerna utgående från den plan som arbetsgruppen föreslår nedan. Social- och hälsovårdsministeriet ingår med de re-

gionala aktörerna separata uppdragsavtal, vilka innehåller de åtgärder som behövs för förberedelserna av kompetenscentralsverksamheten samt finansieringen av dessa. I ansökningsprocessen säkerställs i synnerhet det att beredningen fortskrider så att den gäller hela det sociala området och täcker hela landet.

År 2002 skulle man övergå till permanent statsunderstöd, med stöd av vilket till varje kompetenscentral kan anställas tillräckligt med personal med beaktande av invånarantalet, den geografiska omfattningen, språkfrågan samt andra omständigheter. Detta förutsätter att man år 2001 bereder de författningar som behövs gällande de permanenta grunderna för bestämmandet av statsunderstödet. Man försöker också säkerställa tillräckliga resurser för att trygga den vetenskapliga forskning som specialkunnandet kräver.

Det statsunderstöd som behövs för kärnfunktionerna skulle till en början vara av storleksklassen 25 miljoner mark. Utöver detta strävar man efter att fr.o.m. år 2003 reservera 5 miljoner mark att användas för landsomfattande specialuppgifter på basen av en överenskommen inbördes arbetsfördelning mellan kompetenscentralerna.

Ledamot Raija Koskinen, som representerar finansministeriet, konstaterar att eventuella reformer skall förverkligas inom ramen för fastställda ekonomiplaner utan att statens totala utgifter ökas.

8.3. Nödvändiga författningsändringar och deras tidtabell

Arbetsgruppen föreslår att § 52 i socialvårdslagen, som gäller undervisningssocialcentralsverksamheten, skulle upphävas liksom också § 19 och 19 a i socialvårdsförordningen, och att man till socialvårdslagen skulle lägga stadganden som gäller kompetenscentralsverksamheten inom det sociala området. I socialvårdslagen skulle stadgas om målen för kompetenscentralsverksamheten samt om centralernas uppgifter och förvaltning. Dessutom skulle i lagen ingå stadganden om statens finansiering till kompetenscentralerna.

Arbetsgruppen föreslår också att en delegation för kompetenscentralsverksamheten inom det sociala området skulle tillsättas för att utveckla och koordinera kompetenscentralverksamheten. Delegationen skulle fungera som diskussionsforum mellan de olika kompetenscentralerna och myndigheterna och detta stadgande gällande delegationen skulle inbegripas i socialvårdslagen.

I förordningen skulle noggrannare stadganden ges bl.a. om sammansättningen och uppgifterna för delegationen för kompetenscentralsverksamheten inom det sociala området.

För år 2001 torde ännu inte behövas täckande stadganden gällande kompetenscentralsverksamheten. Erfarenheterna från beredningsskedet kunde beaktas, innan mera bestående strukturella lösningar fastslås. De stadganden som behövs skulle beredas under år 2001. På författningsnivå borde beaktas åtminstone fastställandet av kompetenscentralernas regionalt täckande verksamhetsområden samt de minimiförutsättningar som ställs för kompetenscentralerna med tanke på beslutsfattandet och förvaltningen av statsunderstödet.

8.4. Plan gällande den landsomfattande kompetenscentralverksamheten inom det sociala området

8.4.1. En plan som beretts som samarbete

Den plan som arbetsgruppen framlägger gällande kompetenscentralverksamheten som täcker hela landet har uppkommit på initiativ av de regionala aktörerna, men i nära samarbete med arbetsgruppen för undervisningssocialcentraler. Inom vissa områden pågick planeringen redan innan arbetsgruppens arbete inleddes, men på de flesta områden började planeringen under innevarande år.

Uppgiften om att det senare är möjligt att få statsunderstöd för verksamheten, har ökat beredskapen att även lokalt placera resurser i nyorganisering av undervisning, forskning och praktik.

Planerarna av de regionala projekten gav skriftliga rapporter till arbetsgruppen och hördes vid arbetsgruppens sammanträden. Arbetsgruppens ledamöter, ordförande och sekreterare deltog i planeringsmöten som ordnades i områdena och det skriftliga material som arbetsgruppens arbete gav upphov till tillställdes också de regionala aktörerna för kännedom. I arbetets slutskede begärde arbetsgruppen ännu av varje arbetsgrupp en skriftlig plan över respektive projekt, där man önskade att kompetenscentralens huvudman och förvaltning, regional täckning, centrala aktörer, finansieringen av planeringskedet och innehållsmässiga prioriteringar skulle framgå. Bifogade beskrivning av varje projekt har gjorts på basen av detta material.

I planeringen av regionala projekt fördes mest diskussioner om hur omfattande kompetenscentraler man eftersträvar och vilka deras inbördes geografiska gränser är. Arbetsgruppen uppställde inga begränsningar eller villkor om vilka befintliga administrativa gränser mellan kommunerna som skulle tillämpas. Inom varje område har interna förhandlingar förts och den bästa möjliga regionala helheten har sökts. Planerarna av de regionala projekten har stött på frågan huruvida de geografiska gränserna för kompetenscentralerna borde följa t.ex. gränserna för samkommunerna inom socialvården, länen, landskapssammanslutningar eller hälsovårdens miljondistrikt. Också ansvarsområdet för den svenskspråkiga kompetenscentralen har kommit upp som en fråga gällande vilken arbetsfördelningen mellan en finskspråkig och en svenskspråkig kompetenscentral är på ett tvåspråkigt område.

I arbetsgruppen ville man ta ställning för att kompetenscentralerna inte skulle få splittra den geografiska arbetsfördelningen för socialvårdens samkommuner (specialomsorg eller missbrukarvård). Motiveringen är att samkommunerna är centrala producenter av specialservice, vilket också är en uppgift för kompetenscentralerna. I bifogade plan kunde man inte till fullo beakta denna aspekt. Övriga administrativa gränser ansåg man inte vara sådana att en överskridning av dem skulle vara till skada för bildandet av fungerande kompetenscentraler.

Alla kompetenscentraler förverkligar de uppgifter som arbetsgruppen definierat som kompetenscentralernas uppgifter och allas verksamhet kommer att gälla hela det sociala området.

Kompetenscentralernas innehållsmässiga tyngdpunkter skiljer sig i någon mån från varandra och var och en har också en tydlig egen profil som kompetenscentral av en viss typ. Å andra sidan har den huvudsakliga uppmärksamheten i det här skedet av planeringen på de flesta områden varit organisering av verksamheten, och innehållsfrågorna har fått mindre uppmärksamhet. Utöver gemensamma uppgifter har arbetsgruppen tagit ställning till frågan om kompetenscentralens ledares behörighet samt personalstrukturen. Däremot har förvaltningsmodellen fritt kunnat planeras av de regionala aktörerna. I detta skede av planeringen har de innehållsmässiga prioriteringarna och profileringen bestämts enligt vilken part som varit initiativtagare och central aktör.

Centrala aktörer i alla kompetenscentraler är områdets kommuner, universitet, yrkeshögskolor, länsstyrelser och landskapsförbund. Viktiga samarbetsparter är bl.a. organisationer och företag i branschen, TE-centralerna samt sjukvårds- och specialomsorgsdistrikten.

Arbetsgruppen föreslår att den bifogade, hela landet täckande planen förverkligas gällande organiseringen av kompetenscentralerna.

8.4.2. Beskrivning av de regionala kompetenscentralerna

8.4.2.1. Södra Finlands kompetenscentral inom det sociala området (ESO)

Verksamhetsområdet för Södra Finlands kompetenscentral inom det sociala området omfattar landskapen Päijänne-Tavastland, Nyland och Östra Nyland. Befolkningsunderlaget är totalt 1 580 000 invånare, varav huvudstadsregionens (Esbo, Helsingfors, Grankulla, Vanda) andel är ca 950 000. Antalet kommuner på området är 46.

Organisationen för kompetenscentralen är nätverkslik så att dess centrala verksamhetsenhet finns i Lahtis, en undervisningscentral för stadssocialarbete och en forskningsklinik i Helsingfors samt övriga regionala verksamhetsenheter. Kompetenscentralen för stadssocialarbete motsvarar bl.a. i fråga om folkmängden en självständig kompetenscentral, men om dess administrativa anknytning till Södra Finlands kompetenscentral förhandlas ännu.

Centralen organiseras som en samarbetsenhet som underlyder en delegation och leds av en direktör, som ansvarar för hela verksamheten. Enligt planerna kommer vid centralen att finnas bl.a. befattningar som direktör, forskningsdirektör, universitetslektor, överlärare och utbildningsplanerare samt en planerare som ansvarar för specialsakkunnignätverket. Den professur i socialgerontologi som tillsammans med Lahtis nätverksuniversitet planerats till Helsingfors universitets institution för socialpolitik skulle placeras vid Södra Finlands kompetenscentralens enhet i Lahtis, likaså Helsingfors universitets forsknings- och utbildningscentral Palmenias forskningsverksamhet inom det sociala området och en del av fortbildningen. Inom stadssocialarbetets klinikverksamhet skapas en forskningsmiljö för yrkespraxis och ett på urbana sociala problem svarande utvecklingsnätverk i huvudstadsregionen där undervisnings- och forskningskliniken för stadssocialarbete skulle vara kärnan.

Södra Finlands kompetenscentral kan profilera sig med en serviceverksamhet som ansluter sig till den åldrande befolkningen och de deltagande centrala aktörerna innehar starkt kunnande också inom bl.a. barnskydd, barnpedagogik och ungdomsarbete.

Helsingfors stad och Helsingfors universitet har långa traditioner i samarbete inom stadsforskning och forskning i sociala frågor inom storstadsområdet och socialservicen. Utvecklandet av det s.k. stadssocialarbetet i huvudstadsregionen betjänar förutom huvudstadsregionen även hela landet i t.ex. frågor som det mångkulturella samhällets homogenitet och regional trivsel, det allt svårare och växande drogproblemet eller välbefinnandet bland barn och ungdomar samt välmåendet i allt mångformigare familjer.

Den forsknings- och undervisningsklinik för socialt arbete som planerats som kärnheten för den multiprofessionella kompetenscentralen för stadssocialarbete placeras i Nordsjö i anslutning till Helsingfors stads social- och hälsovårdscentral Albatross.

För barnpedagogiken i kompetenscentralen svarar bl.a. yrkeshögskolorna i Lahtis, Helsingfors och Esbo-Vanda samt Helsingfors universitets lärarutbildningsinstitution och forsknings- och utbildningscentralen Palmenia.

Preliminära förhandlingar om finansieringen i planeringsskedet har förts bl.a. med Lahtis stad, förbundet för Päijänne-Tavastland och Helsingfors stad. Planeringen och verksamheten kan inledas genast i början av år 2001.

Helsingfors stad har i budgeten för år 2001 reserverat medel för planeringen av undervisnings- och forskningsklinikerna inom stadssocialarbete.

8.4.2.2. Kompetenscentralen inom det sociala området i Tavastland och Satakunta

Kompetenscentralen i Tavastland och Satakunta täcker landskapen Birkaland, Egentliga Tavastland och Satakunta. På området finns 78 kommuner och befolkningsunderlaget är 850 000 invånare. Kompetenscentralen kommer att fungera utspridd i flera kommunala enheter inom socialväsendet och eventuellt också i andra enheter. Verksamhetsenheterna skulle förläggas åtminstone till Tavastehus (barnskydd), Tammerfors (vuxensocialarbete) och Björneborg (innovativ forsknings-, utvecklings- och undervisningscentral inom välfärdsservicen) samt till de orter där kompetenscentraler i anslutning till barnpedagogik inrättas.

Den administrativa huvudmannen för kompetenscentralen i Tavastland och Satakunta är det kommunägda bolaget Sosiaalikehitys Oy. I bolagets styrelse finns förutom kommunerna även Tammerfors universitet, länsstyrelsen för Södra Finlands län, arbetskraftsbyrån och Stakes representerade. För kompetenscentralen har år 2000 grundats en bredbasig delegation som knyter aktörerna samman samt en snävare styrgrupp. Som ordförande för delegationen fungerar lokomotivstädernas kommundirektörer i tur och ordning och som ordförande för styrgruppen huvudmannens representant. Arbetsgrupper tillsätts enligt behov för beredningsuppgifter ämnesvis.

I Egentliga Tavastland och Satakunta har verksamheten inletts redan år 2000 med hjälp av ESF-finansiering. Vid den i Tavastehus belägna specialserviceenheten inom barn-

skydd har anställts två specialforskare, av vilka den ena samarbetar speciellt med universitetsundervisningen och -forskningen och den andra på motsvarande sätt bygger upp kontakter till undervisning och forskning vid yrkeshögskolan. I Satakunta (Björneborg) inleder 1.8.2001 en välfärdsforsknings-, utvecklings- och undervisningscentral sin verksamhet, vars uppgift är att bilda ett nätverk av aktörer i Satakunta samt planeringsprojektet VERSO. VERSO-projektet har startats redan innan det landsomfattande beredningsarbetet gällande kompetenscentraler inleddes, och dess uppgifter ansluter sig till välfärdspolitiken på ett omfattande sätt. Kompetenscentralverksamheten kommer att vara en del av detta omfattande nätverks verksamhet.

Till Birkaland försöker man få finansiering så att verksamheten kan inledas år 2001. Enheten för barnpedagogik vid Tammerfors universitets lärarutbildningsanstalt bereder för år 2001 en finansieringsansökan, med vilken man kan börja planera kompetenscentralverksamheten i fråga om barnpedagogiken.

8.4.2.3. Östra Finlands kompetenscentral inom det sociala området (ISO)

Verksamhetsområdet för Östra Finlands kompetenscentral inom det sociala området omfattar hela Östra Finlands län samt landskapet Kajanaland, och det finns totalt 78 kommuner på området. Områdets befolkningsunderlag är ca 690 000 invånare.

Centralens verksamhetsenheter har planerats till fyra landskapscentra: Joensuu, Kajana, Kuopio och S:t Michel vid olika verksamma verksamhetsenheter. Till kompetenscentralverksamheten hör också utveckling av en undervisningsklinikmodell för Östra Finland.

Kompetenscentralen organiseras under en förening. Understödsförening är Itä-Suomen opetussosiaalikeskusten kannatusyhdistys ry. Områdets kommuner, utbildningsorganisationer och övriga aktörer förbinder sig vid centralens verksamhet via medlemskap i föreningen. För ledning av kompetenscentralverksamheten väljer understödsföreningen en delegation och en ledningsgrupp. Delegationen är centralens högsta beslutande organ, där det utöver regional representation också finns tillräckligt med representanter för olika aktörer inom det sociala området.

Vid de fyra verksamhetsställena inom Östra Finlands kompetenscentral finns minst en arbetstagare. En av teamets medlemmar fungerar som ledare för centralen och i samarbete med ledningsgruppen svarar denna för hela centralens verksamhet. Inom Östra Finlands kompetenscentral kommer dessutom vid behov att finnas sakkunniga och personal för olika projekt.

Inom Östra Finlands kompetenscentral är specialkunskapsområdena barnskydd, handikappservice, åldringsarbete samt till de två sist nämnda anslutna socialtekniktillämpningar. De undervisningskliniker som skall startas byggs upp inom dessa områden av specialkunnande i samarbete mellan läroanstalterna och praktiska enheter. Undervisningsklinikverksamheten kopplas också till barnpedagogik t.ex. i form av samarbete med föräldrarna samt påbyggnadsutbildning för personalen inom social- och skolsektorerna. Aktörer är institutionerna för pedagogik och specialpedagogik vid Joensuu universitet, lärarutbildningsenheten i Kajana och enheten för barnpedagogik i Nyslott.

Institutionen för socialvetenskaper vid Kuopio universitet är inom Östra Finlands kompetenscentralens verksamhetsområde den enda enheten som ger utbildning i socialt arbete. Dess roll som samarbetspart är central vid tryggandet av kunnandet inom det sociala arbetet.

För inrättandet av verksamhetsenheterna har EU-finansiering ansökts. Med hjälp av statligt specialunderstöd upprätthålls centralens basfunktioner och utvecklas undervisningsklinikverksamheten. Övrig finansiering sker med hjälp av forsknings- och utvecklingsprojekt; källor kan vara EU, Finlands Akademi, övriga ministerier och Penningautomatföreningen. Inkomstfinansiering införskaffas även genom försäljning av centralens kunnande och sakkunskap till utomstående parter.

8.4.2.4. Sydöstra Finlands kompetenscentral inom det sociala området

Kompetenscentralens verksamhetsområde omfattar landskapen Kymmenedalen och Södra Karelen med ett befolkningsunderlag på 325 000 invånare. Inom landskapen finns 27 kommuner. Sydöstra Finlands kompetenscentralens verksamhet inleds i yrkeshögskolornas utrymmen i Elimäki och Villmanstrand/Imatra.

Yrkeshögskolan i Kymmenedalen fungerar som administratör under projektets inledningsskede. Yrkeshögskolorna i Kymmenedalen och Södra Karelen erbjuder tillsammans bl.a. forskare, sakkunnighjälp i specialservice och utbildningsservice för kompetenscentralens verksamhet. Universitetet knyts till kompetenscentralens verksamhet allt efter behovet av specialsakkunskap.

Startandet av verksamheten planeras ske med hjälp av en projektorganisation, som består av en projektchef och två områdeskoordinatorer (Södra Karelen och Kymmenedalen) och sakkunniga inom forskning och specialkunnande. Organisationen har planerats så att den är flexibel och bl.a. koordinatorerna hoppas man hitta bland anställda inom den sociala sektorn, vilka arbetar i en projektorganisation. I kompetenscentralens inledande projektskede skapas och bemannas centralens organisation. Den torde följa projektets organisationsstruktur, d.v.s. personalens kärna består av kompetenscentralens direktör, sakkunniga som ansvarar för kontakterna med arbetslivet och ett forskningsteam. Dessutom arbetar personalen i olika utvecklingsprojekt vid kompetenscentralen så lång tid som ifrågavarande uppgift kräver. Yrkeshögskolornas personal och studerande bildar en del av kompetenscentralen via utvecklingsprojekt.

De starkaste kompetensområdena är samarbetet mellan barnpedagogik och barnskyddsarbete, utvecklande av en modell för professionell och social rehabilitering för utslagningshotade, drog- och missbrukarbete, åldringsvård, tillämpande av verksamhets- och utvärderingsforskning inom det sociala området, utvecklande av datasystem samt närområdessamarbete. Tilläggsutbildning och fortbildning och utveckling inom barnpedagogik har planerats ske på försorg av Joensuu universitet.

De totala kostnaderna för projektet Sydöstra Finlands kompetenscentral inom det sociala området år 2001 är 4,4 milj. mk varav 2,4 milj. mk är projektfinansiering från olika finansieringskällor. Till Södra Finlands länsstyrelse och landskapsförbunden har inlämnats en finansieringsansökan i slutet av oktober 2000.

8.4.2.5. *Mellersta Finlands kompetenscentral inom det sociala området*

Mellersta Finlands kompetenscentralens verksamhetsområde utgörs av landskapet Mellersta Finland, inom vars område finns 30 kommuner och ca 259 000 invånare. Centralorten för kompetenscentralen kommer att vara landskapscentret Jyväskylä. Kompetenscentralen har planerats av en arbetsgrupp, i vilken finns representanter från Jyväskylä stads social- och hälsovårdsservicecentral, utbildningen i socialt arbete vid Jyväskylä universitet, Niilo Mäki Instituutti och utbildningen inom det sociala området vid yrkeshögskolan i Jyväskylä. Samarbetsparter i kompetenscentralen kommer förutom de ovan nämnda att vara områdets övriga kommuner, samkommuner, universitetets institutioner och forskningsenheter inom branschen samt aktörer inom den tredje sektorn, stiftelser och organisationer.

För kompetenscentralens förvaltning ansvarar understödsföreningen Jyväskylän seudun sosiaalialan kehittäminen tuki ry. För att styra och följa upp verksamheten har för en viss tid valts en styrelse för föreningen. Med hjälp av statlig basfinansiering anställs en direktör, en planerare och tre projektledare.

De centrala specialkunskapsområdena inom Mellersta Finlands kompetenscentral är barnpedagogik och barnskydd, rehabiliterande arbete inom det sociala området samt utvärdering av interventionsmetoder och sociala verkningar. Ansvarig sakkunnig inom barnpedagogik har Niilo Mäki Instituutti varit. I fortsättningen utökas antalet experter inom barnpedagogik så att institutionen för barnpedagogik vid Jyväskylä universitet och Jyväskylä yrkeshögskolas utbildningsprogram inom det sociala området kommer med i verksamheten. Samtidigt utvidgas projektområdena.

I kompetenscentralens planeringsskede behövs finansiering från staten för anställning av baspersonal (5 st.) och för kostnaderna för deras arbetsutrymmen. Direktören söker tillsammans med projektledarna specialfinansieringskällor för förverkligandet av forsknings- och utvecklingsprojekt.

8.4.2.6. *De österbottniska landskapens kompetenscentral inom det sociala området*

De österbottniska landskapens kompetenscentral inom det sociala området omfattar landskapen Södra Österbotten, Mellersta Österbotten och Österbotten, inom vilka det finns totalt 57 kommuner. Områdets befolkningsunderlag är 441 000 invånare, varav de svenskspråkigas andel är 98 000 (landskapsstatistik 6/2000).

De planerade verksamhetsenhetskommunerna är landskapens centralorter Karleby, Seinäjoki och Vasa samt de ekonomiska regionerna.

I utvecklingsskedet fungerar i nätverksorganisationen regionala styrgrupper, i vilka de centrala aktörerna finns representerade samt en funktionell ledningsgrupp med representanter från de regionala styrgrupperna och en koordineringsansvarig. Yrkeshögskolan i Seinäjoki koordinerar projektets inledningsskede.

Enligt planerna skall kompetenscentralen ledas av en direktör med vetenskaplig påbyggnadsexamen inom området. Dessutom skulle i kompetenscentralen finnas regio-

nala projektchefer som innehar sakkunskap i praktisk forsknings- och utvecklingsverksamhet. Dessutom sköts samarbetsavtalsbaserade uppgifter gällande forsknings- och utvecklingsverksamhet av en specialforskare samt gällande utbildningsplanering och fortbildning av en utbildningsplanerare/lektor. För olika projekt verkar inom kompetenscentralen projektforskare och vid centralen finns forskarutbildningsplatser.

Speciella tyngdpunktsområden i De österbottniska landskapens kompetenscentral är metodiskt utvecklingsarbete och försöksprojekt, utvecklande av utvärderingsforskning/utvärderingsmodeller för socialarbetets metoder och sakkunskap i anslutning till effekterna, utvecklande av servicenätverk och välfärdsstrategier samt nordiskt samarbete. Innehållsmässiga teman är bl.a. regionbaserat socialt arbete, arbete bland invandrare, barnskydd samt missbrukararbete, kriminalvårdsarbete och åldringsarbete.

Vad gäller förverkligandet av utvecklingsarbete och påbyggnadsutbildning inom barnpedagogik, dagvård och specialvård baserar sig kompetenscentralens verksamhet på ett nätverk, där aktörerna är Tammerfors universitet, Chydenius-institutet, Jyväskylä, Uleåborgs och Vasa universitet samt områdets yrkeshögskolor.

De regionala styrgruppernas verksamhet finansieras av aktörerna. Finansieringen av koordineringsansvaret kommer som projektfinansiering och finansiering från yrkeshögskolan i Seinäjoki. För det inledande skedet ansöks om ESF-finansiering på landskapsnivå i form av likriktade ansökningar.

8.4.2.7. Norra Finlands kompetenscentral inom det sociala området

Norra Finlands kompetenscentral inom det sociala området omfattar Lapplands län och Uleåborgs län förutom landskapet Kajanaland. Detta område med 64 kommuner har ett befolkningsunderlag på ca 560 000 invånare.

Projektet utvecklas samtidigt i två geografiskt parallella delar: en kompetenscentral som bildas av samarbetsnätet inom det sociala området i Lappland och kompetenscentralen för Uleåborgs län.

I praktiken sker organiseringen av kompetenscentralen med specialavtal med kompetenscentralerna. Lapplands kompetenscentral inom det sociala området administreras i första skedet av samkommunen för Kolpenes servicecentrer. Uleåborgs läns kompetenscentral organiseras i första skedet under Uleåborgs stads social- och hälsovårdsväsende. I början av år 2001 inrättas för bägge de regionala enheterna direktioner bestående av centrala aktörer och delegationen för norra Finland.

För bägge de regionala kompetenscentralsenheterna har ansökts om finansiering från landskapsförbunden för anställning av en utvecklingsdirektör, en projektchef samt en byråsekreterare.

Ett centralt tyngdpunktsområde är utvecklandet av barnpedagogik och i synnerhet därtill ansluten specialservice. För utvecklingen av barnpedagogiken ansvarar inom Norra Finlands kompetenscentral Uleåborgs universitets enhet för pedagogik och lärarutbildning. Centralt är utvecklandet av nya verksamhetsmodeller för det preventiva barn-

skyddsarbetet. En specialuppgift för Norra Finlands kompetenscentral inom det sociala området är utvecklandet av specialkunnandet i fråga om socialt arbete inom sameområdet och välfärdsservice på samiska samt därtill ansluten forskning och utbildning i samarbete med kommuner i sameområdet, sametinget samt organisationerna.

År 2000 har finansiering för planeringen av kompetenscentralen erhållits av social- och hälsovårdsministeriet och Uleåborgs stad har beviljat resurser för planeringsarbetet motsvarande ett årsverke. Verksamheten år 2001 finansieras för Lapplands läns del i samarbete med samkommunen för Kolpenes servicecentral, övriga kommuner, privata organisationer och yrkeshögskolorna. Man har planerat att verksamheten under inledningskedet vid Uleåborgs läns kompetenscentral finansieras av social- och hälsovårdsministeriet, landskapsförbundet och Uleåborgs stad. För inledandet av verksamheten har även ansökts om finansiering från landskapsförbundet i Lappland ur Mål 1-programmet (ERUF). Verksamheten inom Uleåborgs läns kompetenscentral finansieras med medel beviljade av Uleåborgs stad, landskapsförbundet och social- och hälsovårdsministeriet. För startandet av Uleåborgs läns kompetenscentral har ansökts om finansiering från Norra Österbottens landskapsförbund ur Mål 2-programmet (ERUF).

8.4.2.8. Den finlandssvenska kompetenscentralen inom det sociala området

Verksamhetsområdet för den svenskspråkiga kompetenscentralen omfattar alla Finlands svenskspråkiga och tvåspråkiga områden. Den svenskspråkiga befolkningen i Finland uppgår till drygt 292 000 personer, vilka bor i 63 olika kommuner.

Svenska social- och kommunalhögskolan (SSKH) har tillsammans med socialpolitiska institutionen vid Helsingfors universitet och Helsingfors stad planerat kompetenscentralen. För planeringen har en arbetsgrupp tillsatts, till vilken utöver de ovannämnda parterna hör representanter för Finlands Kommunförbund, Korsholms kommun, Pargas stad, Finlands Svenska Socialförbund, Kårkulla samkommun, Folkhälsan, Ålands landskapsstyrelse, Åbo Akademi, Yrkeshögskolan Arcada, Yrkeshögskolan Sydväst och Svenska yrkeshögskolan. Som arbetsgruppens ordförande fungerar SSKH:s rektor Henrik Hägglund. Övriga samarbetsparter är Forskningsinstitutet vid SSKH, institutionen för barnpedagogik vid Åbo Akademi och Östra Nylands förbund.

Kompetenscentralen består av en undervisnings- och forskningsklinik samt olika forsknings- och utvecklingsmiljöer. Avsikten är att regionala kompetensenheter skall utvecklas och kunnandet inom dessa skall vara tillgängligt för hela den finlandssvenska kompetenscentralen. Kliniken har planerats placeras vid Helsingfors södra socialbyrå och den inleder sin verksamhet hösten 2001.

Speciella kunskapsområden är bl.a. åldringsvård, missbrukarbete, familje- och krisarbete och barnskydd samt kunnande i anslutning till etniska minoriteter.

Kompetenscentralens verksamhet koordineras vid verksamhetsenheten i Helsingfors. Kompetenscentralens personal består av en verkställande direktör, en koordinator, en projektforskare i anknötning till klinikverksamheten, tre projektforskare som arbetar inom de regionala nätverken samt personer i forskar-/specialiseringsutbildning och studerande. Klinikens personalresurser består förutom av den ovan nämnda klinikan-

knutna projektforskaren av SSKH:s och Helsingfors universitets personal (en lektor på heltid, ½ professor samt övrig personal på timbasis), som undervisar och handleder, samt av två forskare-socialarbetare från Helsingfors stad. Eventuellt kunde i verksamheten även fås med utländska lärare via International Reader systemet.

Institutionen för barnpedagogik i Jakobstad (Österbottens högskola, ÅA) skulle ansvara för barnpedagogiken i kompetenscentralen. Även utvecklandet av ett nationellt och multiprofessionellt svenskspråkigt nätverk som koncentrerar sig på barnfrågor har väckt intresse.

Planeringen av kompetenscentralen har finansiering till årets slut. Social- och hälsovårdsministeriet har ansvarat för hälften av kostnaderna och SSKH, socialpolitiska institutionen vid Helsingfors universitet samt Helsingfors stad för andra hälften. Fortsatt finansiering för projektet kommer man att söka från social- och hälsovårdsministeriet.

8.4.2.9. Egentliga Finlands kompetenscentral inom det sociala området

Kompetenscentralens verksamhetsområde omfattar Egentliga Finland, inom vars område finns totalt 56 kommuner, vilka bildar fem stora ekonomiska regioner. Sammanlagt uppgår områdets befolkning till ca 450 000 personer.

Kompetenscentralens verksamhet leds av en direktion med tolv medlemmar. Medlemmarna representerar tolv samarbetsparter, vilka var och en enligt sina egna förfaringssätt väljer sin representant och en personlig ersättare. Direktionen väljer inom sig en ordförande och en viceordförande. Dessutom deltar i sammanträdena, utan rösträtt, den direktör som anställts för att leda kompetenscentralens verksamhet.

Viktiga områden i kompetenscentralens verksamhet är förmedling av sakkunskap, som också betonar den sociala aspekten, även till samhällsplaneringen och i synnerhet stödjande av utvecklingen av verksamhetsmodeller som eftersträvar överskridande av gränser mellan arbetskrafts- och socialförvaltningen. De viktigaste funktionella delområdena inom kompetenscentralerna är socialt arbete, barnpedagogik och åldringsarbete.

Verksamheten inleds med en arbetskraft på fyra personer. För att organisera och leda den praktiska verksamheten anställs en direktör, av vilken förutsätts forskningserfarenhet, god förtrogenhet med det sociala området samt samarbetsförmåga och ledarförmåga. Utöver direktören anställs vid centralen i inledningsskedet två planerare, den ena inom socialt arbete och den andra inom barnpedagogik. Senare kommer vid kompetenscentralen även att anställas en planerare som arbetar för främjandet av kunnandet inom åldringsarbetet. Dessutom anställs vid kompetenscentralen i begynnelsekedet en byråsekreterare.

Under det första verksamhetsåret sköts kompetenscentralens ekonomiska ärenden i anslutning till Åbo stads socialväsendes bokföring från ett eget separat konto. Basfinansieringen för kompetenscentralen ansöks från social- och hälsovårdsministeriet ur medel som reserverats för verksamheten. Dessutom försöker kompetenscentralen få

extern finansiering bl.a. av sina bakgrundsorganisationer (direkt stöd samt avgiftsbelagt serviceutbud) och övriga finansieringskällor.

8.5. Organisering av arbetsgruppens fortsatta arbete

8.5.1. Organisering av det fortsatta arbetet i planeringsskedet

Arbetsgruppen föreslår att för beredningen år 2001 tillsätts en arbetsgrupp för att fortsätta beredningen av kompetenscentralernas verksamhet. I arbetsgruppen utses representanter för varje regional kompetenscentral och dessutom representanter för social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, finansministeriet, Finlands Kommunförbund, Stakes, länsstyrelserna, organisationerna, landskapsförbunden samt universitets- och yrkeshögskolenätverken.

Uppgifterna för den arbetsgrupp som utses för år 2001 är att:

- se till att förberedelserna för verksamheten fortskrider inom alla områden och täcker hela det sociala området och alla kommuner,
- förhandla om den inbördes arbetsfördelningen och profileringen mellan de regionala kompetenscentralerna,
- bereda de fastställelsegrunder som den permanenta finansiering som beviljas fr.o.m. år 2002 förutsätter samt nödvändiga författningsändringar,
- bereda behovet och grunderna för statsandelen i anslutning till specialuppgifter (bl.a. fortbildning),
- utreda placeringen av utbildnings- och forskningstjänster vid kompetenscentralerna samt ordnandet av finansieringen av dessa tjänster,
- bereda de åtgärder som behövs för utvecklandet av specialservice som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag samt utvecklandet av den,
- organisera utnyttjandet av informationsteknologi bl.a. som en del av förverkligandet av det s.k. framtidspaketet, samt
- framlägga ett förslag gällande organisering av den nationella koordineringen och utvecklingen av kompetenscentralernas verksamhet på ett mera permanent sätt t.ex. i form av en delegation eller ledningsgrupp fr.o.m. början av år 2002.

8.5.2. Specialservice som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag och utvecklande av den

Utredningsarbetet gällande specialservice som kräver ett landsomfattande befolkningsunderlag och behovet av och situationen i fråga om det specialkunnande som krävs för utvecklandet av den fortsätter som en del av planeringsarbetet år 2001 gällande kompetenscentralnätet.

För tryggnad av denna service föreslås senare, efter att behovet preciserats, att man utgående från den arbetsfördelning som delegationen för kompetenscentralerna kommit överens om reserverar ett separat anslag riktat till enskilda kompetenscentraler, med stöd av vilket tillgången på specialservice som saknas kan tryggas. Grunderna för beviljandet av detta anslag bör vad gäller landsomfattande service som organisationerna producerar sammanjämkas med Penningautomatföreningens finansiering. Förhand-

lingar bör även inledas om möjligheten att anvisa finansiering ur Penningautomatföreningens medel i större utsträckning än nu för ett mera permanent utvecklande av den landsomfattande servicen.